Pierre Boulle - A majmok bolygója

ELSŐ RÉSZ

I.

Jinn és Phyllis remekül töltötte a vakációt az űrben, a lehető legtávolabb a lakott égitestektől. Abban az időben már mindennapos volt a bolygóközi utazás, és a csillagközi út sem valami kivételes dolog. A rakéták turistákat szállítottak a Szíriusz pompás tájaira, és bankárokat az Arkturusz és Aldebaran híres tőzsdéihez. Jinn és Phyllis, ez a két gazdag és semmittevő szerelmes eredeti hajlamokról és egy kis költői kedélyről tett tanúságot a kozmoszban: vitorlázva járták be a mindenséget, csak úgy kedvtelésből.
Űrhajójuk egy gömbféle szerkezet volt, melynek csodálatosan finom és könnyű burka - a vitorla - a fénysugárzásoktól hajtva mozgott az űrben. Efféle szerkezet önmagára hagyatkozva egy csillag közelségében (persze ahhoz elég messze, hogy a gravitációs erő hatása ne legyen túl erős), mindig egyenes vonalban távolodik a csillagtól; de minthogy Jinn és Phyllis három egymáshoz viszonylag közel levő nap csillagrendszerében helyezkedett el, hajójuk három különböző tengely irányából kapta a fénylökéseket. Ennek megfelelően Jinn nagyon szellemes módszert talált ki a kormányzásra. A vitorlaburkot belülről egy sor fekete függönyredőnnyel bélelte ki, melyeket tetszés szerint felcsavarhatott vagy kiereszthetett, ezzel változtatva a fényimpulzusok összhatását, minthogy az egyes szelvények sugárzóképessége ezáltal megváltozik. Ezenfelül pedig a rugalmas burok a kormányos tetszése szerint tágítható vagy összehúzható volt. Így ha Jinn gyorsabban kívánt haladni, a legnagyobb átmérőre engedte ki. Ekkor a hajó óriási felületen fogta fel a sugarak özönét, szédületes sebességgel rohant az űrben, és elszédítette a lányt, Phyllist; aztán Jinnt magát is elkapta ez a szédület; szenvedélyesen összesimulva, a távoli titokzatos mélységekre függesztették tekintetüket, amerre útjuk vezetett. Ha pedig, éppen ellenkezőleg, lassítani akart, Jinn megnyomott egy gombot. A vitorlázat összehúzódott, míg a gömb addig nem zsugorodott, hogy szorosan egymás mellett még éppen elfértek. A fényhatás ekkor jelentéktelen erőt képviselt, és a kicsiny gömb a saját tehetetlenségére utalva szinte mozdulatlannak tűnt, mintegy láthatatlan fonalon lebegve az űrben. A két fiatal mámorító lustaságban töltötte idejét ebben a szűk kis világban, melyet maguknak, a maguk mértékére alakítottak, és melyet Jinn egy szélcsendben álló vitorláshoz szokott hasonlítani, Phyllis pedig a tengerfenéki rák levegőbuborékjához.
Jinn még sok más fogást is ismert, amelyek a vitorlás űrhajózók szemében a mesterség csúcsának számítottak; például azt, hogy az irányváltoztatáshoz ki tudta használni a bolygók és bizonyos holdak árnyékát. Tudományát igyekezett Phyllisre is átruházni, akiből így szinte hozzá hasonló mester lett, gyakran még vakmerőbb is. Előfordult, ha Phyllis vezetett, hogy olyan lendületet vett, hogy csillagrendszerük határáig kirepültek, dacolva a mágneses viharral, mely már kezdte megzavarni a fényhullámokat; és dióhéjként rázta lélekvesztőjüket. Két-háromszor is megtörtént, hogy Jinnt ilyen vihar ugrasztotta talpra szendergéséből; dühbe gurulva magához ragadta a volánt, és hogy minél gyorsabban hazatérhessenek, sürgősen üzembe helyezte a segédrakétát, pedig ezt büszkeségből csak végszükségben használták.

Most is egymás mellett heverészett Jinn és Phyllis a ballon közepén, gondtalanul élvezve a vakációt; süttették magukat a három különböző nap sugaraival. Jinn behunyt szemmel egyre Phyllis iránti szerelméről ábrándozott. Phyllis fél könyökre támaszkodva a végtelenségbe bámult, és átengedte magát ezúttal is, mint már annyiszor, az űr kozmikus átérzésének. Hirtelenül megtörte álmodozását, és homlokát ráncolva félig felült. Szokatlan villanás hasított az űrbe. Várt néhány másodpercet, és újra látta a villanást, mintha egy fényes tárgy verné vissza a fényt. Kozmoszbeli ösztöne, mely az ilyen csavargások alatt fejlődött ki benne, nem csalta meg. Különben Jinn is osztotta véleményét, amikor figyelmeztette; és elképzelhetetlen volt, hogy Jinn ilyesmiben tévedjen: egy fényesen csillogó tárgy lebegett az űrben, egyelőre

meghatározhatatlan távolságban. Jinn megragadta a messzelátót, és a titokzatos tárgyra szegezte; Phyllis közben a vállára támaszkodott.
- Nem nagy - mondta Jinn. - Mintha üvegből volna… Engedd, hogy jobban megnézhessem. Egyre közelebb jön. Gyorsabban halad, mint mi. Mintha egy…
Arca elkomorodott. Leeresztette a messzelátót, melyet Phyllis rögtön felragadott.
- Egy palack, drágám. - Egy palack!
A lány is nézte a messzelátón.
- Valóban egy palack. Most tisztán látom. Fehér üvegből van. Le van dugaszolva, a dugaszolást is látom. Valami fehér anyag van belül… Papiros, bizonyára egy irat. Jinn, el kell kapnunk!
Ezt gondolta Jinn is, és közben már szakszerűen manőverezett, hogy az idegen tárgy pályagörbéjére álljon. Amint ez hamarosan megtörtént, csökkentette a sebességet, hogy a tárgy utolérhesse őket. Ezalatt Phyllis felvette űrruháját, és kilépett a gömbből egy kettős csapóajtón keresztül. Ott kinn, egyik kezével egy kötélbe kapaszkodva, másikban egy hosszú nyelű hálót lóbálva, készült a palack kihalászására.
Nem első esetben találkoztak idegen testtel, és a lepkeháló már máskor is jó szolgálatot tett. Lassú repülésben vagy néha teljesen egy helyben állva volt már olyan meglepetésben részük, olyan felfedezésben, ami hozzáférhetetlen a rakétautasok számára. Porrá vált csillagok maradványait, a világűr, messzeségéből érkező meteoritot és az űrkutatások első idejében fellőtt mesterséges holdak darabkáit fogta már ki hálójával Phyllis. Büszke is volt gyűjteményére; mégis először történt, hogy üveget talált, méghozzá kézirattal - mert ezt biztosra vette. Egész teste remegett a türelmetlenségtől, míg ott hadonászott, mint egy pók a szálján csüngve, közben belekiáltott a telefonba:
- Lassabban, Jinn… Nem annyira, egy kicsit gyorsabban; megelőz minket; jobbra… balra… engedd rá… Megvan!
Győzelmesen kiáltott, és visszatért zsákmányával a kabinba.
A palack óriási volt, a szája gondosan betapasztva. Belsejében egy papírtekercs látszott.
- Jinn, törd össze, iparkodj! - kiáltozott Phyllis türelmetlenül.
Jinn, megőrizve nyugalmát, módszeresen bontogatta a viaszt. Amikor azonban a palack már nyitva volt, látnia kellett hogy a begyömöszölt papírt nem lehet kivenni. Így végül is engedett barátnője unszolásának, és egy kalapáccsal széttörte az üveget. A papír magától kibomlott. Egy csomó különleges finom lapból állt, rajtuk apró írás. A kéziratot a Föld nyelvén írták, melyet Jinn tökéletesen tudott, mert tanulmányainak egy részét ezen a bolygón végezte. Valami viszolygás mégis visszatartotta, hogy nekikezdjen olvasni ezt az iratot, mely oly furcsa módon került a kezükbe; de engedett. Phyllis lázas izgalmának. A lány csak gyengén tudta a földi nyelvet, szüksége volt az ő segítségére.
- Jinn, könyörgök.…
Annyira csökkentette a ballon térfogatát, hogy lágyan lebegtek az űrben; meggyőződött arról, hogy nincs előttük semmi zavaró akadály, aztán végignyújtózkodott barátnője mellett, és nekikezdett a kézirat felolvasásának.

II.

A világűrbe küldöm ezt az írást, nem mintha segítséget akarnék kérni, hanem azért, hogy megvédjem az emberi fajt a fenyegető rettenetes csapástól, talán el is hárítsam a feje fölül. Isten legyen nekünk irgalmas!…
- Az emberi fajt? - ismételte Phyllis csodálkozva.
- Így írja - erősítette meg Jinn, - Ne szakíts félbe mindjárt az elején. - És tovább olvasott.
Ami engem illet, én, Ulysse Mérou, újra nekiindultam az űrhajóval, családommal együtt. Évekig fenn tudjuk tartani magúnkat. A hajóban zöldségeket és gyümölcsöt termesztünk, és baromfitenyészetünk is van. Nem szenvedünk semmiben hiányt. Talán rábukkanunk egy napon egy vendégszerető bolygóra. Alig merem kimondani ezt a kívánságot. De íme, itt a hű beszámoló sorsomról.

2500-ban történt, hogy két társammal űrhajóba szálltam, azzal a céllal, hogy felkeressük a

világűrnek azt a részét, ahol az óriáscsillag Betelgeuze uralkodik.
Merész terv volt ez, a legnagyobb szabású, mely eddig a Földön megszületett.
A Betelgeuze, vagy ahogy csillagászaink nevezik, az Orion alfája, nagyjából háromszáz fényévnyi távolságban van bolygónktól. Sok tekintetben igen nevezetes. Először is a méretei miatt: átmérője három-négyszázszorosa a Napénak, vagyis ha a középponty egybeesne a mi Napunkéval, ez a gigász egészen a Mars pályájáig terjedne. Aztán a fénye miatt: elsőrendű csillag, a legfényesebb az Orion csillagzatban, melyet a nagy távolság ellenére szabad szemmel látni a Földről. Sugárzásának sajátosságai miatt: a legnagyobb hatású vörös és narancs sugarakat bocsátja ki. Végül pedig: változó fényű csillag; fényereje időnként megváltozik, aminek oka térfogatának váltakozása. A Betelgeuze ugyanis lüktető csillag.
A Naprendszer felkutatása után - melyben minden bolygó lakatlannak bizonyult - miért választottak egy ennyire messzi csillagot az első csillagközi utazás célpontjának? A tudós Antelle professzor vitte keresztül ezt a döntést. A vállalkozás fő szervezőjeként, teljes egészében rááldozva óriási vagyonát, és az expedíció parancsnokaként az űrhajót ő maga tervezte, és ő is irányította az építését. Utazás közben megmagyarázta nekem a választás okát.
- Kedves Ulysse, számunkra nem nehezebb és alig tart tovább eljutni a Betelgeuze-ig, mint egy sokkal közelebb fekvő csillagig, például a Proxima Centaurihoz.
Itt jónak láttam közbeszólni és kiteregetni frissen szerzett csillagászati ismereteimet
- Alig tart tovább! De hiszen a Proxima Centauri csak négy fényévnyire van, míg a Betelgeuze…
- Háromszázra, jól tudom. Mégis, nekünk alig kerül két évnél többe, hogy elérjük, ugyanakkor csak valamivel rövidebb időre volna szükség, hogy elérjük a Proxima Centauri régióját. Ön épp az ellenkezőjét gondolja, mert az olyan bolhaugrásokhoz van hozzászokva, mint amilyet egy bolygóközi utazás jelent, ahol az induláskor megengedhető az erős gyorsulás, mert csak néhány percig tart, míg az utazási sebesség nevetségesen kicsi, és össze sem vethető a mienkkel. Ideje, hogy néhány felvilágosítással szolgáljak a mi hajónk mozgásáról.
A tökéletes rakétaművek segítségével, melyeket nekem volt szerencsém megtervezni, ez az űrhajó a legnagyobb sebességgel képes mozogni, amely a világegyetemben egyáltalán elképzelhető egy test számára, vagyis fénysebességgel mínusz epszilon.
- Mínusz epszilon?
- Ezzel azt mondom, hogy azt végtelen kicsi különbséggel megközelítheti, milliárdnyi törtrésznyire, ha így jobban tetszik.
- Jó - mondtam. - Ezt értem.
- Akkor azt is meg kell értenie, hogy amikor ilyen sebességgel mozgunk, a mi időszámításunk jelentékenyen eltér a földi időtől, és az eltérés annál nagyobb, minél gyorsabban haladunk. Most is, amióta beszélgetünk, itt csak néhány perc telt el, de ez a Földön néhány hónapnak felel meg. Végül is a mi számunkra az idő alig telik, tehát alig fogunk bármiféle változást észlelni. Néhány másodperc a mi számunkra, szívünk néhány dobbanása több éves földi időtartammal lesz egyenlő.
- Még ezt is értem. Éppen ezért van reményünk a célt elérni, mielőtt meghalnánk. De hát akkor miért kell két évig utazni? Miért nem csak néhány napot vagy néhány órát?
- Éppen ide akarok kilyukadni. Egész egyszerűen azért, mert annak a sebességnek eléréséhez, amikor az idő szinte megáll, a szervezetünknek elviselhető gyorsulással körülbelül egy év szükséges. Még egy év szükséges a fékezéshez. Érti már repülési programunkat? Tizenkét hónap gyorsulás; tizenkét hónap fékezés; a kettő között csak néhány órányi idő, de azalatt teljesítjük az út legnagyobb részét. Most azt is megértheti, miért nem tart sokkal tovább a Betelgeuze-ig eljutni, mint a Proxima Centaurihoz. Ez utóbbi esetben ugyanígy eltöltöttünk volna menthetetlenül egy évet a gyorsulással., egy másikat a lassulással, és a kettő között talán néhány percet a néhány óra helyett. Jelentéktelen különbség az egészhez viszonyítva. Minthogy öregszem, és nyilvánvalóan nem lenne erőm még egy utazásra, inkább azonnal egy távoli pontot akartam megcélozni abban a reményben, hogy ott a mienktől teljesen elütő világot találunk.

Efféle beszélgetések töltötték ki szabad időnket az űrhajóban, és ezek révén még többre becsültem Antelle professzor varázslatos tudását. Nem volt olyan terület, mely ismeretlen lett volna számára, és boldog voltam, hogy ebben a vakmerő vállalkozásban ilyen parancsnokom van. Amint ő számította, az utazás nagyjából két évig tartott - a mi időnk szerint, mialatt a Földön három és fél évszázadnak kellett eltelnie. Ez volt egyedül kellemetlen ebben a távoli útban: ha majd egy nap hazaérünk, bolygónk hét-nyolcszáz évvel öregebb lesz. De ezzel nem sokat törődtünk. Sőt azt gyanítom, hogy az a lehetőség, hogy otthagyhatja a saját kortársait, még külön is csábította a professzort. Gyakran bevallotta, hogy az emberek idegesítik…

- Az emberek, megint az emberek - jegyezte meg újra Phyllis.
- Az emberek - mondta Jinn. - Ez van ideírva.

Útközben nem ért bennünket semmiféle komolyabb kellemetlenség. A Holdról indultunk. A Föld és a többi bolygó gyorsan eltűnt. Láttuk, mint kisebbedik egyre a Nap is, míg csak először egy narancs az égen, aztán ringlószilva, végül egy kiterjedés nélküli fényes pont nem lesz belőle, egy egyszerű csillag, melyet csak a tudós professzor tudott megkülönböztetni a Tejút sok milliárd csillagja között.
Így hát Nap nélkül maradtunk, de nem hiányzott, mert az űrhajó fel volt szerelve egyenértékű fényforrásokkal. Nem is unatkoztunk. A professzor eszmefuttatásai érdekfeszítőek voltak; a két év alatt többet tanultam, mint egész korábbi életemben. Ugyancsak megtanultam mindazt, ami az űrhajó vezetéséhez kellett. Elég könnyű volt: csak utasításokat kellett adni az elektronikus gépeknek, és azok elvégezték az összes számítást, és közvetlenül intézték a hajó irányítását.
A kert is kellemes foglalatosságot biztosított számunkra. Tekintélyes helyet foglalt el a hajóban, Antelle professzor, aki más szakok mellett a botanikával és a mezőgazdasággal is foglalkozott, arra is fel akarta használni az utazást, hogy a növényeknek a kozmoszban való fejlődésére vonatkozó feltevéseit igazolhassa. Egy közel tíz méter élű kockányi fülke szolgált veteményeskertül. Jó sok polca révén teljes térfogatát hasznosítottuk. A talajt kémiai szerekkel tápláltuk, és alig két hónappal az indulás után nagy örömünkre megtermett benne mindenféle zöldség, melyek bőségesen szolgáltattak vitamindús táplálékot. A kellemesről sem feledkeztünk el: külön helyet biztosítottunk a virágoknak, melyeket a professzor odaadóan gondozott, Ez a különc ember néhány madarat is hozott magával, pillangókat is, sőt egy majmot, egy kis csimpánzt, akit Hectornak kereszteltünk, és aki elszórakoztatott bennünket csínyjeivel.
Az biztos, hogy a tudós Antelle, ha nem is volt embergyűlölő, az emberek iránt nem nagyon érdeklődött. Gyakran kijelentette, hogy nem sokra tartja őket, és ennek tudható be…

- Embergyűlölő? - szólalt meg ismét Phyllis, megrökönyödve. - Emberek iránt?
- Ha minden pillanatban félbeszakítasz - mondta Jinn -, soha nem érünk a végére. Tégy úgy, mint én: próbáld megérteni.
Phyllis megígérte, hogy a felolvasás végéig csendben marad, és meg is tartotta szavát.

…és ennek tudható be kétségkívül, hogy az űrhajóba mely elég tágas lett volna akár több család részére is - számos növényt és néhány állatot is befogadott, míg az utasok számát háromra korlátozta: ezek ő maga, tanítványa, Arthur Levein, egy szép jövőjű ifjú fizikus és én, Ulysse Mérou, az alig ismert újságíró, aki egy interjú alkalmából ismerkedtem meg a professzorral. Akkor ajánlotta fel, hogy magával visz, amikor megállapította, hogy nincs családom, és elfogadhatóan sakkozom. Egy fiatal újságíró számára kivételes alkalom volt ez. Ha tudósításaimat csak nyolcszáz év múlva közölhetem, sőt talán éppen emiatt, különleges értékük lesz. Ezért vállalkoztam olyan lelkesen.
Az utazás simán folyt. Az egyetlen kellemetlenséget a növekedett súly okozta a gyorsulás és a fékezés esztendeje alatt. Hozzá kellett szoknunk ahhoz az érzéshez, hogy testünk földi súlyának szinte másfélszeresét nyomja, ami kezdetben kissé fárasztó érzés, de később már fel sem tűnt nekünk. E két szakasz között a teljes súlytalanság uralkodott, ennek a

jelenségnek összes jól ismert furcsaságával; de ez csak néhány óráig tartott, és nem okozott kellemetlenséget.
Egy napon, e hosszú utazás után, elérzékenyülve pillantottuk meg a Betelgeuze csillagot, amint egész új látványként merül föl az égen.

III.

Leírhatatlan elragadtatást válthat ki egy ilyen látvány: egy csillag, mely nemrég még csak fénylő pont volt az égbolt névtelen pontjainak sokaságában, apránként kiválik a fekete háttérből, meghatározott nagyságban kirajzolódik az űrben, először akkorának tűnik, mint egy fényes dió, majd kiterjed" és egyben meghatározott színt is kap - és narancshoz hasonlít, végül kiteljesedik az űrben, látszatra ugyanakkora átmérővel, mint a mi megszokott Napunk. Új nap született számunkra, egy vöröslő nap, mely a mi lenyugvó Napunkhoz hasonlított, és amelynek már érezhető vonzása volt és hősége.
Addigra már jócskán csökkentettük a sebességet. Továbbra is közeledtünk a Betelgeuze-höz, míg csak látszólagos átmérője lényegesen felülmúlta az addig látott égitestekét, és így valóban mesés látványban volt részünk. Antelle utasításokat közölt a robotgépekkel, és az óriáscsillag körül kezdtünk keringeni. Ekkor a tudós üzembe helyezte csillagászati műszereit, és hozzákezdett a megfigyelésekhez.
Nem sokáig tartott, míg négy bolygót is felfedezett, gyorsan meghatározta méreteiket és a központi csillagtól való távolságukat. Egyikük, a Betelgueze-től számítva a második, velünk párhuzamos pályagörbén mozgott. Térfogata nagyjából megegyezett a Földével; volt oxigént és nitrogént tartalmazó légköre; olyan távolságban keringett a Betelgeuze-től, mint a Nap-Föld távolság harmincszorosa, és körülbelül ugyanaz a sugármennyiség érte, mint a mi Földünket, az óriáscsillag méreteit és viszonylag alacsony hőmérsékletét is figyelembe véve.
Úgy határoztunk, hogy leszállunk rajta mint első célponton. A robotgépeknek kiadott új utasítások nyomán rövid idő alatt már körötte keringtünk. Ekkor leállított motorokkal kedvünkre megfigyelhettük ezt az új világot. A távcső tengereket és kontinenseket mutatott.
Az űrhajó nem nagyon volt alkalmas leszállásra; de erre fel voltunk készülve. Volt három kis alkalmatosságunk, rakétameghajtással, melyeket kompnak neveztünk. Az egyikbe beszálltunk, magunkkal vittünk néhány mérőműszert és Hectort is, a csimpánzt, akinek ugyanügy megvolt az űrruhája, mint nekünk, és hozzá is volt szoktatva. Magát az űrhajót egyszerűen otthagytuk keringési pályáján. Ott teljes biztonságban volt, akár egy óceánjáró gőzös a kikötőben horgonyozva, és biztosak voltunk, hogy egy jottányit sem fog letérni pályájáról.
A komppal egyszerű volt megközelíteni egy ilyen bolygót. Antelle professzor, alighogy behatoltunk a légkör sűrűbb rétegeibe, mintát vett a környező levegőből, és kielemezte. Ugyanolyan összetételt állapított meg, mint azonos magasságban a Földön. Nem nagyon volt időm, hogy elgondolkozzam ezen a csodálatos hasonlóságon, mert rohamosan közeledtünk a talajhoz; már csak ötven kilométer magasságban voltunk. Mivel a robotgépek minden műveletet elvégeztek, nem kellett semmivel törődnöm, a kabin ablakára tapadva néztem, mint közeledik felém ez az ismeretlen világ; szívem lázasan dobogott a felfedezés izgalmában.
A bolygó sajátságosan hasonlított Földünkhöz. Ez a benyomásom minden pillanatban erősödött. Már szabad szemmel is kivehettem a kontinensek körvonalait. A levegő tiszta volt, enyhén halványzöld színű, de néha narancsba játszott, kissé hasonlítva a mi Provence-unk egéhez a lenyugvó nap fényében. Az óceán világoskék volt, ugyancsak zöldes árnyalatokkal. A partok körvonala nagyon eltért attól, amit otthon megszoktam, ámbár lázban égő szemmel, a sok más hasonlóságtól befolyásolva már ebben is azonosságot szerettem volna felfedezni. De itt már nem volt semmi hasonlóság. Ez az új kontinens földrajzilag semennyire sem emlékeztetett az otthonira.
Semennyire? Ugyan! A lényegben épp igen. A bolygónak lakói voltak. Elrepültünk egy város fölött; elég nagy város volt, melyből fákkal szegélyezett utak ágaztak szerteszét, rajtuk járművek közlekedtek. Volt rá időm, hogy megnézzem az építészet jellegét: széles utcák, elnyújtott, szögletes fehér házak.

Ettől még jó messzire kellett talajt érnünk. Utunk először megművelt szántók felett vitt el, aztán egy vöröses színű sűrű erdő fölött, mely a mi egyenlítői őserdeinkre emlékeztetett. Most már alacsonyan jártunk. Észrevettünk egy elég nagy méretű tisztást, mely egy fennsík magaslatán helyezkedett el, míg a környékén eléggé hepehupás volt a domborzat: Parancsnokunk elhatározta, hogy itt szerencsét próbál, és kiadta a gépeknek a végső utasításokat. Működésbe lépett az ellenrakéták rendszere. Néhány pillanatig mozdulatlanul lebegtünk a tisztás felett, mint ahogy a sirály lesi a halat.
Aztán, két évvel a Földről való távozás után szép szelíden leereszkedtünk, és koccanás nélkül földet értünk a fennsík közepén, a mi normandiai mezőinkre emlékeztető üde zöld füvön.

IV.

Miután talajt fogtunk, néhány hosszú percig csendben ültünk, nem mozdultunk. Talán meglepőnek tűnik ez a viselkedés, de szükségét éreztük, hogy összeszedjük magunkat és minden erőnket. Ezerszer furcsább kalandba bocsátkoztunk, mint a nagy felfedező hajósok a Földön, és lélekben felkészültünk arra, hogy szembenézzünk mindazzal a különlegességgel, ami a világűrutazásokkal kapcsolatban nemzedékek óta megfordult a költők képzeletében.
De most, ami a csodákat illeti, a füvön álltunk egy olyan bolygón, melynek ugyanúgy voltak óceánjai, hegyei, erdei, szántóföldjei, városai, mint a mienknek, és minden bizonnyal lakói is. Mindazonáltal elég messze kellett lennünk a lakott országoktól, tekintve, hogy milyen óriási erdőt hagytunk magunk mögött, míg leszálltunk.
Végül is abbahagytuk az ábrándozást. Felöltöttük űrruhánkat, és óvatosan kinyitottuk a komp egyik ablakát. Semmiféle légmozgás nem következett be. A külső és belső nyomás egyensúlyban volt. Az erdő várfalként vette körül a tisztást. Egy hang, egy mozdulat nem törte meg a csöndet. A hőmérséklet elég magas volt, de elviselhető, mintegy huszonöt fok körül.
Kiszálltunk a kompból, nyomunkban Hectorral. Antelle professzor szükségesnek tartotta, hogy pontosan meghatározza a levegő összetételét. Az eredmény biztató volt: a levegő összetétele azonos a Földével, néhány ritkább gáz arányában volt csak eltérés. A tüdő számára tökéletesen meg kellett felelnie. Mindenesetre, túlzott elővigyázatosságból, először a csimpánzunkat tettük próbára. Megszabadulva az öltözéktől, felvidult, semmi káros hatás nem volt észlelhető rajta. Szinte megrészegült, hogy ismét szabad, és szilárd talaj van alatta. Néhány bukfenc után nekiiramodott az erdőnek, felugrott egy fára, és ficánkolt az ágakon. Csakhamar beljebb ment, és eltűnt szemünk elől, hiába hívtuk, és integettünk neki. Levettük mi is az űrruhát, és most már szabadon beszélgethettünk. Meg voltunk hatva saját hangunktól, de csak bátortalanul mertünk néhány lépést tenni a komp mellett.
Nem volt kétséges, hogy a Föld egy ikertestvérére jutottunk. Volt rajta élet. A növényzet pedig kiváltképpen erőteljesnek látszott. Néhány fa magassága meghaladta a negyven métert. Az állatvilág megjelenése sem váratott sokáig magára: nagy fekete madarak köröztek az égen, mint a keselyűk; más kisebb, papagájszerű madarak pedig csipogva kergetőztek. Abból pedig, amit leszállás előtt láttunk, tudtuk, hogy valamiféle civilizáció is van itt. Értelmes lények - nem mertünk embert mondani - alakítgatták e bolygó arcát. De körülöttünk lakatlannak tűnt az erdő. Ebben nem volt semmi meglepő: ha véletlenül a kelet-ázsiai dzsungelbe pottyanunk, ugyanezt az elhagyatottságot érezzük.
Mielőtt bármibe fogtunk volna, úgy éreztük, sürgősen el kell keresztelnünk ezt a bolygót. Elneveztük Sorornak, vagyis Nővérnek, a Földdel való hasonlatossága miatt.
További késlekedés nélkül elszántuk magunkat az első felderítő útra, és egy természetes ösvény mentén behatoltunk az erdőbe. Arthur Levain és én puskával is fel voltunk szerelve. A professzor megvetette a kézzel fogható fegyvereket. Könnyűnek éreztük magunkat, és vidáman gyalogoltunk, nem mintha a súlyviszonyok a Földhöz képest kisebbek lettek volna - ebben is teljes volt a hasonlatosság -, de az űrhajó fokozott nehézségi erejével szemben felszabadultan ugrándoztunk, akár a kecskegidák.
Libasorban haladtunk, egyre-másra szólongattuk Hectort, bár eredmény nélkül, mikor a fiatal

Levain megállt, és csendre intett minket is. Gyenge zajt hallottunk, mintha nem messze víz folydogálna. Továbbmentünk abban az irányban, és a zaj most tisztán hallatszott.
Egy kis vízeséstől származott. Amint rábukkantunk, mindhárman meg voltunk illetődve, mily széptájat tár felénk a Soron Egy kis hegyi patakhoz hasonló ér kígyózott fölöttünk a dombon, szétterült egy kis kőteraszon, és néhány méter magasból zuhant le előttünk egy afféle kis tóba, melyet mint egy természetes fürdőmedencét, sziklák és homokpad szegélyezett, s melynek tükre a delelő Betelgeuze sugarait tükrözte felénk. A vizet látni olyan csábító volt, hogy Levaint és engem is ugyanaz a vágy rohant meg. A hőség szinte perzselt. Levettük ruhánkat, és fejest akartunk ugrani a tóba. De Antelle professzor megmagyarázta nekünk, hogy egy kicsit több megfontoltsággal kell viselkednünk, amikor éppen csak kapcsolatba kerültünk a Betelgeuze csillagrendszerrel. Ez a folyadék talán nem is víz, és ártalmas is lehet. Odament a szélére, leguggolt, vizsgálgatta, majd ujját óvatosan beledugta. Végül egypár cseppet merített a tenyerével, beleszürcsölt; és nyelve hegyét is belemártotta.
- Csak víz lehet - mormolta.
Ismét lehajolt, hogy merítsen a tóból, mikor azt láttuk, hogy megdermed. Felkiáltott, és ujjával egy nyomra mutatott, melyet a homokban pillantott meg. Azt hiszem, életem legnagyobb izgalma fogott el. Itt, a Betelgeuze forró sugarai alatt, amint fejünk fölött szinte betöltötte az eget óriási gömbjével, egy kis homoknyelven jól kivehetően, finom kontúrokkal egy emberi lábnyom tűnt elő.

V.

- Egy nő lábnyoma - erősködött Arthur Levain.
Ez a határozott állítás, melyet visszafojtott hangon mondott; egyáltalán nem lepett meg. Saját érzéseimet is kifejezte. A lenyomat finomsága, könnyedsége és különös szépsége erősen felkavart. Minden kétséget kizáróan emberi lábnyom volt. Talán egy ifjúé vagy egy kis termetű férfié, de sokkal inkább - és ezt kívántam teljes szívvel - egy nőé.
- A Sorort tehát emberek lakják - dünnyögött maga elé Antelle professzor.
Hangjában volt egy árnyalatnyi kelletlenség, és ettől egy pillanatra kevésbé rokonszenvesnek éreztem. A megszokott mozdulattal vállat vont, és aztán velünk együtt nekiállt megvizsgálni a homokot a tó körül. További nyomokat is felfedeztünk, nyilván ugyanattól a személytől. Levain, aki távolabb volt a tótól, a száraz homokon is tudott mutatni egyet. A lenyomat maga még nedves volt.
- Öt perce még itt volt a nő! - kiáltott fel a fiatalember. - Éppen fürödhetett, meghallott minket, és elmenekült. Magától értetődő ténynek vettük, hogy csak nőről lehet
szó. Csendben maradtunk, füleltünk az erdő felé, de egy hulló gally reccsenését sem hallottuk.
- Van bőven időnk - mondta Antelle professzor, újra vállat vonva. - De ha emberi lény fürdött itt, mi is nyugodtan megtehetjük.
A komoly tudós minden további nélkül szintén levetkőzött, és soványka testével belelépett a medencébe. A fürdés öröme ebben a friss, kellemes vízben a hosszú utazás után szinte elfeledtette velünk újdonsült felfedezésünket. Egyedül Arthur Levain látszott gondolataival másfelé kalandozni. Éppen ki akartam gúnyolni halvány-bús arckifejezését, midőn megpillantottam a nőt, éppen fölöttünk, a sziklapárkányon kuporogva.
Soha nem felejthetem el, milyen érzést váltott ki megjelenése. A lélegzetem is visszafojtottam a sororbeli lény csodálatos szépsége láttán, ahogy a tajtékzó habokban, a Betelgeuze vérpiros sugarától övezve megjelent előttünk. Nő volt, vagy inkább egy fiatal lány, de lehet, hogy istennő. Habozás nélkül kitárta női mivoltát a nap-szörnyeteg fényében, anyaszült meztelenül; egyetlen ruházata hosszú haja volt, mely vállára omlott. Igaz, hogy két év óta nem volt összehasonlítási alkalmunk, de egyikünk sem volt hajlamos lidérces képzelődésre. Nyilvánvaló volt, hogy a nő, aki úgy állt a sziklateraszon, mint egy szobor a talapzatán, a Földön elképzelhető legtökéletesebb testet birtokolta. Levain és én csak ott álltunk, beléveszve a bámulatba, elakadt lélegzettel, de azt hiszem, hogy Antelle professzor sem őrizte meg szenvtelenségét.
Amint ott állt, kissé előrehajolva, teljes testével felérik fordulva, két karját kissé hátratartva,

mint egy műugró, mikor lendületet vesz, figyelt bennünket, és meglepetése semmivel sem lehetett kisebb, mint a mienk. Bár hosszasan néztem, izgalmamban nem láttam rajta a részleteket: meg voltam babonázva alakjától. Csak percek múlva ismertem fel, hogy a fehér fajtához tartozik, bőre inkább aranysárga mint bronzszínű, elég magas volt, de nem túlságosan, és karcsú. Csak azután láttam meg, mintegy félálomban, sajátságosan tiszta vonású arcát. Végül pedig a szemébe néztem.
Ekkorra feléledt megfigyelőképességem, ítélőképességem kiélesedett, és megrázkódtam, mert volt valami újszerű a tekintetében. Abban fedeztem fel azt a titokzatos új vonást, melyre mindnyájan vártunk ebben a tőlünk oly messze fekvő világban. De képtelen voltam kielemezni, de még meghatározni is ennek a furcsaságnak a jellegét. Csak éreztem, hogy lényeges különbség választja el a mi fajtánk egyedeitől. Nem a szem színében: ez a szürke tónus ugyan elég szokatlan a Földön, de nem kivételesen ritka. A rendkívüliség a tekintetben volt: egyfajta üresség, kifejezésképtelenség, mint azé a szegény háborodott nőé, akivel egyszer régen megismerkedtem. De mégsem! Ez más volt, ez nem lehetett őrültség. Amint észrevette, hogy őt nézzük kíváncsian, jobban mondva: mikor tekintetemet megérezte, mintha hirtelen megrázkódtatás érte volna, váratlanul megfordult, a megijedt állat ösztönszerű gyorsaságával. Nem szemérmességből, amiért megleptük. Biztos voltam abban, hogy tévedés lett volna nála ilyen érzést feltételezni. Egyszerűen nem volt kedvére tekintetem, vagy nem bírta a szembenézést kiállani. Aztán oldalra fordítva fejét, titokban figyelt minket, a szeme sarkából.
- Megmondtam önöknek, hogy nő - mondta csöndesen az ifjú Levain.
Az izgalomtól elfúló hangon beszélt, majdnem suttogva; de a lány meghallotta, és sajátságosan hatott rá az emberi hang. Hirtelen hátraugrott, olyan sebesen, hogy megint csak egy megriasztott állat mozdulatait idézte fel, aki egy pillanatig tétovázik, mielőtt elfut. A lány mégis ott maradt, csak két lépést hátrált; a sziklák így majdnem teljesen eltakarták. Csak a feje látszott ki egy kicsit, és szeme, ahogy minket lesett.
Meg sem mertünk mozdulni, attól félve, hogy elszalad. Viselkedésünk megnyugtatta. Nemsokára megint előrejött, a szikla peremére. De a fiatal Levaint határozottan olyan izgalom szállta meg, hogy nem tudta tartani a nyelvét.
- Soha életemben nem láttam… - kezdte.
De abbahagyta, mert rájött, hogy milyen oktalan. A lány megint csak hátrált, mintha az emberi hang megrémítette volna.
Antelle professzor intett, hogy maradjunk csendben, és újra pancsolni kezdett a vízben, látszólag ügyet sem vetve rá. Átvettük mi is ezt a taktikát, és teljes sikert értünk el. A lány nemcsak hogy újra előjött, hanem láthatóan érdeklődést tanúsított fickándozásunk iránt, és ez az érdeklődés eléggé furcsa módon nyert kifejezést, még jobban felkeltve kíváncsiságunkat. Megfigyeltek-e már a tengerparton egy félős fiatal kutyát, amikor a gazdája fürdik? Majd meghal a vágytól, hogy utánamenjen, de nem mer. Néhányat erre lép, néhányat arra, elmegy, visszajön, a fejét rázza, ugrándozik. Éppen így viselkedett ez a lány. Egyszerre csak a hangját is hallottuk; de a hangok, melyeket kiadott, újra csak az állatszerűséget éreztették, ahogy egész viselkedése is. Akkor éppen a sziklafok peremén állt, mintha a tóba akarna ugrani. Egy pillanatra abbahagyta a topogást. Kinyitotta száját. Oldalt álltam, és észrevétlenül figyeltem. Azt hittem, beszélni akar vagy kiáltani. Vártam a kiáltást. El voltam készülve a legvadabb szavakra, de a torkából előtörő furcsa hangokra nem. Igen, pontosan a torkából jöttek, mert a szájnak és a nyelvnek semmi része sem volt ebben a nyávogásban vagy éles szűkölésben, mely újra csak égy állat jókedvű tombolását fejezte ki. A fiatal csimpánzok kiáltoznak így az állatkertben, mikor játszanak és lökdösődnek.
Minthogy bár meghökkenve, de erőt vettünk magunkon, és tovább úszkáltunk, úgy látszott, elhatározta magát. Leguggolt a sziklán, és kezével is kapaszkodva leereszkedett. Bámulatosan fürge volt. Aranyszínű teste sebesen kúszott a falon lefelé, és fényben, vízben fürödve tündéri látványt nyújtott a vízesés áttetszően finom függönyén keresztül. Észrevehetetlen kis szögletekbe kapaszkodva pár pillanat alatt leért a tóhoz, és egy lapos kőre térdelt. Néhány másodpercig figyelt minket, aztán a vízbe vetette magát, és felénk úszott.

Láttuk, hogy játszani akar, és anélkül, hogy összebeszéltünk volna, nagy hévvel tovább ugrándoztunk, mert ez oszlatta el bizalmatlanságát, és rögtön elkerültük azokat a mozdulatokat, melyek, úgy láttuk, megijesztik. Ebből hamarosan szabályos játék fejlődött ki, melynek akaratlanul ő állította fel a szabályait. Igaz, hogy furcsa égy játék volt, mely némi hasonlatosságot mutatott a medencében kergetőző fókákhoz, és abban állt, hogy felváltva kergettük egymást, és menekültünk, gyorsan irányt váltottunk, ha a másik utolért, és egész közel úsztunk egymáshoz, anélkül, hogy összeértünk volna, Gyermeteg dolog volt, de mit meg nem tettünk volna, hogy magunkhoz szelídítsük a szép ismeretlent. Úgy láttam, hogy Antelle professzor leplezetlen gyönyörrel vesz részt ebben a mókázásban.
Már jó ideje folyt az együttes játék, már kezdtünk kifulladni, amikor szembeötlött a lány arcán egy ide nem illő kifejezés: a komolyság. Velünk tartott, nyilván jólesett neki ez a szórakozás, melyet az ő kedvéért rendeztünk, de egy pillanatra sem ragyogott fel mosoly az arcán. Egy ideje megmagyarázhatatlan kínban éreztem magam emiatt, melynek nem tudtam okát adni, de megkönnyebbültem, mikor rájöttem: a lány nem nevetett, még csak nem is mosolygott, csak időnként hallatta azt a kis torokhangot, mellyel megelégedését fejezte ki,
Egy kísérletet akartam tenni. Amint felém közeledett, furcsán hasítva a vizet, afféle kutyaúszással, míg haja szétterült a vízen, mint egy üstökös csóvája, jól belenéztem a szemébe, és mielőtt ideje lett volna elfordulni, erősen rámosolyogtam, a tőlem telhető legnagyobb szeretetreméltósággal és gyengédséggel.
Meglepő volt az eredmény. Abbahagyta az úszást, leállt a vízben, mely derékig ellepte; és védekező mozdulattal, görcsbe rándult ujjakkal maga elé tartotta kezét. Majd megfordult, és menekült a part felé. Ott kinn habozott, félig visszafordult, oldalról figyelve engem, mint ott fönn a párkányon, egy állat zavart tekintetével, aki valami kellemetlen esetet élt át. Talán visszatért volna a bizalma, mert arcomra fagyott a mosoly, és ártatlan képpel tovább úszkáltam, de egy új esemény újra felizgatta. Zajt hallottunk az erdőből, és ágról ágra ugrálva megjelent előttünk Hector barátunk, leugrott a földre, és nagyokat szökellve rohant felénk, boldogan, hogy ránk talált. Megdöbbenéssel láttam, milyen rémült, de egyben fenyegető vadállati kifejezés ült ki a lány arcára, amikor a majmot megpillantotta. Összehúzta magát; odasimulva a sziklába, hogy szinte beleolvadt, minden izma megfeszült, dereka púposra görbült, ujjai, mint a karmok, görcsbe rándultak. És mindez egy kedves kis csimpánz miatt, aki éppen örömujjongásra készült.
Amint Hector a lány közelébe ért, anélkül, hogy észrevette volna, az kiugrott. Teste íjként megfeszült. Torkon ragadta a majmot, mindkét kezét összeszorította, és combjai közé préselve, egész testét megbénította. A támadás olyan gyorsan történt, hogy nem volt idő közbeavatkozni. A majom alig vergődött, néhány másodperc alatt megmerevedett, és holtan esett le, mikor a lány eleresztette. Ez a ragyogó teremtés - romantikus érzések áradatában Novának kereszteltem el, mert feltűnését csak egy ragyogó csillag felbukkanásához tudtam hasonlítani -, Nova szabályosan megfojtott egy szelíd és békés állatot.
Amikor a meglepetésből felocsúdva felé rohantunk, már elkéstünk Hector megmentésével. A lány felénk fordult, mintha velünk is szembe akarna szállni, karjait ismét előrenyújtotta, ajkát beszívta olyan fenyegető állásban, hogy földbe gyökerezett a lábunk. Végül még egy éleset kiáltott - tekinthettük diadalordításnak vagy dühkitörésnek -, s aztán elfutott az erdőbe. Pillanatok alatt eltűnt a sűrűben, mely összezárult aranyló teste mögött, s mi ott álltunk zavarodottan az újra elcsendesülő vadon közepén.

VI.

- Talán egy félvad nő - mondtam -, aki egy primitív törzshöz tartozik, amilyeneket Új-Guineában vagy az afrikai őserdőben lehet még találni.
A legkisebb meggyőződés nélkül beszéltem. Arthur Levain szinte fenyegetően kérdezte, hogy láttam-e valaha is ilyen termetet és ennyi kecsességet a primitív népeknél. Százszorosan is igaza volt, nem vitatkoztam tovább. Antelle professzor, aki látszólag mélyen elmerült gondolataiban, mégis ránk figyelt.
- Nálunk a legprimitívebb törzseknek is van valamilyen nyelvük - mondta végül. - Ez pedig nem tud beszélni. Körbejártuk a patak környékét, de a legkisebb nyomát

sem találtuk az ismeretlen nőnek. Erre visszatértünk a tisztásra gépünkhöz. A professzor úgy vélte, szálljunk fel, és próbáljunk meg újra leszállni egy civilizáltabb vidéken. De Levain azt javasolta, maradjunk még itt legalább huszonnégy órát, és kíséreljünk másképpen is kapcsolatba lépni az erdőlakókkal. Én is csatlakoztam ehhez a véleményhez, és végül ebben maradtunk. Magunknak sem mertük bevallani, hogy az a remény köt ehhez a helyhez, hogy az ismeretlen nőt viszontláthatjuk.
A nap hátralevő része esemény nélkül telt el. De estefelé, miután megcsodáltuk a Betelgeuze fantasztikus lenyugvását, ahogy minden emberi képzeletet felülmúlva szétterült a látóhatáron, valami változást éreztünk magunk körül. Az erdő titkos zajokkal és reszketésekkel életre kelt, és úgy éreztük, hogy láthatatlan szemek figyelnek minket a lombok mögül. Ennek ellenére nyugalomban töltöttük az éjszakát, bezárkózva a kompba, egymást váltva az őrségen. De hajnalban ugyanazok a zajok környékeztek minket, és mintha olyan éles kis vijjogásokat is hallottam volna, mint amilyent Nova adott ki magából előző nap. De egyetlenegy sem mutatkozott ezekből a teremtésekből, akikkel lázas képzeletünk az egész erdőt benépesítette.
Elhatároztuk, hogy visszamegyünk a vízeséshez. Egész úton ugyanaz az idegesítő érzés tartott bennünket fogva, hogy valaki követ és figyel minket, aki nem mer mutatkozni. Pedig Nova előző nap mégiscsak hozzánk csatlakozott.
- Talán a ruhánk ijeszti el őket - szólt hirtelen Arthur Levain.
Ebben világosságot éreztem derengeni. Határozottan visszaemlékeztem, hogy Nova, amikor a majom megfojtása után elmenekült, egyszer csak ott találta magát halomban heverő ruháink előtt. Hogy kitérjen előlük, hirtelen félreugrott, mint egy ijedős ló.
- Majd meglátjuk.
Miután levetkőztünk, belemerültünk a tóba, és újra játszani kezdtünk, akárcsak tegnap, látszólag nem törődve semmivel, ami körülöttünk történik.
Ugyanaz a csel ugyanazt az eredményt hozta. Néhány perc múlva már láthattuk a sziklán a lányt, anélkül, hogy hallottuk volna odamenni. Most nem volt egyedül. Egy férfi állt mellette, ugyanolyan felépítésű férfi, mint mi, hasonló a földi férfiakhoz. Ő is teljesen meztelen volt, már nem fiatal, és hasonlított a mi istennőnkre, úgyhogy arra gondoltam, az apja lehet. Ugyanúgy bámult ránk, mint a lány, zavartan és tanácstalanul.
És voltak ott mások is. Lassanként felfedeztük őket, miközben igyekeztünk megőrizni tettetett közömbösségünket. Kilopakodtak a fák közül, és apránként körbevették a tavat. Mindnyájan erős, szép emberpéldányok voltak, aranysárga bőrű férfiak és nők, izegtek-mozogtak, láthatólag lázas izgalommal eltelve, időnként éleset rikkantva.
Körül voltunk zárva, és nyugtalanul gondoltunk a csimpánz esetére. De magatartásuk nem volt fenyegető; úgy látszott, őket is érdekli fickándozásunk.
Valóban így volt. Nemsokára belesiklott a vízbe Nova - akit már régi ismerősnek tekintettem -, és több-kevesebb tétovázás után követték őt a többiek is. Mind odajöttek, és ismét elkezdtünk kergetőzni, mint előző nap, fóka módra, azzal a különbséggel, hogy most húsz ilyen barbár teremtés volt körülöttünk; fröcsköltek, prüszköltek, és komoly arcuk különös ellentétben állt ezzel a gyerekes játszadozással.
Amint egy negyedóra eltelt e produkcióval, kezdtem beleunni. Ezért jöttünk át a Betelgeuze naprendszerébe, hogy úgy viselkedjünk, mint a kölykök? Szinte szégyelltem magam, és kínos volt látnom, hogy a tudós Antelle láthatólag nagy örömét leli e játékban. De mi mást csinálhattunk volna? Senki sem tudja elképzelni, milyen nehéz kapcsolatot teremteni olyan lényekkel, akik nem tudnak beszélni és nevetni. Mégis megpróbálkoztam vele. Kifejező mozdulatokat tettem, másmás jelentéstartalommal. Kezeimet kedveskedve összetettem és meghajoltam, olyan kínai módra. Csókot hintettem feléjük. De egyetlen mozdulattal sem tudtam a legkisebb hatást sem kiváltani. A megértés legkisebb fénye sem csillant meg szemükben.
Amikor még az utazás alatt élőlényekkel lehetséges találkozásról beszélgettünk, különböző furcsa vagy szörnyalakok lebegtek szemünk előtt, akiknek külseje tökéletesen elüt a mienktől, de mindegyiknél magától értetődőn feltételeztük valamiféle értelem jelenlétét. Itt a Soror bolygón a valóság éppen ellentétesnek bizonyult: külsőleg magunkhoz hasonló lakókkal kerültünk össze, de az értelemnek nyoma sincs bennük. Ex hát annak a tekintetnek

a magyarázata, mely Novánál zavarba ejtett, és melyet a többieknél is megtalálni: a tudatos gondolat hiánya, a lélek hiánya.
Csak a játék érdekelte őket. Az is csak akkor, ha semmi értelme sincs. Azzal az elgondolással, hogy valami látszatértelmet vigyünk a játékba, ami nem haladja meg felfogóképességüket, mi hárman ott mellettük övig vízben, kéz a kézben egy körtáncfélét jártunk, ütemesen emelgetve a karjainkat, ahogy egész kis gyerekek is csinálták volna. Semmilyen hatással nem volt rájuk. A legtöbbjük félrehúzódott; mások ránk bámultak, de a megértés olyan tökéletes hiányával, hogy mi zavarodtunk egészen bele.
Éppen nagyfokú tanácstalanságunk idézte elő a drámát.
Annyira elvesztettük önuralmunkat, mikor így láttuk magunkat, három komoly férfit - köztük egy világhírű tudóst -, kéz a kézben gyermektáncot lejteni a Betelgeuze csúfondáros fényében, hogy nem tudtuk komolyságunkat megőrizni. Olyan kényszerű feszültségben voltunk egy jó negyedórája, hogy feloldódásnak kellett következnie. Eszeveszett kacajban törtünk ki, rázkódva, kétrét görnyedve, és másodpercekig nem tudtuk önuralmunkat visszanyerni.
Ekkor végül is visszhangra talált ezeknél az embereknél a kirobbanó vidámság, de nem olyanra, amit szerettünk volna. Egész vihar korbácsolta fel a tavat. Minden irányban menekültek, olyan fejvesztetten, hogy más körülmények között nevetségesnek tűnt volna. Egy-két pillanat múlva egyedül maradtunk a vízben. Végül összeverődtek a dombon, a medence végénél, és a félelemtől remegő horda dühösen csaholt felénk, őrjöngve rázták a karjukat. Az arcuk olyan fenyegető volt, hogy félni kezdtünk. Levainnel együtt a fegyverek felé indultam, de a bölcs Antelle halkan ránk szólt, hogy ne használjunk fegyvert, sőt fel se emeljük, hacsak felénk nem közelednek.
Sietve felöltöztünk, egy pillanatra sem tévesztve őket szem elől. De alighogy felvettük az inget és a nadrágot, izgalmuk őrjöngésig fokozódott. Úgy látszott, hogy a felöltözött ember elviselhetetlen volt számukra. Néhányan elfutottak, de mások felénk jöttek, előrenyújtott karral, begörbült ujjakkal. Megragadtam a puskámat: Ennyire tompa agyú lényekhez képest érthetetlen, mégis látszólag felfogták ennek a mozdulatnak a jelentését, megfordultak, és eltűntek a fák között.
Iparkodtunk vissza a komphoz. Visszafelé úton is folyton azt éreztem, hogy ott vannak mellettünk láthatatlanul, és csendben kísérik visszavonulásunkat.

VII.

A támadás akkor zúdult ránk, amikor éppen feltűnt előttünk a tisztás, de olyan erővel, hogy minden védekezés kilátástalanná vált. A sororbéli emberek úgy ugrottak elő a sűrűből, mint valami őzbakok, és rajtunk ütöttek, mielőtt a fegyvert lekaphattuk volna a vállunkról.
A támadásban az volt a különleges, hogy nem közvetlenül ellenünk irányult. Ezt rögtön éreztem, aztán meg is bizonyosodtam róla. Egy pillanatig sem éreztem magam halálos veszélyben, mint Hector érezhette. Nem miránk acsarkodtak, hanem a ruházatunkra és a nálunk levő felszerelési tárgyakra. Egy szempillantás alatt lefogtak bennünket. A motozó, kavargó kezek megragadták fegyverünket, a felszerelést, táskát, és félrehajították, mások dühösen lerángatták a ruháinkat, és darabokra szaggatták. Amint megértettem, hogy mi váltja ki dühüket, ellenállás nélkül hagytam, csináljanak velem, amit akarnak, és így bár elszenvedtem néhány karmolást, megúsztam komoly sebesülés nélkül. Antelle és Levain ugyanígy tett, és nemsokára ott álltunk csupaszon, mint a giliszták, e férfiak és nők között, akiket láthatólag megnyugtatott, hogy így látnak minket, és elkezdtek ismét játszadozni körülöttünk, mindenesetre oly szorosan közelünkben, hogy nem menekülhettünk.
Most mintegy százan voltak a tisztás szélén. Azok, akik nem mikröttünk tolongtak, a kompot rohanták meg, ugyanolyan őrjöngő dühvel, mint ahogy a ruhákat tépték darabokra. Bármekkora kétségbeeséssel kellett látnom, hogyan teszik tönkre a fontos járművet, ahogy jól utána gondoltam viselkedésüknek, úgy tűnt, hogy rájöttem annak leglényegesebb vonására: a tárgyak ingerelték fel őket. Mindaz, ami úgy készült, felizgatta, egyben meg is félemlítette őket. Ha bármely tárgyat megkaparintottak, csak addig tartották maguknál, míg széttörték, széttépték vagy szétmorzsolták. Aztán rögtön eldobták, mintha izzó vas volna

kezükben, és legfeljebb azért vették fel ismét, hogy véglegesen szétroncsolják. Macskára emlékeztettek, aki egy félig döglött, de még veszélyes patkánnyal küszködik, vagy a mangusztára, amelyik már megragadta a kígyót. Mint figyelemre méltó körülményt, azt is megjegyeztem, hogy minden fegyver nélkül rohantak meg minket, még bot sem volt náluk. Tehetetlenül néztük végig az űrkomp feldúlását. Az ajtó nem sokáig állta a nyomást. Bezúdultak, és amit csak lehetett, szétromboltak, a legértékesebb fedélzeti műszereket is egytől egyig, a maradványokat meg szanaszét szórták. Ez a pusztítás eltartott jó darabig, aztán mikor már csak a fémburkolat maradt meg, visszatértek a mi csoportunkhoz. Nagy lökdösések és rángatások közepette végül is magukkal cipeltek minket az őserdő mélyébe. Egyre szorongatóbb helyzetbe kerültünk. Fegyvertelenül, kifosztva, mezítláb kellett futnunk köztük, túlságosan is gyorsan, és nem volt semmi lehetőségünk, hogy szót váltsunk egymással, még csak méltatlankodni sem tudtunk. A legkisebb szó már olyan fenyegető ellenkezést váltott ki belőlük, hogy bármily nehezünkre is esett, csendben kellett maradnunk. Pedig ezek az alakok éppen olyan emberek voltak, mint mi. Ruhában és rendes hajjal semmiféle feltűnést sem keltettek volna odahaza. A nők mind szépek voltak, bár egyikük sem versenyezhetett Nova ragyogó külsejével.
Ő is mögöttünk rohant. Amint kísérőim lökdöstek, többször is hátrafordultam feléje, egy cseppnyi együttérzést esdekelve, és egyszer mintha fel is csillant volna az arcán. Bár inkább azt hiszem, csak az történt, hogy nagyon szerettem volna arcán ezt felfedezni. Ahogy tekintetem elfogta az övét, rögtön elfordult, és szeme semmi más érzést nem tükrözött, csak zavart tétovaságot.

Ez a kínos vonulás több óráig tartott. A fáradtságtól majd összerogytam, a lábam vérzett, testemet összevissza karcolta a sűrű bozót, melyen a sororbeli emberek sértetlenül, kígyóként siklottak keresztül. Társaim semmivel sem voltak jobb állapotban. Antelle lábai már rogyadoztak, mikor végre elértünk egy olyan helyre, mely a rohanás végcéljának tűnt. Az erdő itt ritkásabb volt, a sűrű bokrok helyett tömött pázsitot láttunk. Az őrök otthagytak bennünket, és többé ügyet sem vetve ránk, megint csak játszadozni kezdtek. A fákon kergetőztek; úgy látszik, ez töltötte ki idejük nagy részét. Mi a végsőkig elcsigázva a földre rogytunk, és kihasználva ezt a kis időt, suttogva beszélgettünk.
Parancsnokunk minden bölcsességét latba vetette, hogy megakadályozza, hogy a legsötétebb kétségbeesésbe merüljünk. Beesteledett. Minden bizonnyal sikerülne elmenekülnünk, kihasználva, hogy senki sem figyel ránk, de merre menjünk? Még ha meg is tudnánk tenni visszafelé az egész utat, az űrkompot úgysem lehetne használni. Okosabbnak látszott ott maradni, és újabb kísérletekkel megbarátkozni ezekkel a furcsa lényekkel. Aztán az éhség is mardosott már minket.
Felálltunk, és néhány félénk lépést tettünk. De azok tovább játszadoztak, értelmetlenül, ügyet sem vetve ránk. Úgy tűnt, csak Nova nem feledkezett meg rólunk. Egy bizonyos távolságnyira utánunk jött, de mindig elfordította a fejét, ha ránéztünk. Ahogy így találomra mászkáltunk, észrevettük, hogy egy táborfélében vagyunk, melyben a lakóhely még csak nem is kunyhókból áll, hanem valami fészekszerűségből, amilyent a majmok raknak az afrikai őserdőkben: néhány lombos ág keresztbe rakva, kötés nélkül a földön vagy a fákon, alacsonyan az elágazáshoz süllyesztve. Néhány fészek már el is volt foglalva. Férfiak és nők - nem tudom, hogyan nevezzem őket másképpen - húzódtak meg bennük, gyakran házaspárként szunnyadoztak, fázós kis kutyaként egymáshoz bújva. Néhány nagyobb szálláshely egész családokat fogadott be; láttunk alvó gyermekeket is, mindegyik szép volt és egészséges.
Ám ezzel még nem oldottuk meg a táplálkozás problémáját. Végül az egyik fa alatt megpillantottunk egy családot, mely evéshez készülődött. De ez az étkezés nem nagyon volt alkalmas arra, hogy kísértésbe hozzon bennünket. Minden eszköz nélkül szétszaggattak egy nagy testű állatot, valami szarvasfélét. Foggal és körömmel tépték a nyers húscafatokat, és úgy nyelték, csak a bőrt húzták le csíkokban. A környéken nyoma sem volt tűzhelynek. Ez a lakmározás felkavarta a gyomrunkat, de különben is, amint néhány lépéssel közelebb mentünk, tapasztalhattuk, hogy egyáltalán nem számítunk meghívottaknak. Épp ellenkezőleg! A morgás gyorsan visszafordította lépteinket.

És Nova jött a segítségünkre. Azért tette, mert végül is rájött, hogy éhesek vagyunk? Egyáltalán képes volt valamit is megérteni? Vagy csak ő maga is éhes volt? Mindenesetre egy magas fához ment, lábával átkulcsolta a törzset, felmászott az ágak közé, és eltűnt a lombok között. Néhány pillanattal később már azt láttuk, hogy banánszerű gyümölcsök potyognak nagy bőségben a földre. Aztán a lány lejött, felkapott belőlük kettőt-hármat, és ránk pillantva falni kezdett. Egy kis tétovázás után felbátorodva mi is nekiláttunk. A gyümölcs ízletes volt, és lassanként jóllaktunk, miközben a lány minden tiltakozás nélkül figyelt bennünket. Vizet is ittunk egy patakból, és éjszakára nyugvóhelyet kerestünk. Mindegyikünk kiválasztott magának egy zugot a pázsiton, hogy a hordáéhoz hasonló fészket rakjunk. Nova érdeklődését felkeltette ez a mesterkedés, sőt odajött hozzám, hogy segítsen letörni egy makacskodó faágat.
Én meghatódtam ettől a megnyilvánulástól, a fiatal Levainből viszont olyan dühöt váltott ki, hogy rögtön lefeküdt, beburkolózott a lombokba, és nekünk hátat fordított. Antelle professzor már javában aludt, annyira ki volt merülve.
Én még elidőztem a fészek összefabrikálásával, miközben Nova folyton szemmel tartott, ott állva néhány lépésnyire. Amikor aztán én is lefeküdtem, végül kis tétova léptekkel odajött. Meg sem moccantam, hogy el ne riasszam. Lefeküdt mellém. Most sem mozdultam. Végül is jól befészkelődött mellém, és semmi sem különböztetett már meg minket a többi pártól, akik e furcsa horda fészkeiben lapultak. Ám - bár rendkívül szép lány volt - mégsem tudtam ekkor nőnek tekinteni. Úgy viselkedett, mint egy hűséges állat, amelyik a gazda melegét keresi. Jólesett teste melege, de eszembe sem jutott, hogy megkívánjam. E sajátságos helyzetben végül is elaludtam, a fáradtságtól félig holtan, szorosan hozzásimulva ehhez a különlegesen szép és hihetetlenül tudattalan teremtményhez, futó pillantást vetve a Soror holdjára, mely kisebb volt, mint a mi Holdunk, és amely sápadt fénnyel vonta be az erdőt.

VIII.

Már szürkült az ég a lombok között, mikor felébredtem. Nova még aludt. Csendben néztem, és felsóhajtottam, mikor eszembe jutott, milyen kegyetlenül bánt el a kis majommal. Kétségtélen, hogy ő lett okozója balsorsunknak, hiszen ő hívta fel ránk társai figyelmét. De hogyan lehetne rá haragudni, mikor itt ragyog mellettem pompás teste?
Hirtelen megmozdult, és felemelte a fejét. A rémület fénye villant meg szembogarán, és éreztem, hogy izmai megfeszülnek. De minthogy én nem mozdultam, arca lassanként megnyugodott. Emlékezni kezdett. Most első ízben tudta egy pillanatra kiállni a tekintetemet. Ezt személyes győzelemnek éreztem, és elfeledkezve tegnapi rémületéről e földi arckifejezés miatt, újra megpróbáltam rámosolyogni.
Ezúttal nem volt oly vad a visszahatás. Megremegett, megfeszült, mintha ugrani készülne, de ott maradt. Ettől felbátorodva még határozottabban rámosolyogtam. Megint csak megreszketett, de lecsillapult, csupán arcára ült valami élénk csodálkozás. Sikerült volna megszelídítenem? Tovább merészkedtem, és kezemet a vállára tettem. Megrezdült, de nem mozdult. Megrészegített ez a siker, annál is inkább, mert éreztem, hogy viszonozni is szeretné.
Így is történt. Megpróbált mosolyogni. Szinte éreztem, milyen kínosan, erőlködik, hogy finom kis arcán összehúzza az izmokat. Többször is megpróbálta, míg csak eljutott egy halvány kis fájdalmas fintorig. Volt ebben valami megható, milyen aránytalanul nagy erőfeszítéssel törekszik ez az emberi lény egy bizalmasabb arckifejezésre, és milyen szánalmas eredménnyel. Egy pillanat alatt egészen fel voltam kavarva, telve szánalommal, akár egy kis béna gyermek iránt. Még jobban rászorítottam a kezem a vállára. Arcához hajoltam. Megérintettem ajkait. Ezt úgy viszonozta, hogy orrát az enyémhez súrolta, nyelvével meg végignyalta arcomat.
Erre kissé megzavarodtam, és tanácstalan lettem. Mindenesetre ügyetlenül, de utánoztam. Hiszen én idegenből jött látogató vagyok csak, nekem kell alkalmazkodnom a Betelgeuze naprendszerének szokásaihoz. Ez láthatólag tetszett neki. Itt tartottunk a közeledési kísérletekben, miközben én nem nagyon tudtam, hogyan folytassam, attól félve, hogy földi viselkedésemmel valami hibát követek el, amikor egyszerre csak borzalmas lárma ugrasztott

talpra bennünket.
Két társam, akikről önző módon megfeledkeztem, és én magam is ott álltunk a reggeli derengésben. Nova még nálunk is gyorsabban ugrott talpra, és teljes fejvesztettségről tett tanúságot. Azonnal felfogtam, hogy ez a zenebona nemcsak számunkra jelent kellemetlen meglepetést, hanem valamennyi erdőlakónak, hiszen odahagyva fészküket, valamennyien zűrzavarosan kezdtek ide-oda futkosni. Már szó sem volt itt a tegnapi játszadozásról; bőgésük szívig ható félelemről árulkodott.
Ettől a lármától, mely oly hirtelen törte meg az erdő csendjét, a vér megfagyott ereinkben, mégis az volt az érzésem, hogy az erdei emberek jól tudták, mire véljék, és rémületük nagyon is meghatározott veszély közeledtének szólt. Sajátságos egy kakofónia volt ez: dobpergésre emlékeztető, gyors tompa puffanások és az egymáshoz vert fazekak éles hangjainak vegyüléke meg harsány kiáltások. Éppen ezek a kiáltások keltették fel leginkább figyelmünket, mert bár nem tartoztak egyetlen általunk ismert nyelvhez sem, vitathatatlanul emberi hangok voltak.
A reggeli fény szokatlan jelenetet világított meg az erdőben: férfiak, nők, gyerekek rohangáltak keresztül-kasul mindenütt, egymásnak rohantak, némelyikük pedig menedéket keresve felkúszott egy fára. Nemsokára azonban egynéhányan az idősebbek közül megálltak, és fülüket hegyezve hallgatóztak. A zaj elég lassan közeledett. Az erdő legsűrűbb részéből érkezett, és mintha egy hosszú, egybefüggő vonal mentén keletkezett volna. Ahhoz a lármához lehetett hasonlítani, melyet a hajtók keltenek egy nagy vadászaton.
A horda vénei szemmel láthatólag elhatározásra jutottak. Többször egymás után éleset csaholtak, ez valami jel vagy utasítás lehetett, és a zajjal ellentétes irányban elvágtattak.
A többiek követték őket, és úgy rohantak el mellettünk, mint a vackukról felvert szarvasok. Nova is elkezdett száguldani, de hirtelen megtorpant, visszafordult mifelénk, elsősorban felém, legalábbis ezt gondoltam. Panaszosan szűkölt, amit én úgy értelmeztem, hogy felhívás a követésre, aztán újra csak nagyot ugorva eltűnt előlünk.
A zsivaj egyre erősebb lett, és ha jól hallottam, súlyos lépések alatt recsegett-ropogott a bokrok alja. Bevallom, eltűnt a hidegvérem. De a józan ész azt tanácsolta, hogy maradjak ott, és várjam be szemtől szembe a jövevényeket, akiktől - mint ez percről percre bizonyosabbá vált - az emberi kiáltások eredtek. De a tegnapi megpróbáltatások után ez a borzalmas lárma felőrölte az idegeimet. Nova és a többiek rettegése átköltözött az én szívembe is. Már nem gondolkoztam, társaimmal sem váltottam szót; belevetettem magam az erdőbe, és menekültem a lány nyomában.
Több száz métert futottam, de nem tudtam utolérni, és ekkor észrevettem, hogy csak Levain van a nyomomban Antelle professzort nyilván magas kora akadályozta a futásban. Levain ott lihegett mellettem. Szégyenkezve pillantottunk egymásra, és éppen azt akartam javasolni, hogy menjünk vissza, vagy legalább várjuk be parancsnokunkat, mikor újfajta zaj ugrasztott meg ismét bennünket.
E zaj felől semmi kétségem sem lehetett. Puskalövések visszhangzottak az erdőben: egy, kettő, három, még több, szabálytalan időközökben, hol szólóban, hol kettő egymást követve, ami furcsa módon a vadászok duplázására emlékeztetett. Az orrunk előtt lövöldöztek, amerre a menekülők vették útjukat. Míg ott tétováztunk, az eredeti lármát keltő egyenes vonal, a hajtók vonala közeledett, már egész közel volt hozzánk, újra szétszórva józanabb gondolatainkat. Nem tudom, miért, a lövöldözés még mindig barátságosabbnak tűnt számomra, még mindig kevésbé félelmesnek, mint ez a pokoli lárma. Ösztönösen tovább futottam előre, némileg arra is vigyázva, hogy fedezzem magam a bokrokkal, és a lehető legkisebb zajt üssem. Társam jött utánam.
Így ahhoz a helyhez értünk, ahonnan a lövések származtak. Lassítottam, és szinte kúszva közelítettem. Még mindig nyomomban Levainnel, felmásztam egy kis dombra, és nagy zihálással megálltam a tetején. Már csak néhány fa volt előttem és egy sor bokor. Földhöz lapulva, óvatosan odáig kúsztam. És ekkor olyan látvány kólintott főbe, és kábított el néhány pillanatra, mely meghaladta szegényes emberi képzeletemet.

IX.

Sok minden furcsa, sőt iszonyatos volt az elém táruló képben, de figyelmemet mindenekelőtt teljes egészében egy harminclépésnyire mozdulatlanul álló alak ragadta meg, aki éppen errefelé nézett.
Majdnem felkiáltottam meglepetésemben. Igen, a rettegés ellenére, helyzetem kilátástalansága ellenére - hajtók és puskások fogtak közre - elképedésem minden más érzést elnyomott, amikor megláttam ezt a lesen álló alakot, amint várja a vad megjelenését. Mert ez a lény egy majom volt, egy óriási gorilla. Hiába mondogattam magamban, hogy megbolondultam, a legkisebb kétség sem férhetett mibenlétéhez. De az esemény fő különlegességét nem az tette, hogy a Soror bolygón majommal kerültem szembe. Hanem az, legalábbis az én szememben, hogy ez a majom rendesen fel volt öltözve, mint odahaza az emberek, és az, hogy micsoda természetességgel viselte öltözetét. Mindenekelőtt ez a természetesség ragadta meg figyelmemet. Alighogy megláttam ezt az állatot, rögtön tudtam, hogy nem maskarában van. Ez volt a rendes viselete, éppúgy, ahogy Nova és társai rendes viselete a meztelenség volt.
Ugyanolyan ruhában volt, mint önök vagy én, jobban mondva ahogy felöltöznénk, ha ilyen hajtáson vennénk részt, melyeket odahaza nagy vadászatok keretében rendeznek diplomaták vagy más magas rangú személyek tiszteletére. Barna zekéjét akárha a legjobb párizsi szabó szabta volna, alóla nagykockás ing kandikált ki, amilyet a sportemberek hordanak. A lábikra felett könnyedén buggyanó térdnadrág hosszú lábszárvédőbe torkollott. Itt megtört a hasonlóság; a majom cipő helyett vastag fekete kesztyűt hordott a lábán. Valóban egy gorilla volt, ahogy mondtam. Az ingnyakból csúcsban végződő ronda fej nyúlt ki, fekete szőrrel borítva, rajta lapos orr és előreugró állkapcsok. Ott állt, kissé előredőlve, a lesben álló vadász tartásával, hosszú mancsaiban puskát szorongatva. Velem szemben állt, a hajtás irányára merőlegesen készített irtás másik oldalán.
Most hirtelen megrázkódott. Gyenge zajt hallott, akárcsak én, tőlem jobbra, a bokrok között. Arra fordult, s ugyanakkor két kézre fogta a fegyvert, készenlétben, hogy vállhoz emelje. Kuckómból láttam a nyomot, melyet egy menekülő tört a bozótban, ahogy vaktában rohant mindig előre. Majdnem felkiáltottam, hogy figyelmeztessem, annyira nyilvánvaló volt a majom szándéka. De erre se időm, se erőm nem maradt; az ember már ki is ugrott, akár egy őzbak, a szabad folyosóra. A lövés pontosan akkor dördült el, mikor a célzómező közepére ért. Felugrott, majd összerogyott, és néhányat rángatózva mozdulatlanná merevedett.
De az áldozat haláltusáját csak néhány pillanattal később észleltem, mert figyelmemet még mindig a gorilla kötötte le. Attól kezdve, hogy felfigyelt a zajra, nyomon követtem arckifejezése változásait, és meglepően sok árnyalatot vehettem számba: a vadász kegyetlenségét, amint a zsákmányt lesi, azt a lázas örömet, melyet ez a ténykedés kivált, de mindenekfölött e megnyilvánulások emberi jellegét. Meglepetésemben éppen ez játszotta a főszerepet: ennek az állatnak a szembogarán ott csillogott az értelem szikrája, amit hiába kerestem a Soror embereinél.
Saját helyzetem gyötrő tudata hamar elnyomta hirtelen ámulatomat. A dörrenés újra az áldozatra irányította tekintetemet, és borzadállyal szemléltem végső vergődését. Ekkor vettem észre nagy rémülten, hogy az erdőt átszelő irtáson elszórva emberi tetemek hevernek. Semmi kétségem nem lehetett többé e jelenet értelme felől. Száz lépéssel feljebb egy másik gorillát pillantottam meg, az elsőhöz hasonlót. Hajtóvadászaton voltam - sajnos, bele is keveredtem -, hihetetlen vadászaton, ahol a szabályos közökben álló vadászok majmok voltak, és ahol a meghajszolt vadak hozzám hasonló emberek, férfiak és nők, akiknek meztelen, golyó találta, nevetséges rángásokba torzult teste vérrel áztatta a füvet. Elfordítottam tekintetemet erről az elviselhetetlen iszonyatról. Inkább néztem a nevetséges furcsaságra, néztem ezt a gorillát, aki elfogta az utat előlem. Oldalt lépett, és így feltakarta a másik majmot, aki úgy állt mögötte, mint a szolga az ura mögött. Ez csimpánz volt, egy kis termetű csimpánz, talán egy fiatal csimpánz, de esküszöm, hogy csimpánz, kisebb választékossággal öltözve, mint a gorilla, csak ingben és hosszú nadrágban, aki fürgén játszotta szerepét ebben az apróra megtervezett ügyködésben, melyet lassanként felismertem. A vadász átnyújtotta fegyverét. A csimpánz egy másikat adott neki, melyet eddig kezében tartott. Aztán a kis majom szabatos mozdulatokkal újratöltötte a puskát azokból a töltényekből, melyeket a derekára fűzött övből vett elő, mely csak úgy csillogott a

Betelgeuze sugaraiban. Aztán mindketten elfoglalták előbbi helyüket.
Mindezek a benyomások néhány szempillantás alatt zúdultak rám. Szívesen végiggondoltam volna, elemeztem volna a tapasztalatokat, de nem volt rá idő. Arthur Levain, aki ott mellettem szinte megdermedt a félelemtől, képtelen volt bármiben is segíteni.
A veszély pedig pillanatról pillanatra növekedett. A hajtók már egészen ott jártak mögöttünk. Fülsiketítő lármát csaptak. Meg voltunk hajszolva, mint a vadállatok, mint ezek a szerencsétlen teremtmények, akik még egyre ott rohantak el mellettünk. A horda tagjai jóval többen voltak, mint gondoltam, mert még mindig sok ember szökött ki a nyílt térre, ahol borzalmas halál várta őket.
De mégsem mindegyiket. Egy kis hidegvért erőltettem magamra, és a leshely magasából figyeltem a menekülők viselkedését. Némelyek teljes fejvesztettséggel és nagy zajjal csörtettek a bokrok között, és így magukra vonták a majmok figyelmét, akik biztos kézzel lőtték le őket. Mások azonban több körültekintésről tettek tanúságot, mint a többször felhajtott öreg vaddisznók, akik rájöttek már bizonyos fortélyokra. Ezek lopakodva jöttek, megálltak az irtás szélén, figyelték a legközelebbi vadászt a lombokon keresztül, és kivárták azt a pillanatot, mikor másfelé nézett. Akkor egyetlen ugrással, teljes sebességgel keresztülvágtak a gyilkos erdősávon. Többüknek sikerült ily módon sértetlenül elérniük a szemközti sűrűt, és rögtön el is tűntek benne.
Így talán valóban volt némi esély a menekülésre. Intettem Levainnek, hogy tegyen úgy, mint én, és zajtalanul előbbre kúsztam, egész a szélső bokrokig, ahol a nyílt sáv kezdődött. Itt furcsa kétely szállt meg. Énnekem, az embernek, valóban cselhez kell folyamodnom, hogy megtévesszem a majmot? Nem az volna-e hozzám egyedül méltó, hogy felálljak, odamenjek ehhez az állathoz, és néhány botütéssel móresre tanítsam? De a mögöttem felerősödő zenebona elfojtotta ezt a nagyzoló képzelgést.
A vadászat pokoli lármával a vége felé közeledett. A hajtók ott voltak már a nyomunkban. Az egyiket megláttam, amint kibukkant a lombok közül. Egy óriási gorilla volt, aki összevissza hadonászott egy fütykössel, és teljes tüdővel ordított. Még ijesztőbb benyomást tett rám, mint a puskás vadász. Levain vacogni kezdett, minden tagjában reszketett, én pedig megint csak kifelé kémleltem, kedvező pillanatot várva.
Szerencsétlen társam meggondolatlanságával akaratlanul is megmentette az életemet. Teljesen elvesztette a józan eszét. Elővigyázat nélkül felugrott, céltalanul rohanni kezdett, és az irtás közepén teljes nagyságában a vadász lővonalába került. Tovább már nem is jutott. A lövés szinte derékba törte, lerogyott, és az ő teteme is szaporította a földön heverő többiekét. Megsiratására nem vesztegettem időt - mit is tehettem volna érdekében? Lázasan vártam arra a pillanatra, amikor a vadász odanyújtja fegyverét a szolgának. Amint megtette ezt a mozdulatot, felugrottam, és átfutottam a tisztáson. Mintegy álomban láttam, milyen sietve kap a majom a fegyveréhez, de már ismét fedezve voltam, amikor a vállához emelte. Káromkodásszerű kiáltást hallottam, de nem töltöttem egy pillanatot sem, hogy ezen az újabb furcsaságon gondolkozzam.
Sikerült tehát kijátszanom! Különös öröm fogott el, egy kis balzsam a sok megaláztatásra. Továbbfutottam teljes erővel, hogy minél messzebb kerüljek a mészárlástól. És már nem is hallottam a hajtók ordítozását. Megmenekültem.
De meg ám! Alaposan lebecsültem a sororbeli majmok ravaszságát. Alig tettem meg vagy száz métert, amikor lehajtott fejjel beleszaladtam valami lombok közé rejtett akadályba. Egy nagy szemű háló volt ez, a talaj fölé kifeszítve, teli bő lebernyegekkel, és az egyikbe jól beleszorultam. Nem én voltam az egyetlen ilyen fogoly. A háló jó nagy darabon elrekesztette az erdőt, és egy csomó szökevény, aki kikerülte a puskázást, hozzám hasonlóan beleesett ebbe a csapdába. Jobbra és balra dühös vijjogással körített rángatódzásuk tanúsította, milyen erőfeszítéssel próbáltak kiszabadulni.
Esztelen düh kerített hatalmába, mikor rájöttem, milyen csapdába estem, a rettegést is felülmúló dühbe, mely képtelenné tett a legcsekélyebb megfontoltságra. Épp az ellenkezőjét tettem, mint amit a józan ész megkívánt volna, azaz a legnagyobb összevisszaságban hadonásztam, és ennek eredményeképpen teljesen rám szorultak a háló szemei. Végül is úgy össze voltam kötözve, hogy tehetetlenül álltam ott, kiszolgáltatva a majmoknak, akiknek már hallottam közeledő lépteit.

X.

Halálos félelem fogott el, amint az egész csapatot láttam felém közeledni. Minthogy tanúja voltam kegyetlen viselkedésüknek, azt gondoltam, hogy általános vérfürdőt rendeznek.
A vadászok, csupa gorilla, jöttek elöl. Észrevettem, hogy mindegyik letette már a puskát, és ez némi reményt nyújtott. Mögöttük jöttek a szolgák és a hajtók, köztük nagyjából egyforma arányban gorillák és csimpánzok. Láthatólag a vadászok voltak az urak, viselkedésük is nagyurakra vallott. Nem látszott rajtuk rosszindulat; a lehető legjobb hangulatban társalogtak egymással.
Az az igazság, hogy már annyira hozzászoktam e bolygó képtelenségeihez, hogy az előző mondatot leírva nem is gondoltam rá, milyen lehetetlenséget tartalmaz. Pedig mégis így igaz! A gorilláknak teljesen arisztokrata külsejük volt! Jól tagolt szavakkal, vidáman csevegtek, és arcuk állandóan emberi érzelmeket tükrözött, aminőknek nyomát is hiába kerestem Novánál. Ó, mi történhetett Novával? Remegve gondoltam vissza a véres tisztásra. Most már megértettem, mért okozott neki akkora felindultságot a mi csimpánzunk megpillantása. A két faj között minden bizonnyal vad gyűlölet uralkodott. Ennek belátására elegendő volt csak ránézni az ember foglyokra, milyen módon fogadták a közeledő majmokat. Őrjöngve dobálták magukat, kézzel-lábbal hadakoztak, fogukat csikorgatták, szájuk habzott, és dühösen harapdálták a háló fonalát.
Ügyet sem vetve erre a tumultusra, a vadász gorillák majdnem uraságoknak neveztem most őket - a szolgáknak parancsokat osztogattak. A rakodórészen ketreccé kiképzett, hosszú, mély szekereket állítottak a háló másik oldalán húzódó ösvényre. Ezekbe raktak bele minket, tízet-tízet egy szekérbe, és ez a művelet eléggé elhúzódott, mert a foglyok kétségbeesetten ellenálltak. Két gorilla, kiknek a keze bőrkesztyűbe volt bújtatva a harapások ellen, egyenként megragadta őket, kiszedte a hálóból, egy ketrecbe dobta, és az ajtót gyorsan rájuk csapta; az egész műveletet az egyik uraság irányította, aki hanyag nemtörődömséggel támaszkodott sétapálcájára.
Amikor rám került a sor, néhány szóval magamra akartam terelni figyelmüket. De alig nyitottam ki a számat, az egyik pribék erőszakosan máris betapasztotta, nyilván azt hitte, ellenkezni akarok. Így hát csendben kellett maradnom, és batyuként hullottam én is a ketrecbe, egy tucatnyi férfi és nő közé, akik túlságosan is izgatottak voltak ahhoz, hogy velem törődjenek.
Amikor mindnyájan bent voltunk, egy szolga ellenőrizte, hogy a zárak rendben ránk vannak-e csukva, és jelentést tett az úrnak. Ez csak intett kezével, és motorberregés verte fel az erdőt. A kocsik nekilódultak, egy-egy vontatóautó nyomában, melyeket majmok vezettek.
A mögöttünk jövő autó sofőrjét jól kivehettem. Egy csimpánz volt. Kezeslábas volt rajta, és derűsnek tűnt. Olykor gúnyolódva odaszólt nekünk, máskor, ha a motor csendesebben járt, hallottam, hogy valami bánatos dalt dúdolt, melynek dallama kétségkívül formás volt.

Az első útszakasz annyira rövid volt, hogy időm se volt összeszedni gondolataimat. A rossz úton egy negyedórát haladhattunk, mikor az egész karaván megállt egy széles előtéren egy kőház előtt. Az erdőség szélére értünk, előttünk már gabonaféle vetés hullámzott a síkságon.
A ház piros cseréptetejével, zöld zsalugátereivel és a bejáratnál elhelyezett feliratos táblával vendéglőnek tűnt. Hamar rájöttem, hogy itt volt a vadászok gyülekezőhelye.
A majomnőstények itt várták be férjüket, akik saját kocsijukkal más úton jöttek ide.
A gorillahölgyek a körberakott karosszékekben ültek, és a pálmaszerű nagy fák árnyékában csevegtek. Egyikük időnként szalmaszállal szürcsölt poharából.
Amint a kocsikat felsorakoztatták, a nők odajöttek, és kíváncsian nézték a vadászat eredményét, legfőképpen a holttetemeket, melyeket néhány hosszú köténybe öltözött gorilla szedett ki két nagy teherautóból, és a fák árnyékába fektetett.
Tehát a diadalmas vadászünnephez készülődtek. A majmok ebben is módszeresen jártak el. A véres tetemeket hátukra fektetve, zsinóregyenes sorba rakták, egymás mellé. Miközben a nők bámuló kis sikolyokat eregettek; ők igyekeztek a vadászzsákmányt vonzó látvánnyá

rendezni. A karokat a test mellé fektették, az összeszorított öklöt kinyitották, tenyérrel felfelé. A lábakat is kinyújtották, visszaforgatták az ízületeket, hogy elvegyék a testek hullaszerűségét, helyrerakták a durván kicsavarodott végtagokat, enyhítették a nyak merevségét. Aztán gondosan végigfésülték a hajzatokat, elsősorban a nőkét, ahogyan sok vadász kifésüli az elejtett vad szőrét vagy a madarak tollát.
Attól félek, nem sikerül érzékeltetnem, hogy ez a látvány mennyire groteszk és ördögi volt számomra. Eléggé hangsúlyoztam-e vajon, mily tökéletesen, mily maradéktalanul majomszerű volt a majmok külseje, most nem beszélve szemükről és tekintetükről? Elmondtam-e vajon, hogy az ugyancsak sportosan, de nagy választékossággal öltözött nőstények hogyan tolongtak, hogy kikeressék a legszebb példányokat, s aztán hogyan mutogatták egymásnak az ujjuk hegyével, miközben gorilla uruknak hízelkedve elismerésüket fejezték ki? Vagy azt, amikor az egyik nőstény táskájából egy kis ollót vett elő, és az egyik tetem fölé hajolva, levágott egy tincset az áldozat barna hajából, gyűrűt fonva belőle az ujja körül, majd - miközben a többiek azonnal utánozták - egy tűvel a sapkájára erősítette?
A zsákmánykirakás befejeződött: három, pontosan rendezett sorban váltakozva férfiak és nők; emezek aranykeblei egysorban meredtek az ég felé, mely lángolt a félelmetes nap sugaraitól. Borzalommal fordítottam el tekintetemet, és egy új figurát pillantottam meg, aki háromlábú állvánnyal egy hosszúkás dobozt cipelt. Egy csimpánz volt. Rögtön felismertem benne a fényképészt; neki kellett a majomutókor számára megörökítenie a vadászdiadalt.
A fényképezés több mint negyedóráig tartott. Először a gorillák külön-külön vetették le magukat, előnyös tartásban, némelyik győzelmesen egy áldozatra téve egyik lábát, aztán csapatosan, a szomszédok egymás nyakát átkarolva. Aztán következtek a nőstény majmok, kecsesen illegették magukat a hullahegy előtt, fitogtatva tollas kalapjukat.
A normális agy befogadóképességét meghaladta ez a borzalmas jelenet. Egy ideig uralkodni tudtam magamon, bár szinte forrt ereimben a vér, de amikor megláttam, hogyan ül rá egy tetemre egy nőstény, hogy minél érdekesebb pózban vegyék le, és felismertem a többiek közt kinyújtóztatott tetem arcán szerencsétlen társamnak, Arthur Levainnek gyermeki vonásait, már nem tudtam magam türtőztetni. Megrendülésem persze egészen furcsa módon nyilvánult meg, összhangban ennek a gyászos kiállításnak a torzságával. Eszeveszett vidámság szállt meg, és harsány nevetésben törtem ki.
De nem gondoltam ketrecbeli társaimmal. Hiszen képtelen voltam gondolkodni.
A nevetésem nyomán támadt felzúdulásból észre kellett vennem jelenlétüket, mely számomra nyilvánvalóan éppoly veszélyes volt, mint a majmoké. Fenyegető karok meredtek felém. Felfogtam a veszélyt, elfojtottam a nevetést, és karjaimba rejtettem az arcomat. Így sem tudom, sikerült volna-e elkerülnöm, hogy megfojtsanak, és darabokra tépjenek, ha néhány majom, aki felfigyelt a lármára, egypár lándzsadöféssel rendet nem teremt.
Egyébként nemsokára más esemény kötötte le az általános figyelmet. A vendéglőben megszólalt egy kis harang, az ebédidőt jelezve. A gorillák kisebb csoportokban, vidám beszélgetés közepette elindultak a ház felé; a fényképész is elrakta felszerelését, miután a mi ketreceinkről is csinált néhány felvételt.
De mirólunk, az emberekről sem feledkeztek meg. Nem sejthettem, milyen sorsot szánnak nekünk a majmok; de tervükkel egybevágott a rólunk való gondoskodás is. Mielőtt eltűnt volna a vendéglőben, egy úr parancsokat adott az egyik gorillának, aki csapatvezető lehetett. Hozzánk lépett, egybehívta csapatát, és a szolgák nemsokára dézsában ételt hoztak, vedrekben pedig vizet: Az étel valamiféle kása lehetett. Nem voltam éhes, de enni akartam, hogy le ne gyöngüljek. Közelebb léptem az egyik edényhez, mely körül már ott guggolt néhány fogoly. Ugyanúgy tettem, mint ők, és félénken odanyújtottam a kezem. Harapós pillantást vetettek rám, de minthogy bőségesen volt ennivaló, békén hagytak enni. Valami gabonából főtt sűrű pép volt, egészen tűrhető ízű. Undor nélkül néhány maroknyit befaltam.
Az őrök kegyelméből egyébként változatosabbá is lett a lakománk. A vadászat végeztével ezek a hajtók, akik olyan rémületet okoztak, nem mutatkoztak rosszindulatúnak, míg jól viseltük magukat. A ketrecek előtt sétálgattak, és időnként odavetettek nekünk egy gyümölcsöt, és jól mulattak azon, hogy az ajándék milyen lökdösődést eredményezett

közöttünk. Sőt megfigyeltem egy kis jelenetet, melyen érdemes volt elgondolkodni. Amikor egy kislány röptében elkapott egy gyümölcsöt, a közelből egy férfi rátámadt, hogy elvegye tőle. Ekkor a majom meglengette dárdáját, beszúrta a rácsok közé, és nagy erővel félrelökte a férfit, aztán még egy gyümölcsöt adott a kislánynak, egyenesen a kezébe téve. Így tudtam meg, hogy ezek a teremtmények ismerik a szánalom érzését is.
Az evés befejeztével a csapatvezető és segédei nekiláttak, hogy megváltoztassák a szállítmány összetételét, néhány rabot egyik ketrecből a másikba raktak át. Valamiféle válogatást végeztek, de az okára nem jöttem rá. Amikor végül is egy csomó szép termetű férfi és nő közé kerültem, igyekeztem magammal elhitetni, hogy a legértékesebb alanyokat gyűjtötték egybe, és keserű vigaszt találtam e gondolatban, hogy a majmok első látásra méltónak találtak arra, hogy a kiválasztottak közé kerüljek.
Meglepetéssel és határtalan örömmel fedeztem fel Novát az új társaságban. Megmenekült a mészárlásból, amiért hálát adtam a betelgeuze-beli égieknek. Éppen őrá gondolva néztem végig alaposan az áldozatokat, minden pillanatban remegve, hogy csodás alakját is ott látom a hullák között. Úgy éreztem, hogy egy számomra kedves valakit nyertem vissza, és megint csak meggondolatlanul, tárt karokkal siettem feléje. Tisztára bolondság volt; viselkedésem csak megrémítette. Így hát már elfeledkezett éjszakai bizalmas együttlétünkről? Ezt a gyönyörű külsőt a legkisebb lélekrezdülés sem érintette? Teljesen lesújtott, amint azt láttam, hogy közeledtemre megmerevedik, két kezét begörbíti, hogy megfojtson, amit bizonnyal meg is tett volna, ha tovább erősködöm.
Minthogy azonban rögtön megálltam, elég hamar lecsillapodott. Elhevert a ketrec egyik sarkában, és nagyot sóhajtva én is utánoztam. A többi fogoly is ezt tette. Fáradtnak látszottak, letörtnek, mint akik megadták magukat a sorsnak.
Kint a majmok előkészületeket tettek a szállítmány továbbküldésére. Egy ponyvát feszítettek a ketrec fölé, oldalt félmagasságban lehajtva, úgyhogy némi világosságot beengedett. Parancsszavak hangzottak; a motorokat begyújtották. És máris nagy iramban vittek az ismeretlen rendeltetés felé, míg én aggódva gondoltam az újabb gyötrelmekre, melyek a Soror bolygón még rám várnak.

XI.

Meg voltam semmisülve. E két nap eseményei összetörték testemet, lelkemet pedig olyan mély zűrzavarba taszították, hogy még arra is képtelen voltam ez ideig, hogy két társam elvesztét sirassam, vagy hogy tárgyilagosan felmérjem, mit jelent számomra az űrkomp elpusztulása. Megkönnyebbülten fogadtam az alkonyatot, majd a magányt a teljes sötétségben, mert az éj hamar leszállt, és mi egész éjszaka utaztunk. Törtem a fejem, hogy megértsem az eseményeket, melyeknek szenvedő tanúja lettem. Szükség is volt erre a szellemi erőfeszítésre, hogy megmeneküljek a rám leselkedő kétségbeeséstől, hogy magam előtt is bizonyítsam, hogy ember vagyok, vagyis egy földi ember, egy értelmes lény, aki megszokta, hogy a természet látszólagos szeszélyeiben is megtalálja az ésszerű magyarázatot; hogy nemcsak a fejlett majmok zsákmányaként űzött állat vagyok.
Gondolatban felidéztem megfigyeléseimet, melyeket gyakran akaratlanul is elraktároztam. Általános benyomásként uralkodott felettük: ezek a majmok, hímek és nőstények, gorillák és csimpánzok semmiképpen sem voltak nevetségesek. Említettem már, hogy egy pillanatra sem tűntek számomra felöltöztetett állatoknak, mint a cirkuszban mutogatott betanított majmok. A Földön egy majomra rakott kalap egyeseknek mulatságos látvány, számomra elkedvetlenítő. Itt nyoma sincs ennek. A kalap és a fej összeillett, és viselkedésükben minden természetes volt. A majomnő, aki szalmaszálon keresztül ivott egy pohárból, valódi hölgynek tűnt. Arra is visszaemlékeztem, hogyan vette ki egy vadász a zsebéből pipáját, milyen akkurátusan tömte meg és gyújtott rá. Nos, e mozdulatok egyáltalán nem sértették érzékeimet, annyira magától értetődők voltak. Gondolkoznom kellett, hogy végére járhassak ennek az ellentmondásnak. Itt hosszan elmerengtem, és fogságba esésem óta első ízben éreztem fájdalmat Antelle professzor eltűnése miatt. Az ő tudása és bölcsessége minden bizonnyal talált volna megoldást ezekre a talányokra. Mi lett vele? Abban biztos voltam, hogy nem szerepelt a vadászünnep áldozatai között. Vajon ő is a foglyok közt van? Ez nem

volt elképzelhetetlen; nem láttam valamennyit. Abban nem mertem reménykedni, hogy sikerült szabadságát megőriznie.
Gyengécske képességeim szerint megpróbáltam összetákolni egy elméletet, mely tulajdonképpen saját magamat sem nagyon elégített ki. Ennek a bolygónak a lakói, azok a művelt lények, akiknek láttuk a városait, talán oly mértékben tudták idomítani a majmokat, hogy szinte teljesen értelmesen viselkedtek; mindezt türelmes kiválasztás útján, több nemzedéken keresztül. Hiszen néhány csimpánz a Földön is eljutott odáig, hogy meglepő tevékenységeket képes elvégezni. Az a tény, hogy ezek beszélnek is, talán nem is annyira különleges, mint én gondolom. Eszembe jutott itt egy erről a kérdésről folytatott vitám egy szaktudóssal. Őtőle hallottam, hogy komoly tudósok életük egy részét azzal töltik, hogy beszélni tanítsanak néhány emberszabású majmot. Ezek azt állították, hogy az állatok szervezeti adottságaiban semmi olyan nem található, ami ezt lehetetlenné tenné. Idáig minden erőfeszítés eredménytelen volt, de ők makacsul folytatták a munkát, azt állítva, hogy az egyetlen akadályt az jelenti, hogy ezek a majmok nem akarnak beszélni. Talán itt a Soror bolygón mégis akartak? A feltételezett lakosoknak ez lehetővé tehette, hogy durvább munkára felhasználják őket, mint ezen a vadászaton is, ahol én fogságba kerültem. Makacsul belekapaszkodtam ebbe a magyarázatba, rettegéssel elutasítva a másik, sokkal egyszerűbb feltételezést, mert menekülésem olyannyira attól függött, hogy éljenek ezen a bolygón is valódi értelmes lények, hozzám hasonló emberek, akikkel szót érthetek.
Tehát emberek! De miféle fajtához tartoznak ezek a lények, akiket a majmok elejtettek és elfogtak? Valamely elmaradt törzshöz? Ha ez az igazság, micsoda kegyetlenség e bolygó uraitól, hogy eltűrik, sőt talán megrendezik ezeket a véres vadászatokat!
E gondolataimból egy árny zökkentett ki, mely lassan felém kúszott. Nova volt. Körülöttem a többi fogoly már csoportokban hevert a padozaton. Némi habozás után Nova hozzám bújt, akárcsak előző este. Újra csak hiába próbáltam szemében felfedezni azt a kis szikrát, mely baráti közeledéssé minősítette volna viselkedését. Elfordította a fejét, és nemsokára lehunyta szemét. Ennek ellenére erőt adott a puszta közelléte is, és hozzásimulva hamarosan elaludtam, rákényszerítve magamat, hogy ne gondoljak a holnappal.

XII.

Ösztönösen védekezve a túlságosan is nyomasztó gondolatok ellen, sikerült másnap hajnalig aludnom. A nyugodt alvást azonban lázas rémálmok népesítették be, melyekben Nova testét egy körém fonódó szörnyeteg kígyónak éreztem. A reggel nyitotta ki szememet. Nova már ébren volt. Egy kissé arrébb húzódott, és örökké tétova tekintetével engem bámult.
A kocsi lassított, és arra ocsúdtam, hogy egy városba értünk. A foglyok felálltak, a rácsba kapaszkodtak, kikandikáltak a ponyva alól, és a környezet újra a tegnapi izgalommal töltötte el őket. Én ugyanazt tettem; arccal a rácsnak tapadva első ízben szemlélhettem egy Soror bolygóbeli fejlett várost.
Járdákkal szegélyezett, eléggé széles utcán haladtunk. Gondterhelten néztem a járókelőket: egytől egyig majmok voltak. Megpillantottam egy kereskedőt, valami fűszeresfélét, amint éppen feltolta a bolti redőnyt, és közben kíváncsian megfordult, hogy lássa menetünket: ez is majom volt. Igyekeztem szemügyre venni a gyalogosokat és a minket előző autók sofőrjeit; földi divat szerint voltak öltözve, és egytől egyig majmok.
Az a remény, hogy művelt emberi fajra is bukkanok, egyre inkább ködös ábránddá foszlott, és az út hátralevő részét már keserű csüggedtségben töltöttem el. A kocsi újból lassított. Most fedeztem föl, hogy a kocsisor az éj folyamán szétoszlott, mert itt már csak két kocsival voltunk, a többi nyilván más irányba tért le. Áthaladtunk egy kocsibejárón, és egy udvarban álltunk meg. Azonnal majmok sereglettek körénk, és a foglyok növekvő nyugtalanságát döfésekkel kezdték visszafojtani.
Az udvart többemeletes épület vette körül, egyforma ablaksorokkal. Olyan volt, mint egy kórház, és ezt a benyomást még csak erősítette, ahogy néhányan a házból őreink elé siettek. Fehér zubbonyba voltak öltözve, fejükön kis csákóval, mint a betegápolók: és ezek is majmok voltak.

Mind-mind csupa majom; gorillák, csimpánzok. A kocsik kiürítésében segédkeztek az őreinknek. Egyenként kiszedtek bennünket a ketrecből, bedugtak egy nagy zsákba, és becipeltek az épület belsejébe. Egy csöppnyi ellenállást sem tanúsítottam, és tűrtem, hogy két fehér köpenyes gorilla vállára vegyen. Perceken át azt éreztem, hogy hosszú folyosókon megyünk végig, közben lépcsőn lépkednek. Végül is minden kímélet nélkül ledobtak a padlóra, aztán a zsák kibontása után újra egy ketrecbe löktek. Ez most beépített ketrec volt, padlóját alomként szalma borította, és csak egymagam voltam benne. Az egyik gorilla gondosan rám lakatolta az ajtót.
A terem, melybe most kerültem, két sorban felállított, számos egyforma ketreccel volt tele, középütt hosszú folyosóval. A legtöbbnek volt már lakója, néhánynak a hajtóvadászatból származó sorstársaim, akiket most hoztak ide, néhánynak más nők vagy férfiak, akik már régebben raboskodhattak itt. Beletörődött viselkedésükből lehetett ezeket felismerni. Érzéketlen arccal bámészkodtak az újonnan jöttekre, alig mozdították fülüket a panaszos üvöltésekre. Azt is megfigyeltem, hogy az újakat, akárcsak engem, külön zárkába rakták, míg a régebbiek nagy általánosságban páronként voltak összezárva. Ahogy kidugtam az orrom a rácsok között, a folyosó végén egy jóval nagyobb ketrecet pillantottam meg, telis-tele
kölykökkel. A felnőttekkel ellentétben, ezeket, úgy látszik, felizgatta az új rakomány érkezése. Hadonásztak, lökdösődtek, dühösen rángatták a rácsokat, apró kis makogások közepette, akárcsak holmi kis veszekedő majomfiókák.
Újra megjelent a két gorilla, egy újabb zsákkal. Kis barátnőm, Nova bújt ki belőle, és némileg megvigasztalódva láttam, hogy éppen a velem szemközti ketrecben helyezik el. Ő megpróbált tiltakozni az egész eljárás ellen a maga sajátságos módján, karmolással, harapásokkal próbálkozva. Amikor pedig rácsukták a rácsot, nekirohant a vasrudaknak, rázta teljes erőből, csikorgatta az állkapcsait, és szívet hasító fájdalommal vonított. Egy percnyi tombolás után megpillantott engem, és mint egy meglepett állat, felütötte fejét. Egy óvatos félmosolyt és egy apró kézlegyintést küldtem feléje, és ő megpróbálta ügyetlenül viszonozni, ami igazán nagy örömmel töltött el.
Figyelmemet újra a két fehér zubbonyos gorilla vonta magára. A kirakodás véget érhetett, mert nem hoztak újabb zsákot, viszont egy kis kocsit toltak maguk előtt, amely élelemmel és vizes vödrökkel volt megrakva. Ezt osztották ki a foglyok közt, ami egy kis nyugalmat teremtett köztük.
Hamarosan én is sorra kerültem. Mialatt az egyik gorilla őrködött, a másik bejött a ketrecbe, és egy kásával teli agyagtálat, néhány gyümölcsöt, és egy vedret tett elém. Elhatároztam, hogy minden tőlem telhetőt megteszek, hogy kapcsolatba léphessek a majmokkal, akik láthatólag az egyedüli művelt és értelmes lények voltak ezen a bolygón. Aki az ételt nekem behozta, nem látszott rosszindulatúnak. Látva, milyen nyugodtan viselkedem, még bizalmasan vállon is veregetett. Belenéztem a szemébe, és kezemet a szívemhez emelve, szertartásosan meghajoltam. Amint felemeltem a fejem, élénk meglepetést olvashattam le az arcáról. Ekkor rámosolyogtam, egész lelkemet beleadva ebbe az érzelemnyilvánításba. Éppen távozni készült; de zavartan megállt és felkiáltott. Így hát végül is magamra tudtam vonni a figyelmet. Minden képességem csillogtatásával be akartam a sikert biztosítani, és kimondtam - eléggé ostobán - az első mondatot, ami eszembe jutott.
- Hogy van? Én egy Földről származó ember vagyok. Hosszú utat tettem meg idáig.
A szavak értelme nem volt fontos. Csak beszélni akartam hozzá, hogy feltáruljon előtte valódi természetem. Kétségkívül célt értem. Soha ekkora meglepetés nem ült ki még egy majom arcára. Ott állt, akárcsak a társa, elakadt lélegzettel, tátva maradt szájjal. Fojtott hangon gyors tárgyalásba kezdtek egymással, de az eredmény nem az lett, amire számítottam. Miután egypárszor gyanakvó pillantásokkal végigmértek, a gorilla gyorsan hátralépett, kiment a ketrecből, és még nagyobb gonddal zárta rám, mint az előbb. Aztán a két majom egymásra pillantott, és hangosan felröhögött. Valóban különleges jelenség lehettem számukra, mert véget nem érően mulattak az én számlámra. Még a könnyeik is kicsordultak a nevetéstől, és az egyik kénytelen volt letenni kezéből az edényt, hogy elővehesse a zsebkendőjét. Oly nagy volt a csalódásom, hogy egyik pillanatról a másikra félelmetes őrjöngés fogott el. Én is rázni kezdtem a rácsokat, vicsorgattam, és szidtam őket

az általam ismert összes nyelven. Amikor kimerült káromkodáskészletem, összefüggéstelen üvöltéssel folytattam, de mindennek egyetlen eredménye az volt, hogy vállukat vonogatták. De hát végül is valóban sikerült a figyelmet magamra felhívnom. Távozóban többször is visszafordultak, hogy jól megnézzenek maguknak. Amikor erőm fogytán végül is lecsillapodtam, láttam, hogy az egyik noteszt vesz elő a zsebéből, és valamit feljegyez benne, miután gondosan megnézett valami jelet a ketrec fölötti táblán, gondolom, a sorszámot.
Elmentek. A többi fogoly, akiket egy percre felingerelt az én viselkedésem, újra nekiesett az ételnek. Az én számomra sem maradt más tennivaló, mint enni, pihenni és kivárni a kedvező pillanatot, amikor nemesebb lényemet felfedhetem. Befaltam a kását és még néhány ízes gyümölcsöt. Velem szemközt Nova néha egy pillanatnyi szünetet tartott a rágcsálásban, és lopva felém nézegetett.

XIII.

A nap hátralevő óráiban békén hagytak bennünket. Este, miután újra enni adtak, a gorillák eloltották a lámpákat, és elmentek. Keveset aludtam ezen az éjszakán, nem mintha a ketrec kényelmetlen lett volna - sűrű volt a szalma, és tűrhető nyugvóhelyül szolgált -, hanem végeszakadatlanul szőttem terveimet, hogyan léphetek kapcsolatba a majmokkal. Megfogadtam, hogy többé nem engedem magamon a dühöt eluralkodni, hanem fáradhatatlan türelemmel fogom lesni az alkalmat, hogy tanúságot tegyek gondolkodóképességemről. A két ápoló, akikkel eddig dolgom volt, végül is lehetett két korlátolt beosztott, akik nem képesek felfogni jelzéseimet; kellett lenni más, intelligensebb majmoknak is.
Már másnap reggel láthattam, hogy ez a remény nem volt hiábavaló. Már egy órája ébren voltam. Legtöbb fogolytársam megállás nélkül keringett a ketrecben, ahogy a fogságba esett állatok szokták. Amikor rájöttem, hogy egy jó ideje én is öntudatlanul ugyanazt csinálom, amit ők, bosszús lettem, és kényszerítettem magam, hogy odaüljek a rács elé, amennyire csak lehetséges, a gondolkodó ember tartásában. Ekkor felpattant a folyosó ajtaja, és egy új személyt láttam belépni a két ápolótól kísérve. Egy nőstény csimpánz volt, és abból, hogy a gorillák csendben meghúzták magukat társaságában, kivehettem, hogy fontos beosztása lehet ebben az intézményben.
A gorillák nyilván jelentést tettek rólam, mert alighogy beléptek, a nőstény majom kérdezett valamit egyiküktől, mire az ujjával rám mutatott. A nő ekkor egyenesen az én ketrecemhez jött.
Nagy figyelemmel néztem, míg odaért. Ő is fehér köpenyt viselt, de a szabása elegánsabb volt, mint a gorilláké, derekán övvel leszorítva, a két ujj rövid volt, s mindkettőből hosszú, mozgékony karok bújtak elő. Ami leginkább feltűnt rajta, az mindenekelőtt figyelemre méltóan élénk és okos tekintete volt. Kedvező jelnek véltem ezt későbbi kapcsolatunkra nézve. Nagyon fiatalnak látszott, majom voltához tartozó ráncai ellenére, melyek fehér ormányzatát keretezték. Kezében bőr aktatáskát tartott.
Megállt a ketrec előtt, vizsla szemmel nézett rám, miközben táskájából füzetet vett elő.
- Jó napot, asszonyom - mondtam és meghajoltam.
A legbehízelgőbb hangon szólaltam meg. A majomnő arcán élénk meglepődés tükröződött, de megőrizte komolyságát, sőt parancsoló mozdulattal a gorillákat is csendre intette, akik megint csak röhögcsélni kezdtek.
- Asszonyom vagy kisasszony - folytattam nekibátorodva -, nagyon sajnálom, hogy ilyen körülmények között és ilyen öltözékben kell önnek bemutatkoznom. Higgye el, nem "-szokásom, hogy…
És még hasonló csacskaságokat mondtam, csupán ahhoz az udvarias hanghoz illő szavakat keresgélvén, melyre eleve elhatároztam magam. Amikor elhallgattam, és szavaim hangsúlyát még megtoldottam a lehető legszeretetreméltóbb mosollyal, bámulata elképedésbe csapott át. Szemével többször pislantott, homlokán a redők ráncba húzódtak. Nyilvánvaló volt, hogy egy nehéz talány megoldásán töri hévvel a fejét. Ő is rám mosolygott, és az volt az érzésem, hogy kezd valamit sejteni az igazságból.

E jelenet közben a ketrecbe zárt emberek odanéztek, de ezúttal nem mutatták azt a dühöt, melyet máskor a beszédem váltott ki belőlük. Az érdeklődés jele mutatkozott rajtuk. Egymás után hagyták abba lázas körforgásukat, a rácshoz jöttek, és arcukat rátapasztva bámultak mifelénk. Egyedül Nova volt továbbra is ingerült, és szüntelenül izgett-mozgott.
A nő kivett a zsebéből egy töltőtollat, és néhány sort jegyzett be a füzetébe. Aztán újra felnézett, és mikor látta aggódó tekintetemet, újra rám mosolygott. Ezen felbátorodtam, és újabb baráti közeledéssel próbálkoztam. Kidugtam a rácson egyik karomat, kézfogásra nyújtva. A gorillák felugrottak, és közbe akartak lépni. De a majomnő, aki ösztönösen szintén hátra akart ugrani, összeszedte magát, egy szóval visszaparancsolta őket, és állandóan erősen figyelve engem, egy kissé remegve ő is kinyújtotta hosszú, szőrös karját felém. Nem mozdultam. Még közelebb jött, és tenyeremhez érintette aránytalanul hosszú ujjakban végződő kezét. Éreztem, hogy megremeg, mikor hozzám ér. Nagyon vigyáztam, hogy egy mozdulatot se tegyek, ami elrémíthetné. Néhányszor meglegyintette a kezem, végigsimogatta a karomat, aztán diadalmas mosollyal fordult a segédjei felé.
A felcsillanó reménytől elfúló lélegzettel szinte biztosra vettem, hogy lassan felismeri bennem a nemesebb lényt. Amikor pedig letorkolta az egyik gorillát, bolondul már-már azt hittem, hogy bocsánatkérések közepette tárják ki előttem a ketrec ajtaját. Sajnos, minderről szó sem volt. Az őr keresgélni kezdett a zsebében, kivett egy kis fehér tárgyat, és átnyújtotta a főnöknőnek, aki gyengéd mosollyal saját kezűleg tette az én kezembe. Egy szem cukrot. Egy szem cukor! Hirtelen oly nagyot zuhantam, annyira elvesztettem önuralmamat a jutalom megalázó volta miatt, hogy kis híján a szeme közé vágtam. Az utolsó pillanatban eszembe jutottak józan elhatározásaim, és nyugalmat erőltettem magamra. Elvettem a cukrot, kissé meghajoltam, és megértő arcot vágva elropogtattam.
Ez volt első találkozásom Zirával. Zirának hívták a majomnőt, mint később rájöttem. Itt, ahol engem is ketrecbe zártak, ő irányította a munkát. Tulajdonképpen csalódásom ellenére viselkedése némi reménnyel kecsegtetett, és az volt az érzésem, hogy végül is ki tudok vele valamilyen kapcsolatot építeni: Hosszan tárgyalt az őrszemélyzettel, és úgy véltem, hogy rám nézve ad nekik utasításokat. Aztán folytatta körútját, és végignézte a többi ketrec lakóit is.
Figyelmesen megvizsgált minden egyes új jövevényt, és bár sokkal rövidebben, mint nálam, jegyzeteket készített róluk. Egyetlenegyszer sem próbálta meg valamelyiküket megérinteni. Azt hiszem, ha mégis megteszi, féltékenységet éreztem volna. Már valami olyan gőgöt kezdtem táplálni magamban, hogy én vagyok az egyetlen kivételes lény, aki különleges bánásmódra tarthat számot. Mikor azt láttam, hogy a gyermekek előtt is megáll, és cukrot ad nekik, heveny bosszúság fogott el, legalább akkora, mint Novát, aki miután rávicsorgott a majomnőre, dühösen ledobta magát a ketrec végébe, és nekem hátat fordított.

XIV.

A második nap ugyanúgy telt el, mint az első. A majmok csak akkor törődtek velünk, mikor enni adtak. Egyre felfoghatatlanabbnak tűnt előttem ennek a furcsa intézménynek a rendeltetése, amikor a következő napon egy sor tesztbe kezdtek velünk, melyekre ma ugyan megalázó visszagondolni, Ide akkor elszórakoztattak.
Az első hirtelenében elég különösnek tűnt. Az egyik őr hozzám jött, a kollégája azalatt egy másik ketrec előtt tevékenykedett. Az én gorillám egyik kezét a háta mögé dugta, a másikban egy sípot tartott. Szembenézett velem, hogy magára vonja a figyelmemet, a szájába vette a sípot, és jó csomószor éleset füttyentett, egy teljes percen át. Ezután felfedte másik kezét, és tüntetően egy banánt dugott az orrom elé; melynek az ízét már ugyancsak megkedveltem, a többi ember is nagyon szerette. Ott tartotta előttem a gyümölcsöt, és közben állandóan figyelt.
Nyújtottam a kezem, de a banán kartávolságon túl volt, és az őr nem jött közelebb. Csalódott volt, mintha más megnyilvánulásra számított volna. Nemsokára abba is hagyta, újra eldugta a gyümölcsöt, és újra sípolgatni kezdett. Ideges lettem, bosszantott ez az alakoskodás, és majdhogy minden türelmemnek vége szakadt, mikor megint csak ott lóbálta előttem, elérhetetlenül. Mégis sikerült megőrizni nyugalmamat, és próbáltam kitalálni, mit is

vár tőlem, mert egyre inkább csodálkozás ült ki az arcára, mintha én rendhagyó módon viselkednék. Ötször vagy hatszor is megismételte a mutatványt, aztán kedveszegetten odébb ment egy másik fogolyhoz.
Úgy éreztem, mintha megloptak volna, mikor láttam, hogy ez a másik már az első kísérlet után megkapta a banánt, és ugyanígy történt a következőnél is. Közelről lestem a másik gorillát, aki ugyanezt a ceremóniát végezte nagy buzgón a szemközti sorban. Minthogy éppen Novához érkezett, nem tévesztettem szem elől a lány egyetlen rezdülését sem.
A gorilla sípolt, és társához hasonlóan meglóbálta a gyümölcsöt. A lány tüstént izgatottá vált, állkapcsai megrándultak, és…
Most gyúlt ki hirtelen a fény az agyamban. Nova, a ragyogó Nova a csemege láttán kiadósan nyáladzott, mint a kutyák, ha cukrot tartanak eléjük. Éppen ezt várta a gorilla, mára csupán ennyit. Oda is adta a megkívánt gyümölcsöt, és már ment is a másik ketrechez.
Tehát megértettem, miről van szó, és erre igencsak büszke voltam! Annak idején biológiai tanulmányokba is belekóstoltam, és Pavlov munkái nem voltak ismeretlenek számomra. Arról volt szó tehát, hogy itt az embereken tanulmányozzák a reflextevékenységet, ahogy ő valamikor az állatokon. És én, aki néhány perccel ezelőtt olyan ostoba voltam, most értelmem és műveltségem segítségével nemcsak hogy felfogtam ennek a kísérletnek az értelmét, hanem tudom azt is, mi fog következni. A majmok még néhány napon át ismételgetnek: sípszó, a finom ennivaló felmutatása, ami megindítja az egyedeknél a nyálkiválasztást. Egy idő múlva a sípszó egymagában is ki fogja váltani ezt a hatást. Az emberekben kialakul a feltételes reflex, a tudomány nyelvén szólva.
Nem győztem magamban ujjongani, hogy így rájöttem a dologra, és minél előbb igyekeztem is ezt kimutatni. Amint csak körútja végeztével újra elém ért a gorilla, minden eszközzel igyekeztem felkelteni figyelmét. A rácsokat ütögettem; széles mozdulatokkal a számra mutogattam, míg végül is rászánta magát, hogy újra kezdje a kísérletet. Akkor már az első füttyszóra, még mielőtt meglóbálhatta volna a gyümölcsöt, elkezdtem nyáladzani, dühödten nyáladzani, nyáladzani szinte őrjöngésig; én Ulysse Mérou, mintha az életem függne ettől, nyáladzani kezdtem, annyira vágytam arra, hogy bebizonyítsam előtte értelmességemet.
Valójában ugyancsak elbizonytalanodott, odahívta a társát, és akárcsak előző nap, hosszan értekezett vele. Nyomon követhettem e fajankók földhözragadt okoskodását; ennek az embernek az imént még semmi reflexe sem volt, és egyik pillanatról a másikra megszerezte azt a feltételes reflexet, melyre a többieknél hosszú időre és nagyfokú türelemre volt szükség! Szinte megszántam őket gyenge felfogókészségükért, mely megakadályozta őket, hogy ennek a hirtelen előrehaladásnak az egyetlen lehetséges okát megtalálják: a tudatosságot. Bizonyosra vettem, hogy Zira okosabbnak mutatkozott volna.
Ravaszkodásom és túlzott buzgalmam azonban más eredményt hozott, mint amire számítottam. Mikor otthagytak, eszükbe sem jutott, hogy ideadják a gyümölcsöt, az egyikük szépen elmajszolta. Már nem volt érdemes engem megjutalmazni, ha egyszer a kívánt célt e nélkül is elérték.

Másnap újabb felszereléssel tértek vissza. Az egyik egy csengettyűt tartott, a másik egy kis targoncára szerelt készüléket tolt be, külseje után ítélve egy áramfejlesztőt. Most, hogy már tisztában voltam azzal, milyen jellegű kísérleteknek vetettek minket alá, rögtön tudtam, mire akarják ezeket az eszközöket használni, még mielőtt hozzákezdtek volna.
Nova szomszédjánál kezdték, egy nagy darab, különlegesen tompa tekintetű fickónál, aki előrejött a rácshoz, és teli marokkal fogta a rudat, ahogy mi, többiek, is szoktuk az őrök közeledtére. Az egyik gorilla rázni kezdte a mély hangú csengőt, eközben a másik az áramgerjesztő egyik vezetékét a rácshoz kötötte. Amikor már jó ideje szólt a kis harang, a másik forgatni kezdte a készülék fogantyúját. Az ember hátraugrott, és keservesen elbődült.
Ezt a mesterkedést többször megismételték ezzel az egyeddel, miután gyümölcsöt kínálgatva mindig visszacsalogatták a rácshoz. Az volt a cél, én már tudtam, hogy hátraugrásra késztessék, már a csengő szavának hallatára, az áram megindítása előtt (újabb feltételes reflex), de ezt a célt ma még nem érték el, minthogy ennek az emberpéldánynak pszichikai adottságai nem voltak ahhoz elég fejlettek, hogy rájöjjön az okozati összefüggésre.

Én magamban nevetve vártam őket, égve a vágytól, hogy megmutassam nekik, mi a különbség ösztön és tudat között. A csengő első szavára gyorsan elengedtem a rácsot, és hátraléptem a ketrec mélyébe. Közben a szemük közé néztem, és csúfondárosan mosolyogtam. A gorillák homlokukat ráncolták. Már egyáltalán nem nevettek a viselkedésemen, és most első ízben merülhetett fel bennük a gyanú, hogy tréfát űzök velük. De már éppen elszánták magukat, hogy megismétlik a kísérletet, amikor újonnan érkező látogatókra kellett felfigyelniük.

XV.

Három személy tűnt fel a közben: Zira, a nőstény csimpánz és két másik majom, kik közül az egyik láthatóan valami nevezetesség lehetett.
Ez orangután volt; az első ebből a fajból, akit a Soror bolygón megpillantottam. Nem volt olyan magas, mint a gorillák, alakja pedig kissé görnyedt. Karjai viszonylag még hosszabbak voltak, úgyhogy járás közben gyakran kezére is támaszkodott; a más fajtájú majmok ezt nemigen csinálták. Így olyan furcsa benyomást tett, mintha két sétapálcát használt volna. A vállak közé mélyen beékelődő, hosszú vörös szőrrel borított fejével, arcán a fontoskodó elmélyültség merev kifejezésével olybá tűnt számomra, mint egy öreg püspök a maga tiszteletre méltó ünnepélyességében. Öltözete is elütött a többiekétől: hosszú fekete szalonkabát, kihajtóján piros csillagos kitüntetéssel, fehér-fekete csíkos pantalló; az egész eléggé avíttas volt.
Egy apró termetű nőstény csimpánz jött mögötte tömött aktatáskával. Viselkedéséből kivehetőleg ő lehetett a titkárnő. Remélem, most már senki sem találja meglepőnek, hogy lépten-nyomon utalok e majmok jellegzetes megjelenésére és arckifejezésére. Esküszöm, ennek a két majomnak a láttán minden értelmes lény ugyanarra a következtetésre jutott volna, mint én, vagyis hogy egy érdemdús tudósról és szolgálatkész titkárnőjéről van szó. Belépésük újabb alkalom volt számomra, hogy ismételten tapasztalhassam a majmok közt uralkodó rangkórságot. Zira nyilvánvaló tisztelettel adózott a nagy főnöknek. A két gorilla rögtön elébe sietett, amint észrevette, és mély meghajlással üdvözölte. Az orangután viszonzásul kegyesen intett kezével.
Egyenesen az én ketrecem felé irányozták lépteiket. Hiszen én voltam a zsákmány legérdekesebb darabja. Legbarátságosabb mosolyommal fogadtam az előkelőséget, és fellengzős szavakat intéztem hozzá.
- Kedves orangután - mondtam -, mennyire boldog vagyok, hogy végre egy olyan személy társaságába kerültem, akiből csak úgy sugárzik a bölcsesség és az okosság! Biztos vagyok benne, hogy meg fogjuk egymást érteni, te meg én.
A drágalátos öregúr hangom hallatára megremegett. Hosszan vakargatta fülét, gyanakvó szemmel fürkészte a ketrecet, mintha valami turpisság után szimatolna. Ekkor Zira elővéve jegyzetfüzetét, beszélni kezdett, és felolvasta a rólam készített feljegyzéseket. Határozott volt, de az orangután nyilvánvalóan nem hagyta magát meggyőzni. Két-három méltóságteljes mondatot mondott kinyilatkoztatásszerűen, vállát vonogatta, tagadólag rázta a fejét, majd hátratett kezekkel sétálni kezdett a ketrecek közén, újra és újra elhaladt ketrecem előtt, s közben nem túlságosan jóindulatú pillantásokat vetett rám. A többi majom tiszteletteljes csendben várta döntését.
Legalábbis látszólagos tisztelettel, amit nem tekinthettem valóságosnak, amint észrevettem a gorillák titkon váltott jeleit, melyek mondanivalóját nehéz lett volna félreérteni: kinevették a főnököt a háta mögött. Mindez csatlakozva boszszúságomhoz, melyet az irányomban tanúsított viselkedése váltott ki, arra ösztökélt, hogy egy kis jelenetet rögtönözzek számára, mely meggyőzheti értelmes mivoltomról. Széles léptekkel fel s alá kezdtem járkálni a ketrecben, őt utánozva, meggörbített háttal, kezeimet hátrakulcsolva, és mélyen elgondolkozó arccal még a homlokomat is összeráncoltam.
A gorillák majd megfulladtak a nevetéstől, és Zira sem tudta komolyságát megőrizni.
A titkárnő kénytelen volt arcát a táska mögé rejteni, hogy nevetését eltitkolja. Én pedig örültem a bemutató sikerének, de csak addig, míg észre nem vettem, hogy veszélyes is lehet számomra. Az orangután, mikor meglátta mozdulataimat, hirtelen dühbe gurult; és

szárazon néhány erélyes szót mondott, mire rögtön helyreállt a rend. Akkor odaállt velem szembe, és a titkárnőnek elkezdte diktálni megfigyeléseit.
Már jó ideje diktált, az egyes mondatokat széles taglejtésekkel kísérte. Untam ezt a vakságot, és újabb bizonyítékot akartam szolgáltatni képességeimről. Kezemet feléje nyújtottam, és a lehető legnagyobb gonddal formálva ezt mondtam:
- Mi Zaius.
Ugyanis megfigyeltem, hogy valamennyi beosztottja e szavakkal kezdte, ha hozzá fordult. Mint később megtudtam, Zaius volt a főméltóság neve; a mi pedig valami megtisztelő cím.
A majmok sóbálvánnyá meredtek. Elment a kedvük a nevetéstől, kiváltképpen Zirának, aki láthatólag teljesen fel volt kavarva, különösen amikor ujjal őrá mutatva még azt is mondtam: Zira - mert ezt a szót is megjegyeztem, és ez csak az ő neve lehetett. Zaiuson tökéletes idegesség lett úrrá, újra nekiindult sétájának a közti folyosón, hitetlenkedő arccal csóválgatta a fejét.
Aztán kissé lecsillapodva megparancsolta, hogy végeztessék el velem az ő jelenlétében a tegnapi kísérleteket. Én mindet könnyedén elvégeztem. Az első sípszóra nyáladzani kezdtem. A csengő szavára rögtön hátraugrottam. Ez utóbbi műveletet tízszer is megismételtette, s közben végeérhetetlenül diktálta a titkárnőnek megjegyzéseit.
Erre megint támadt egy ötletem. Amikor a gorilla megrázta a csengőt, leakasztottam a csíptetőt, mely az áramot a rácshoz csatlakoztatta, és az egész vezetéket kidobtam.
A rácsot pedig nem eresztettem el, ott álltam, míg a másik őr, aki nem vette észre mesterkedésemet, nagy buzgalommal tekerte az ártalmatlanná vált áramfejlesztő karját.
Nagyon büszke voltam erre a megoldásra, mely gondolkodási képességemet kétségbevonhatatlanul bizonyíthatta minden értelmes lény előtt. Zira viselkedése valóban arról tanúskodott, hogy ő legalábbis alaposan megingott. Teljes figyelmével engem bámult, fehéres ormánykája rózsaszínre váltott, ami, mint később megtudtam, az izgalom jele a csimpánzoknál. De az orangutánt semmivel sem lehetett meggyőzni. Ez a sátáni majom elkedvetlenítő módon újra csak a vállát vonogatta, és tagadólag rázta a fejét, mikor Zira magyarázkodott. Nagyon következetes tudós lehetett, nem akarta, hogy bármit is elhitessenek vele. Újabb utasításokat adott a gorilláknak, és újabb kísérleteknek vetettek alá, a két előzőt egybekapcsolva.
Ezt is ismertem már. Láttam, hogyan végzik ezt kutyákkal egyes laboratóriumokban. Az a cél, hogy a kísérleti alanyt zavarba ejtsék, két reflex halmozásával összekuszálják gondolatait. Az egyik gorilla egymás után többször sípolt, ez a hang jutalmat ígért, ezalatt a másik gorilla a csengőt rázta, ami büntetést jelentett. Eszembe jutottak egy nagy élettantudósnak egy ilyen kísérlet kapcsán kifejtett magyarázatai ha egy állatot ilyen megtévesztésnek tesznek ki, lehetséges mondta -, hogy olyasféle érzelemzavart idéznek benne elő, mely rendkívül hasonlít az embernél előforduló idegzavarhoz, sőt olykor teljes őrületbe torkollhat, ha elég gyakran ismétlik a műveleteket.
Vigyáztam, hogy bele ne essek ebbe a csapdába; tüntetőleg odafigyeltem először a sípolásra, majd a csengetésre, aztán kezemre támasztott fejjel leültem, a gondolkodó jellegzetes tartásában. Zira önkéntelenül is tapsolni kezdett, Zaius zsebkendőt vett elő zsebéből, és izzadó homlokát törölgette.
Beleizzadt, de semmi nem ingathatta meg ostoba elfogultságaiban. Világosan láttam ezt arckifejezésén, miután hevesen vitatkozott a csimpánznővel. Újabb feljegyzéseket diktált a titkárnőnek, részletes utasításokat adott Zirának, aki nem túlságosan elégedetten figyelt rá, s végül is, egy utolsó mérges pillantást vetve rám, eltávozott.
Zira még mondott valamit a gorilláknak, s azonnal láttam, hogy arra utasította őket, mára már hagyjanak békében, mert eltűntek felszerelésükkel együtt. Akkor, most már egyedül, ismét odajött ketrecemhez, és újra végigfürkészett, lassan, teljes némaságban. Aztán önként felém nyújtotta mancsát barátságos mozdulattal. Elérzékenyülve megragadtam, miközben lágyan a nevét suttogtam. A pofácskáját ellepő pír elárulta, hogy mélyen meghatódott.

XVI.

Zaius néhány nap múlva visszajött, és látogatására, mintegy jeladásra teljesen megváltozott

a csarnok kialakult rendje. De előbb el kell mondanom, hogy azalatt is mi módon tüntettem ki magam a majmok szemében.
Az orangután látogatását követő napon az új kísérletek egész lavinája zúdult ránk; az első az etetés alkalmával. Zoram és Zanam, a két gorilla, akik nevét már megtanultam, ahelyett, hogy letették volna az ételt a ketrecben, ahogy szokták, most egy kosárban felhúzták a tető alá egy csigaszerkezettel, mely minden ketrecbe be volt szerelve. Ugyanakkor minden fülkébe négy nagy fakockát tettek. Hátrább húzódtak, és figyeltek minket.
Szánalmas volt sorstársaim csalódott arcát látni. Megpróbáltak odáig felugrani, de egyikük sem tudta a kosarat elérni. Néhányan felmásztak a rácson, de ott fönt hiába nyújtogatták kezüket, nem tudták az ételt megragadni, mert az oldalaktól távol volt elhelyezve.
Szégyenkeztem ezeknek az embereknek a butasága miatt. Talán mondanom sem kell, én az első pillanatban rájöttem a feladat megoldására. A négy kockát csupán egymásra kell rakni, felmászni rajtuk, és le lehet akasztani a kosarat. Így is tettem, közönyös arccal, hogy el ne áruljam hetyke büszkeségemet. Nem volt ez valami nagy teljesítmény, de egyedül én mutatkoztam ilyen találékonynak. Zoram és Zanam látható bámulata jólesően dagasztotta keblemet.
És elkezdtem falatozni, nem is nagyon titkolva lenézésemet a többi fogoly iránt, akik képtelennek bizonyultak arra, hogy kövessék példámat, pedig végignézték, hogyan csinálom. Még Nova sem tudott utánozni, pedig éppen az ő okulására többször is elvégeztem az egész műveletet. De legalább megkísérelte - kétségkívül egyike volt az értelmesebbeknek az egész csoportban. Az egyik kockát feltette a másikra, de rossz helyre, és mikor az lezuhant, megrémült, és a ketrec sarkába menekült. Ez a rendkívül mozgékony és hajlékony testű lány, akinek minden mozdulata oly kecses volt, a többiekhez hasonlóan érthetetlenül ügyetlennek bizonyult, amint bármilyen tárgyhoz hozzá kellett nyúlnia. Két nap alatt azonban mégiscsak megtanulta ezt a mutatványt.
Ma reggel meg én szántam meg, és két szép gyümölcsöt átdobtam neki a rácsok között. Ezzel kiérdemeltem egy simogatást Zirától, aki éppen akkor lépett be. Bolyhos kezének érintésére szinte meggörbítettem a hátam, mint egy macska, Nova legnagyobb dühére, akit ez a látvány teljesen kihozott a sodrából; csak úgy szűkölt és hadonászott.
Még sok más kísérletnél is kitűntem; főképp pedig, miután gondosan odafigyeltem, sikerült néhány szót megjegyeznem és meg is értenem a majmok nyelvéből. Mikor Zira elhaladt a ketrec előtt, többször is mondogattam e szavakat, és ő láthatólag egyre nagyobb ámulatba esett. Éppen idáig jutottam, amikor sor került Zaius újabb vizitjére.
Titkárnője most is ott volt a kíséretében, de vele jött egy másik orangután is, ugyanolyan ünnepélyes, ugyanolyan szépen dekorált, mint ő, és egyenrangú félként társalogtak. Feltételeztem, hogy egy tudóstársa, akivel a személyem által képviselt rendhagyó esetet kívánta megtárgyalni. Ketrecem előtt állva hosszú vitába bocsátkoztak, az odasiető Zirát is belévonva. A nőstény majom hosszan és szenvedélyesen érvelt. Tudtam, hogy az érdekemben beszél, kiemeli kivételes éleseszűségemet, melyet már senki sem vitathatott. Magyarázataival csak azt érte el, hogy a két tudós hitetlen mosolyra fakadt.
Szemük láttára újból végig kellett csinálnom azokat a kísérleteket, melyekben olyan ügyesnek mutatkoztam. A legutolsó abból állt, hogy egy kilencféle módon lezárt dobozt (retesszel, sasszeggel, kulccsal, kampóval stb.) kellett kinyitni. Úgy tudom, a Földön Kinnaman talált ki hasonló szerkezetet, hogy felmérhesse a majmok megfigyelőkészségét, és ez jelentette a legbonyolultabb feladatot, melynek megoldásáig egyes majmok eljutottak. Itt valószínűleg ugyanez állt az emberekre vonatkozóan. Én ebből is becsülettel kivágtam magam, némi próbálkozás után.
Zita saját kezűleg nyújtotta felém a dobozt, és könyörgő arckifejezéséből kivehettem, mily forrón kívánja, hogy mutatványom fényesen sikerüljön, mintha e kísérletnél saját tekintélye forogna kockán. Igyekeztem kedvére tenni, és egy szempillantás alatt tétovázás nélkül mind a kilenc szerkezetet felkattintottam. De itt még nem fejeztem be. Kivettem a dobozból a benne levő gyümölcsöt, és lovagiasan a majomnőnek kínáltam. Pironkodva elfogadta. Aztán összes ismeretemet bemutattam, elmondtam a már megtanult néhány szót, ujjal mutatva a vonatkozó tárgyakra.
Ezúttal el sem tudtam képzelni, hogy továbbra is kétséges legyen számukra valóságos

lényem. Sajnos, nem ismerhettem még az orangutánok vakságát. Újra megjelent arcukon az a kétkedő mosoly, mely már annyiszor feldühített, Zirát leintették, és megint csak egymás közt kezdtek vitatkozni. Beszédemet olybá vették, mintha papagáj volnék. Azt éreztem, hogy készségeimet egyetértően valamiféle ösztönnek tulajdonították a kifinomult utánzóképességnek. Valószínűleg ők is azt a tudományos elvet vallották, melyet odahaza egy tudós így fogalmazott meg: "In no case may we interpret an action as the outcome of the exercise of a higher psychical faculty if it can be interpreted as the autcome of one which stands lover in the psychological scale." (Sohasem szabad egy cselekvést magasabb szellemi képesség eredményének tartanunk, ha az a lélektani rendszerben alacsonyabbra helyezett képesség eredményeként is magyarázható.) (C. L. Morgan.)
Nyilván ilyesmit tartalmazott az ő szövegük is, én pedig szinte tajtékoztam dühömben. Talán ki is öntöm a mérgem, ha észre nem veszem Zira hunyorítását. Világos volt, hogy ő nem osztja véleményüket, és szégyenkezve hallgatja, mint beszélnek ott előttem.
Mikor a kollégája végül is eltávozott, miután kétségkívül az én hátrányomra mondta ki határozott véleményét, Zaius más tevékenységbe kezdett. Körbejárta a termet, mindegyik foglyot alaposan szemügyre vette, és újabb utasításokat adott Zitának, aki mindent sorrendben feljegyzett. Zaius arcáról a ketrecek elosztását illetőleg számos valószínű változtatást lehetett leolvasni. Nem sokáig tartott, míg felfogtam szándékait, és megértettem azoknak a nyilvánvaló összehasonlításoknak a célját, amit egy-egy férfi és egy-egy nő bizonyos jellegzetességei között tett.
Nem tévedtem. A gorillák tüstént végrehajtották a nagy főnök parancsait, melyeket Zira továbbított nekik. Párokra osztottak bennünket. Milyen ördögi kísérleteket sejtetett ez a párosítás? Az emberi faj milyen sajátosságait óhajtották tanulmányozni a majmok, a kísérletezésnek azzal a dühével, mely megszállta őket? Erre az élettani laboratóriumokban szerzett tapasztalataim sugallták a választ: egy tudós számára, aki az ösztönöket és a reflexeket választotta kutatási területének, a nemi ösztön elsőrendű fontossággal bír.
Hát erről van szó! Rajtunk és énrajtam, aki a sors szeszélyéből közéjük keveredtem, akarják ezek a pokolfajzatok az ember szerelmi tevékenységét tanulmányozni, a hím és a nőstény közeledését, a fogságban történő közösülést, s tán mindezt egybevetik előző megfigyeléseikkel ugyanezekről az emberekről, mikor még szabadok voltak. Minden bizonnyal kiválasztási kísérleteket is akarnak folytatni.
Amikor átláttam terveiket, olyan megalázottnak éreztem magam, mint soha életemben, és megesküdtem, hogy inkább meghalok, mintsem belemenjek ilyen lealacsonyító ügyletekbe. Mindazonáltal be kell vallanom, hogy szégyenérzetem tetemesen csökkent, noha elhatározásom szilárd maradt, amikor megláttam, hogy a tudomány melyik nőt jelölte ki társul számomra. Novát. Szinte hajlamos voltam a vén szájhősnek minden butaságát és vakságát megbocsátani, és semmiféle ellenállást nem tanúsítottam, mikor Zoram és Zanam derékon ragadott, és odahajított a vízesés sellőjének lábai elé.

XVII.

Nem fogom részletesen leírni, milyen jelenetek játszódtak le a ketrecekben a következő hetek folyamán. Mint sejtettem, a majmok azt vették fejükbe, hogy az emberek szerelmi viselkedését fogják tanulmányozni, és ebbe a munkába is belevitték megszokott módszereiket, feljegyezték a legapróbb részleteket, nagy találékonysággal terelték össze az embereket, néha még dárdájukat is igénybe vették, hogy jobb belátásra bírjanak egy-egy makacskodó alanyt.
Én is elkezdtem figyelgetni, arra gondolva, hogy majd színessé tehetem riportjaimat, melyeket a Földre való visszatéréskor szándékoztam közzétenni; de hamar meguntam, minthogy semmi igazán izgalmas feljegyeznivalót nem találtam, hacsak azt a furcsa eljárást nem, mellyel a férfi körüludvarolta a nőt, mielőtt hozzányúlt. Ugyanolyan díszelgésbe bocsátkozott, mint egyes madárfajták. Lassú, tétova tánc volt ez, néhány lépés előre, hátra, oldalt. Így lépegetett, egyre szűkülő kört írva le, melynek középpontjában ott állt a nő, aki csak egy helyben forgott maga körül. Néhányszor érdeklődéssel néztem végig ezeket a csábtáncokat, melyek lényegében mind ugyanúgy zajlottak le, legfeljebb egyes

apróságokban különböztek egymástól. Az előjátékot követő párzás bizony elkápráztatott az első alkalmakkor, mikor tanúja lettem, de nagyon hamar odáig jutottam, hogy én sem méltattam több figyelemre, mint a többi fogoly. E nyilvánosan folyó tevékenységben az egyetlen meglepő mozzanat az a tudományos komolyság volt, mellyel a majmok odafigyeltek, soha el nem felejtve, hogy lefolyását gondosan feljegyezzék füzetükbe.
Az már egészen más ügy lett, mikor a gorillák észrevették, hogy én nem szállok be ebbe a kedvtelésbe - megfogadtam, hogy semmi áron sem fognak rávenni arra, hogy efféle látványosságul szolgáljak -, és fejükbe vették, hogy erőnek erejével rákényszerítenek, és elkezdtek dárdájukkal döfködni, engem, Ulysse Mérout, az istenség képmására teremtett embert! Minden erőmmel védekezve ellenszegültem. De ezek a barmok mit sem értettek ebből, és nem tudom, mi történt volna velem, ha meg nem érkezik Zira, akinek bejelentették makacsságomat.
Hosszan tűnődött, aztán odalépett, és rám függesztve értelmes, szép szemeit, egypárszor végigsimogatta a tarkómat, és úgy gondolom, efféléket mondhatott:
- Szegény kis emberke - mondhatta -, de furán viselkedel! A te fajtádból még senkitől sem láthattunk efféle viselkedést! Nézd bármelyik társadat magad körül. Csináld azt, amit várnak tőled, és megkapod a jutalmadat.
A zsebéből cukrot vett ki, és felém nyújtotta. Kétségbe voltam esve. Tehát ő is csak állatnak tart engem, talán a többieknél kissé értelmesebb állatnak. Dühös képpel megráztam a fejem, és a földre vetettem magam a ketrec sarkában, minél messzebb Novától, aki értetlenül bámult rám.
A dolog talán ennyiben is maradt volna, ha ebben a pillanatban meg nem jelenik az öreg Zaius, nagyképűbben, mint valaha. Kísérletei eredményéről szeretett volna meggyőződni, és szokás szerint mindjárt felőlem érdeklődött. Zira kénytelen volt beszámolni csökönyös viselkedésemről. Zaius nagyon elégedetlen volt, egy percen át hátratett kézzel fel-alá sétált, majd szigorú hangon kiadta utasításait. Zoram és Zanam kinyitotta ketrecem ajtaját, Novát kiemelték, és helyére egy idősebb matrónát hoztak. Ez a saját tudományos módszerétől megszállott, vaskalapos Zaius most ugyanazt a kísérletet egy más egyed bevonásával akarta megejteni.
De nem ez volt a legrosszabb, és nem is nagyon törődtem várható szomorú sorsommal. Kedves Novámat követtem aggodalmas szemeimmel. Borzalommal láttam, hogy egy szemközti ketrecbe csukják, egy széles vállú férfi zsákmányául, egy szőrös mellű óriáshoz, aki tüstént el is kezdett körülötte ugrálni; viharos buzgalommal járta azt a furcsa szerelmi táncot, melyről már beszéltem.
Ahogy észrevettem ennek a fickónak a mesterkedését, minden józan elhatározásomról megfeledkeztem. Szinte eszemet vesztve, őrült módjára ismét elragadtattam magam. Mint egy valóságos, a szó szoros értelmében vett dühöngő őrült. Hörögtem, üvöltöttem, akár a sororbéli emberek. Őrjöngésem is az övékhez hasonló módon nyilvánult meg. Rávetettem magam a rácsra, beleharaptam, a nyálam folyt, csikorgattam a fogam, tehát, végeredményben tökéletesen úgy viselkedtem, mint egy vadállat.
A legmeglepőbb ebben a helyzetben a váratlan eredmény volt. Mikor Zaius meglátta, hogyan viselkedem, elmosolyodott. Ez volt az első jóindulatú megnyilvánulása, mellyel engem illetett. Végre valódi emberi viselkedést láthatott, és megszokott területén érezhette magát. Elmélete igazolódott. Oly jó hangulat fogta el, hogy Zira javaslatára hajlandó volt rendelkezését megváltoztatni, és számomra még egy utolsó alkalmat biztosítani. Elvitték tőlem a ronda öregasszonyt, visszahozták Novát, mielőtt még ez a durva fickó érinthette volna. Az egész majomcsoport ekkor hátrább vonult, és a távolból mind engem figyeltek.
Mit is mondhatok még? Ez a sok izgalom felőrölte ellenállásomat. Most már tudtam, hogy nem bírom elviselni és végignézni, hogy az én nimfámat más férfinak kiszolgáltassák. Gyáván beletörődtem az orangután győzelmébe, aki most boldog volt, hogy sikerült a cselvetése. Megpróbálkoztam az első félénk tánclépéssel.
Igen bizony, én, a teremtés koronája, elkezdtem körben forogni kedvesem körül! Itt az egybegyűlt majmok előtt, akik mohón figyeltek, egy öreg orangután előtt, aki közben titkárnőjének diktált, egy nőstény csimpánz előtt, aki jóindulatúan rám mosolygott, én, egy több ezer éves fejlődés végső remeke, egy ember, aki a rendkívüli kozmikus

körülményekben kereshette csak mentségét, és e pillanatban meg volt győződve, hogy sok minden akad a csillagokban és az égben, amiről az emberi gondolatnak még halvány sejtelme sincs, szóval én, Ulysse Mérou, akár egy hím páva, szerelmi táncot lejtettem a szépséges Nova körül.

MÁSODIK RÉSZ

I.

Be kell vallanom, hogy a ketrecbeli élet feltételeihez feltűnő könnyedséggel alkalmazkodtam. Fizikai szempontból teljes boldogságban élhettem: napközben a majmok kitűnően gondoskodtak mindennapi szükségleteimről; éjszaka a világmindenség egyik legszebb leányának ágyán osztoztam. Olyannyira beleszoktam ebbe az életbe, hogy több mint egy hónapig sem furcsának, sem megalázónak nem éreztem, és komolyan nem is próbálkoztam végét vetni. A majomnyelvből is alig néhány új szót sajátítottam el. Arra irányuló erőfeszítéseimet sem folytattam, hogy felvegyek valamiféle kapcsolatot Zirával, úgyhogy ha előzőleg támadhatott is valami sejtelme értelmes voltomról, el kellett fogadja Zaius nézeteit, és engem is az ő világukbeli embernek, tehát állatnak kellett tartania; talán egy értelmes állatnak, de semmiképpen sem szellemi lénynek.
A többi fogollyal szemben meglevő fölényem révén, melyet egyébként már óvakodtam túlságosan kimutatni, nehogy az őröket megrémítsem, én lettem az intézet szeme fénye. Szégyenkezve kell bevallanom, hogy ez a minőségem akkor teljesen kielégített, sőt némi büszkeséggel töltött el. Zoram és Zanam barátságosan bánt velem, boldogok voltak, ha én mosolyogtam, nevetgéltem, vagy néhány szót mondtam. Miután végigcsináltak velem minden hagyományos kísérletet, sok fejtöréssel újakat, még bonyolultabbakat találtak ki, és közös örömünkre szolgált, mikor rátaláltam a feladat megoldására. Sosem mulasztották el, hogy valami csemegét hozzanak nekem, amit mindig megosztottam Novával. Kiváltságos pár lett belőlünk. Önhittségemben már azt gondoltam, hogy társnőm számon tartja, mi mindent köszönhet képességeimnek, és gyakran felfuvalkodottan pöffeszkedtem előtte.
Egy napon azonban, néhány hét elteltével émelygés fogott el. Talán ezen az éjszakán túlságosan is kifejezéstelennek tűnt Nova szembogarán a megcsillanó fény? Talán a cukor, mellyel Zira az imént megjutalmazott, hirtelen keserűvé változott? Mindenesetre tény, hogy pirultam gyáva beletörődésem miatt. Mit gondolna rólam Antelle professzor, ha véletlenségből még élne, és ilyen körülmények között pillantana meg? Ez a gondolat hirtelen elviselhetetlenné vált, és ott helyben elhatároztam, hogy művelt emberként fogok viselkedni. Hálát tettetve megcirógattam Zira karját, és közben elragadtam kezéből a noteszt és a töltőtollat. Nem törődtem csendes zsörtölődésével, leültem a szalmára, és nekiálltam, hogy lerajzoljam profilból Nova arcát. Elég jól rajzolok, s minthogy a modell is lelkesített, sikerült egész tisztességes rajzot csinálnom, amit átnyújtottam a csimpánznőnek.
Izgalomba jött, és újra feltámadt irántam táplált kínos bizonytalansága. Orrá elpirult, és kissé reszketve, vizsga píllantással méregetett. Teljes zavarban állt ott, s erre határozott mozdulattal újból elvettem füzetét, s ezúttal már nem is tiltakozott. Miért is nem folyamodtam már hamarább ehhez az egyszerű módszerhez? Felidéztem iskolai emlékeimet, és megrajzoltam azt a geometriai alakzatot, mely a Pitagorasz-tételt ábrázolja. Nem teljesen véletlenül választottam ezt a témát. Fiatalkoromban olvastam egy utópisztikus művet, amelyben egy öreg tudós ugyanezt a módot alkalmazta, hogy egy másik világ értelmes lényeivel felvehesse a kapcsolatot. Utunk során még beszélgettem is erről Antelle professzorral, aki szintén helyesnek vélte ezt a módszert. Sőt azt is hozzátette, erre is emlékeztem, hogy az euklideszi törvények, minthogy teljesen tévesek, éppen emiatt minden bizonnyal általánosan ismertek a világmindenségben.
Mindenesetre Ziránál rendkívüli hatást értem el. Pofácskája bíborban égett, ő pedig heves kiáltásokra fakadt. Csak akkor szedte össze magát, mikor viselkedése miatt nyugtalankodva odajött Zoram és Zanam. Ekkor számomra különösnek tetsző módon viselkedett, miközben lopva felém hunyorított: gondosan elrejtette az általam készített rajzokat. Mondott valamit a gorilláknak, akik elhagyták a termet, és megértettem, hogy valamilyen ürüggyel eltávolította

őket. Ekkor újra felém fordult, megragadta a kezem, és most ujjainak szorításán egészen más érződött, mint mikor egy-egy sikerült mutatvány után úgy simogatott meg, mint afféle állatfiókát. Aztán könyörgő arccal visszaadta a füzetet és a tollat.
Most már ő szeretne sóváran valami kapcsolatot létesíteni. Köszönetet rebegtem Pitagorasznak, és még messzebbre bocsátkoztam a geometria ösvényein. A füzet egyik oldalára legjobb tudásom szerint lerajzoltam a három kúpgörbét, bennük a tengelyt és a gyújtópontokat: ellipszist, parabolát és hiperbolát. Aztán a szemközti oldalon felvázoltam egy forgáskúpot. Emlékeztetnem kell arra, hogy ennek a testnek egy síkkal való metszésénél keletkezik egy-egy kúpgörbe, a metszési szög szerint. Az ábrában az ellipszis esetét rajzoltam meg, és mellé téve a másik oldalt, a nőstény majom teljes ámulatára rámutattam a megfelelő görbékre.
Kiragadta kezemből a füzetet, most ő rajzolt egy kúpot, melyet egy másik szögben metszett a síklap, és hosszú ujjaival a hiperbolára mutatott. Oly erős felindulás vett erőt rajtam, hogy könnyek szöktek a szemembe, és görcsösen szorongattam a kezét. A ketrec mélyén Nova vonított haragjában. Ösztöne nem csalta meg ezeknek az érzelmi kitöréseknek a jellege felől. A geometria segítségével Zira és énközöttem valami szellemi egyesülés történt. Szinte érzéki gyönyör töltött el, és éreztem, hogy a majomnő maga is erősen fel van indulva. Hirtelen mozdulattal elrántotta a kezét, futva távozott a csarnokból. Távolléte nem tartott sokáig, de ezalatt szédülten ültem ott, és nem mertem Novára pillantani, aki dünnyögve kerengett mellettem, mert szinte bűntudatot éreztem miatta.
Zira visszajött, és egy rajztáblára feszített nagy ív papírt nyújtott be hozzám. Néhány pillanatnyi gondolkodás után döntő támadásra szántam el magam. Az ív egyik sarkába lerajzoltam a Betelgueze naprendszert, úgy, ahogy érkezésünkkor megismertük, a központban levő óriáscsillagot és a négy bolygót. Megjelöltem a Soror bolygó pontos állását kis holdjával együtt; ujjammal ráböktem, hogy Zira is lássa, majd jelentőségteljesen őrá mutattam. Intett, hogy tökéletesen megértette.
Akkor a papír egy másik csücskébe odarajzoltam a mi öreg
Naprendszerünket a főbolygókkal. Megjelöltem a Földet, és most saját mellemre böktem. Mintha ezt Zira nem merte volna elérteni. Rámutatott ő is a Földre, majd felmutatott az ég felé. Igent bólintottam. Ekkor teljesen elképedt, és nehéz küzdelem játszódott le benne. Igyekeztem átsegíteni ezen, és egy pontozott vonallal kötöttem össze a Földet és a Sorort, és a pályán űrhajónkat is feltüntettem, persze más léptékben. Ez fénysugárként hatott rá. Most már biztosra vettem, hogy tisztában van származásommal és valódi természetemmel. Felindulásában újra kezét akarta nyújtani, de ebben a pillanatban a folyosó végén feltűnt Zaius, hogy szokásos ellenőrzését lefolytassa.
A majomnő szeme rémületet fejezett ki. Villámgyorsan összetekerte a papirost, zsebre vágta a noteszt, és még mielőtt az orangután a közelünkbe ért volna, könyörögve a szája elé tette ujját. Arra kért, hogy Zaius előtt ne leplezzem le magam. Szót fogadtam neki, bár nem értettem, hogy mire való ez a titkolózás, és megnyugodva abban, hogy őbenne szövetségesre leltem, újra felvettem a tanulékony állat magatartását.

II.

Ettől kezdve Zira segítségével a majomvilág és a majomnyelv megismerésében gyors előrehaladást tehettem. Különleges kísérletek ürügyén úgy intézte, hogy naponta egyedül lehessen velem, és megkezdte képzésemet, tanított a nyelvükre, de ugyanakkor bámulatos gyorsasággal ő is elsajátította az enyémet. Két hónap elteltével már a legkülönbözőbb témákról tudtunk társalogni. Lassanként behatolhattam a Soror bolygó szellemiségébe, és most éppen ennek a különös kultúrának vonásait próbálnám meg bemutatni.

Mihelyt Zirával folyamatosan beszélgetni tudtam, rögtön érdeklődésem főtárgya felé irányítottam szavaimat. Vajon a majmok az egyedüli gondolkodó lények ezen a bolygón, ők a teremtés koronái?
- Mi jár a fejedben? - válaszolt. - Természetesen a majom az egyetlen értelmes lény, az egyetlen, akinek teste is, lelke is van. A legmaterialistább tudósok is elismerik a majomlélek

természetfölötti lényegét.
Az efféle megjegyzések akaratom ellenére mindig felingereltek.
- Zira, akkor az emberek micsodák?
Franciául beszélgettünk, mert mint mondtam, ő gyorsabban megtanulta az én nyelvemet, mint én az övét, és ösztönösen tegeztük egymást. Eleinte megértésbeli nehézséget okozott, hogy a majom és az ember szó nem ugyanazokat a lényeket idézte számunkra; de ezen a kellemetlenségen hamar túltettem magam. Valahányszor majmot mondott, átfordítottam erre: felsőbbrendű lény; a fejlődés csúcsa. Ha viszont emberről beszélt, már tudtam, hogy állati teremtményekről van szó, akik rendelkeznek bizonyos utánzóképességgel, és testi felépítésben rokonságot mutatnak a majmokkal, de lelki életük fejletlen, és nincs tudatuk.
- Alig száz éve, hogy figyelemre méltó előrehaladást értünk el - nyilatkoztatta ki tanáros hangsúllyal - az eredetek kutatásában. Azelőtt a fajokat változatlannak tartották, mintha egy mindenható isten mai vonásaikkal teremtette volna egykor őket. De nagy gondolkodóknak egy egész nemzedéke, csimpánzok kivétel nélkül, e tárgyban teljesen átformálták nézeteiket. Ma már tudjuk, hogy mindnyájuknak minden bizonnyal közös az ősi családfájuk.
- A majom tehát az embertől származik?
- Egyesek így gondolták; de nem egészen erről van szó. A majom és az ember két különböző ágazat, melyek egy bizonyos ponttól kezdve eltérő irányban fejlődtek tovább, az első apránként eljutott a tudatig, míg a másik megrekedt az állati fokon. Egyébként sok orangután még ma is makacsul tagadja ezt a nyilvánvaló tényt.
- Azt mondtad, Zira, hogy nagy gondolkodók egész nemzedéke, akik egytől egyig csimpánzok voltak…
Úgy számolok be beszélgetéseinkről, ahogy a valóságban lezajlottak, teli csapongással, mert mohó érdeklődésemmel Zirát gyakran hosszú kitérőkbe kényszenítettem.
- Szinte minden nagy felfedezés - jelentette ki szenvedélyesen - csimpánzok nevéhez fűződik.
- Vannak kasztok a majmok között?
- Három megkülönböztethető fajta van, mint magad is láttad, mindegyik sajátos vonásokkal: csimpánzok, gorillák és orangutánok. A régebben meglevő faji elkülönülést eltörölték; az e körül zajló heves villongások már lecsillapodtak, s mindezt elsősorban a csimpánzok tevékenységének köszönhetjük. Ma már elvileg nem léteznek köztünk megkülönböztetések.
- De a nagy felfedezések zömét - hoztam fel újra - csimpánzoknak köszönhetitek.
- Ez tény.
- És a gorillák?
- Húszabálók - mondta megvetően. - Valaha főrangú urak voltak, és sokan közülük még őrzik a hatalom jó ízeit. Szeretnek szervezni és irányítani. Imádják a vadászatot és a szabad ég alatt való életet. A szegényebbek olyan munkára szerződnek, amihez nagy testi erő kell.
- És mi a helyzet az orangutánokkal?
Zira rám pillantott, aztán nevetésben tört ki.
- Ők képviselik a hivatalos tudományt - kezdte. - Ezt már magad is megállapíthattad, és még sok alkalmad lesz ezt tapasztalni. Rengeteget megtanulnak a könyvekből. Teli vannak kitüntetésekkel. Egyeseket mint nagy lumeneket tartanak számon bizonyos szűk szakterületeken, ahol fontős a jó memória. Egyébként…
Megvetően legyintett. Abbahagytam ezt a témát, arra számítva, hogy később még visszatérhetek rá. Általánosabb fogalomkörre tértem át. Kérésemre felrajzolta a majom származásmenetét, ahogy legjobb szakembereik összeállították. Nagyon hasonlított ahhoz a felállításhoz, mellyel nálunk az élővilág fejlődésvonalát ábrázolják. Egy törzsből, melynek alsó vége az ismeretlenben vész el, fokozatosan különböző ágak válnak ki: növények, egysejtű szervezetek, tömlősök, tüskésbőrűek; még feljebb a halakhoz érünk, a csúszómászókhoz, végül az emlősökhöz. A törzsből itt a mi emberszabásúinkhoz hasonló ág nőtt ki, itt pedig egy új ág, az emberé. Csak rövidre nyúlt, míg a főág továbbnőtt, és különféle barbár nevű történelem előtti majomtörzseket eredeztetett, hogy végül is eljusson a simius sapienshez, ahol a fejlődés három végpontját jelenti a csimpánz, gorilla és orangután faj. Mindez teljesen világos volt.
- A majom agya - magyarázta Zira - összetetté és szervezetté fejlődött, míg az emberé

semmi változáson nem ment át. - És miért fejlődött így ki, Zira, a majom agya?
A beszéd minden bizonnyal lényeges tényező volt ebben. De miért beszéltek a majmok, s miért nem az emberek? A tudósok véleménye e kérdésben megoszlott. Egyesek ebben titokzatos isteni beavatkozást látnak. Mások viszont azt állítják, hogy a majom esze elsősorban annak köszönhető, hogy négy ügyes keze van.
- Valószínűleg az ember két kézzel, rövid és ügyetlen ujjaival - fejtegette Zira - megszületése óta hátrányban volt, képtelen tovább fejlődni, és érvényes ismereteket szerezni a világról. Ezért nem tud soha egyetlen szerszámot sem ügyesen alkalmazni… Ó, lehetséges, hogy valamikor ügyetlenül megpróbálkozott ezzel… Érdekes leleteket fedeztek fel. Sok kutatást végeznek éppen most e tárgykörben. Ha ezek a kérdések érdekelnek téged, összeismertetlek egyszer Cornéliusszal. Ő sokkal felkészültebb arra, hogy e kérdéseket megvitassa.
- Cornéliusszal?
- A vőlegényemmel - mondta pirulva Zira. - Ő egy igazi nagy tudós.
- Csimpánz?
- Természetesen… Igen - fejtegette -, nekem a következő a véleményem, az a tény, hogy négy kezünk van, szellemi fejlettségünk egyik legfontosabb tényezője. Először is ennek segítségével tudtunk a fákra felmászni, és így fogalmat alkotni a tér három dimenziójáról, míg az ember a síkban ragadt, testi tökéletlensége miatt a talajhoz kötve. A szerszámok iránti érzéket is úgy szereztük meg, hogy volt lehetőségünk megfelelő ügyességgel használni őket. A szerszámkészítés így bekövetkezett, és ennek révén emelkedtünk a tudatos gondolkodásig.
A Földön gyakran hallhattam éppen ellenkező érveket hangoztatni, mikor az ember felsőbbrendűségét indokolták. De jól meggondolva, végül is Zira okoskodása semmivel sem tűnt kevésbé vagy inkább meggyőzőnek, mint a mienk.
Szívesen folytattam volna még ezt a beszélgetést, volt még ezer kérdeznivalóm, de Zoram és Zanam félbeszakítottak minket, meghozták az esti táplálékot. Zira lopva jó éjszakát kívánt és elment.
Ott voltam hát a ketrecben, egyedül Nova társaságában. Bevégeztük az étkezést. A gorillák is visszavonultak, miután kioltották a lámpákat, a bejárat felett levő kivételével, mely halvány fényt árasztott. Novát nézegettem, miközben elgondolkoztam mindazon, amit napközben hallottam. Nyilvánvaló volt, hogy Nova nem kedveli Zirát, sőt mérges kettőnk beszélgetései miatt. Eleinte még tiltakozott is a maga módján, és megpróbált közénk állni, ugrált a ketrecben, felkapott egy-egy marék szalmát, és a betolakodó arcába vágta. Erőszakot kellett alkalmaznom, hogy megfékezzem. Miután kapott néhány csattanósat a kényesebbik felére, lecsendesedett. Minden megfontolás nélkül használtam ilyen goromba eszközt; később furdalt is miatta a lelkiismeret, de ő láthatólag semmi haragot sem érzett miatta.
A szellemi erőfeszítés, mellyel a majmok fejlődéstani elméleteit igyekeztem elsajátítani, alaposan elcsigázott. Megörültem Nova láttán, amint felém bújt a félhomályban, és a maga módján sürgette a félemberi-félállati gyengédségeket, melyeknek apránként egész jelrendszerét kialakítottuk; különös egy jelrendszert, melynek részletei nem érdekesek, s teli van a művelt emberek szokásainak és a Soror bolygót benépesítő furcsa emberek erkölcseinek tett engedményekkel, azok összeegyeztetésével.

III.

Nagy nap virradt fel számomra. Zira engedett unszolásomnak, és beleegyezett, hogy kiléphessek a Biológiai Tudományok Intézetéből - ez volt az intézmény neve -, és vele mehessek egy sétára a városba.
Csak hosszas habozás után szánta el magát erre. Sok időre volt szükségem, hogy véglegesen meggyőzzem származásomról. Ha mindent világosan látott is, mikor mellettem volt, később mégis elfogta a kétely. Beleképzeltem magam a helyébe.
Lelke mélyéig megrázhatta az a közlés, melyet a földi emberekről és különösen a majmokról tettem. Később bevallotta nekem, hogy hosszú ideig inkább valamiféle varázslónak vagy szélhámosnak tartott, mintsem hogy elfogadja állításaimat. Ahogy azonban egyre

szaporítottam bizonyítékaimat és tanúságaimat, végül is mindenben hitt nekem, sőt terveket kezdett szövögetni kiszabadításomra, ami egyáltalán nem látszott könnyűnek, amint még aznap be is számolt róla. De közben eljött értem kora délután, hogy sétálni vigyen.
Heves szívdobogást kaptam arra a gondolatra, hogy ismét szabad levegőn leszek. Lelkesedésem némileg megcsappant, amint észrevettem, hogy pórázon fog vezetni.
A gorillák kiszedtek a ketrecből, az ajtót becsapták Nova orra előtt, a nyakamra bőr nyakörvet csatoltak, mely egy erős lánchoz volt kapcsolva. Zira megragadta a másik végét, és húzott maga után, miközben Nova panaszos üvöltése szívemet hasogatta. De amint integetésemmel tudtul adtam szánakozásomat iránta, a majomnő mérges lett, és minden kímélet nélkül rángatta a nyakamat. Amióta meggyőződött arról, hogy nekem is van lelkem, mint egy majomnak, idegesítette s bosszantotta a lánnyal meglevő bizalmas kapcsolatom. Rosszkedve elpárolgott, amikor egyedül maradtunk egy néptelen és sötét folyosón.
- Feltételezem - mondta nevetve -, hogy a te földi embereidet nem szokta így pórázon vezetni egy majom! Biztosítottam, hogy nincsenek ehhez hozzászokva. Elnézést kért, és azt magyarázta, hogy ha lehet is egyes megszelídített embereket botrány nélkül megsétáltatni az utcán, természetesebb, ha kötélvégen vagyok. Később, ha valóban szelíden viselkedem, az sincs kizárva, hogy minden kötés nélkül járhatok kint.
És megint megfeledkezve igazi természetemről - ahogy még máskor is gyakran előfordult nála -, ellátott százféle tanáccsal, melyekkel mélyen megalázott:
- Főként el ne ragadtasd magad, hogy aztán fogaidat vicsorgatva forgolódj a járókelők után, vagy hogy megkarmolj egy gyanútlan kölyköt, aki idejön, hogy megsimogasson. Nem akartam rád szájkosarat tenni, de…
Itt megállt, és nevetni kezdett.
- Ezer bocsánat! - kiáltott fel. - Minduntalan elfelejtem, hogy te éppolyan értelmes lény vagy, mint a majmok.
Bocsánatkérőleg barátian rám paskolt. Jókedve eloszlatta növekvő mérgemet. Szerettem hallani, hogyan nevet. Nova miatt gyakran elszomorodtam, amiért képtelen volt örömének kifejezést adni. Most én is felvidultam a majomnő mellett. Az előcsarnok homályában már meg se láttam arcvonásait, pofácskája fehér gombját is alig. A sétához csinos kosztümöt vett fel és diáksapkát, mely eltakarta füleit. Egy pillanatra megfeledkeztem majom voltáról, és belekaroltam. Ő ezt természetesnek vette és viszonozta. Így mentünk néhány lépésnyit, szorosan összesimulva. A csarnok végén, ahol egy ablakon át már világosság derengett, gyorsan kivonta karját, és arrébb lökött. Elkomorodott, és meghúzta pórázomat.
- Nem szabad így viselkedned - mondta elfúló hangon. Végül is menyasszony vagyok, és…
- Menyasszony vagy!
Ugyanabban a pillanatban érzékelte ő is, mint én, ennek a megjegyzésnek bizalmaskodásommal össze nem illő voltát. Pofácskája elpirult, de összeszedte magát.
- Akarom mondani, még senkinek sem szabad gyanítania igazi mivoltodat. Ez a te érdeked, biztosíthatlak.
Megadtam magam, és szelíden tűrtem, hogy maga után vezessen. Kiléptünk az épületből. Az intézet portása, egy egyenruhába bújtatott, nagy darab gorilla engedett ki minket, s miközben köszönt Zirának, kíváncsi pillantással mért engem végig. Kint a járdán, háromhavi bezártság után, kissé rogyadozott a lábam, megszédített a nyüzsgés, és szinte elvakított a Betelgeuze fénye. Teli tüdővel szívtam be a langy levegőt; és közben szégyenkeztem meztelenségem miatt. A ketrecben már hozzászoktam; de itt, a járó-kelő majmok szeme előtt, akik alaposan végignéztek, nevetségesnek és illetlennek éreztem. Zira a leghatározottabban elzárkózott az elől, hogy felvehessek valamit; azt állította, hogy felöltözve még nevetségesebb volnék, mert a vásárokon mutogatott idomított emberekhez hasonlítanék. Bizonyára neki volt igaza. Hiszen ha az arra haladók meg is fordultak utánam, ezt ember voltom miatt tették, nem azért, mert meztelen voltam; csak egy állat, aki ugyanúgy érdeklődést keltett az utcán, mint egy csimpánz egy francia kisvárosban. A felnőttek, amint jól kinevették magukat, továbbmentek. Néhány majomkölyök örvendezve a látványosságnak, körénk sereglett. Zira gyorsan a kocsihoz vonszolt, beültetett a hátsó ülésre, ő a volánnál foglalt helyet, és lassú iramban elindult velem az utcán.
A várost, mely egy fontos majomtartomány fővárosa volt, csak ideérkezésünkkor láttam, és

most bizony bele kellett nyugodnom a látványba: telis-teli volt gyalogos májmokkai, autós majmokkal, kereskedő majmokkal, dolgozó majmokkal és egyenruhás majmokkal, akik a rendet tartották fenn. Ezt tudomásul véve, a város nem tett rám semmiféle rendkívüli benyomást. A házak olyanok voltak, mint nálunk, az utcák eléggé piszkosak, ahogy nálunk. A forgalom nem volt olyan sűrű, mint odahaza. Legjobban azon lepődtem meg, hogyan kelnek át a gyalogosok az úttesten. Erre a célra nem szögekkel jelölt átkelőhelyek, hanem felső utak szolgáltak, nagy szemű fémsodronyok, melyeken mind a négy kezüket használva másztak végig. Puha bőrkesztyűt viseltek, amely nem gátolta a kapaszkodást.
Miután jó hosszan megkocsikáztatott, hogy általános képet kapjak a városról, Zira megállt a kocsival egy magas vasrácsos kerítés előtt, amely mögül virágágyások kandikáltak ki.
- Ez a park - mondta. - Egy kicsit gyalog is sétálhatunk. Más mindent is szeretnék neked megmutatni, például múzeumokat, vannak köztük egész kitűnőek; de ez egyelőre nem lehetséges.
Kijelentettem, hogy boldogan veszem, ha egy kicsit meg járathatom zsibbadt lábaimat.
- Aztán meg - folytatta - itt háborítatlanul maradhatunk. Erre kevesen járnak, és legfőbb ideje, hogy valamit komolyan megbeszéljünk.

IV.

- Azt hiszem, nem vagy tudatában annak, milyen veszélyben forogsz itt nálunk.
- Már van némi fogalmam róla; de úgy hiszem, hogy ha valójában megismertethetem magam, és most már ezt megtehetem, többszörös bizonysággal szolgálva, akkor a majmok kénytelenek lesznek elfogadni mint értelmes rokont.
- Éppen itt vagy a legnagyobb tévedésben. Hallgass ide… A parkban sétálgattunk.
A sétányok szinte néptelenek voltak, és csak néhány szerelmespárral találkoztunk, akikben megjelenésem csak villanásnyi érdeklődést keltett. Én viszont minden tapintat nélkül figyeltem őket, hiszen elhatároztam, hogy egyetlen alkalmat sem mulasztok el, ha a majoméletet tanulmányozhatom.
Egymást átkarolva andalogtak, és hosszú karjuk révén az ölelés bonyolult, szoros szövevénnyé vált. Az út fordulóiban gyakran megálltak és csókolóztak. Néha pedig, miután lopva körülnéztek, felkapaszkodtak a fák alsó ágaira, és elhagyták a földet. Mindezt úgy csinálták, hogy közben el sem engedték egymást, ki-ki csak egyik karjával és lábával kapaszkodott, oly ügyesen, hogy szinte megirigyeltem, és hamarosan eltűntek a lombok között.
- Hallgass ide - mondta Zira. - Az űrkompotokat - előzőleg részletesen elmondtam neki, mi módon jutottunk erre a bolygóra -, az űrkompot felfedezték; mármint azt, ami megmaradt belőle a pusztítás után. Kutatóink nagyon is érdeklődnek most utána. Megállapították, hogy nálunk nem készülhetett.
- Nálatok is építenek ilyen szerkezeteket?
- Ennyire tökéletest még nem. Annak alapján, amit meséltél, mi még jócskán le vagyunk maradva mögöttetek. Azért már mi is bocsátottunk fel mesterséges holdakat bolygó körüli pályára, a legutolsóban már élőlény is helyet foglalt, egy ember. Röptében meg kellett semmisítenünk, mert visszahozni nem tudtuk.
- Értem - mondtam elgondolkozva. - Az ember ilyen kísérleti célokat is szolgál nálatok.
- Erre szükség van… Szóval a rakétádat felfedezték.
- És az űrhajónkat is, mely már hónapok óta kering a Soror körül?
- Erről semmit sem hallottam. Nyilván elkerülte csillagászaink figyelmét. De ne szakíts folyton félbe! Néhány tudósunk azt a feltevést fogalmazta meg, hogy a gép egy másik bolygóról jött, és volt lakója is. Ennél tovább nem mehetnek, s fel sem tételezhetik, hogy az értelmes lényeknek emberi alakjuk legyen.
- Hát meg kell nekik mondani, Zira! - kiáltottam fel. - Elegem van a fogolyéletből, még ha a ketrecem a legkényelmesebb is, és még ha te viseled is gondomat! Mért rejtegetsz engem? Mért nem lehet feltárni az igazságot mindenki előtt?
Zira megállt, körülnézett, és karon fogott.
- Miért? Kizárólagosan a te érdekedben csinálom mindezt. Ismered Zaiust?

- Az egyszer biztos. Akartam is veled beszélni róla. No és? - Megfigyelted, milyen hatást váltottak ki belőle első próbálkozásaid az értelmes viselkedéssel? Te nem tudhatod, hányszor próbáltam kipuhatolni véleményét rólad, és elfogadtatni vele, csak a legnagyobb óvatossággal, hogy a látszat ellenére talán mégsem vagy állat!
- Azt láttam, hogy hosszasan vitatkoztok, és nem nagyon vagytok egy véleményen. - Olyan makacs, mint egy öszvér, és olyan buta, mint egy ember! - tört ki Zirából. - Sajnos, szinte minden orangutánnal ez a helyzet. Egyszer és mindenkorra kijelentette, hogy a te képességeid a rendkívüli kifejlett állati ösztönnel magyarázhatók, és semmi sem térítheti el véleményétől. A legnagyobb csapás az, hogy már el is készített egy hosszú dolgozatot a te esetedről, melyben kimutatja, hogy te egy idomított ember vagy, azaz egy olyan ember, akit beidomítottak, valószínűleg már egy előző fogságban, hogy meg tudjon csinálni bizonyos dolgokat anélkül, hogy meg is értené.
- Ostoba állat!
- Az biztos. Csakhogy ő képviseli a hivatalos tudományt, és van is befolyása. Ő egyike az intézet legnagyobb hatalmasságainak, minden jelentésem átmegy a keze közt. Arra a meggyőződésre jutottam, hogy tudományos eretnekséggel vádolna meg, ha megkísérelném elmondani rólad az igazságot, ahogy te kívánod. El is bocsátanának. Ez ugyan nem számít, de akkor tudod, mi történhetik veled?
- Lehet még nyomorúságosabb sorom, mint a ketrecben élni?
- Te hálátlan! Tehát azt sem tudod, mennyit kellett ravaszkodnom annak megakadályozására, hogy átszállítsanak az
agyélettani osztályra? Semmi sem fogja őt ettől visszatartani, ha te továbbra is makacsul azt állítod, hogy értelmes lény vagy.
- Mi az az agyélettani osztály? - kérdeztem riadtan.
- Ott rendkívül kényes agyműtéteket végeznek; átültetést, az idegközpontok vizsgálatát és módosítását, az agy részleges, sőt teljes eltávolítását.
- És ezeket a kísérleteket embereken végzitek?
- Magától értetődik. Az ember agya, mint ahogy egész szervezete, áll legközelebb a mienkhez. Ez a szerencse, hogy a természet rendelkezésünkre bocsátott egy állatot, amelyiken saját testünket tanulmányozhatjuk. Az ember sok más kísérletre is szolgál nekünk, majd apránként megtanulod… Éppen most is egy rendkívül fontos kísérletsorozatot végzünk.
- Amelyhez tekintélyes emberanyagra van szükség.
- Tekintélyesre. Ez az oka, hogy ellátásunkhoz ilyen hajtóvadászatokat rendeztetünk az őserdőben. Sajnos, ezeket a gorillák szervezik, és nem tudjuk megakadályozni, hogy kedvenc szórakozásuknak is ne hódoljanak, a lövöldözésnek. Nagyszámú alany vész el emiatt a tudomány számára.
- Igazán nagyon sajnálatos - helyeseltem ajkamat harapdálva. - De visszatérve énrám…
- Érted már, miért akarom annyira megőrizni a titkot?
- Így hát arra vagyok ítélve, hogy további éltemet a ketrecben töltsem?
- Nem, ha sikerül a tervemet végrehajtani. Téged csak nagyon céltudatosan, hatalmas ütőkártyákkal a kezünkben szabad leleplezni. Figyelj, én a következőt javaslom: egy hónap múlva kerül sor az élettantudósok évi kongresszusára. Ez jelentős esemény. Nagy közönség van jelen, és mindegyik nagyobb újság képviselői is megjelennek. Nos, a közvélemény nálunk fontosabb tényező, mint Zaius, fontosabb, mint a részt vevő orangutánok együttesen, még a gorilláknál is hatalmasabb. Ebben van a te lehetőséged. A kongresszus színe előtt, a teljes ülésen kell a fátyolt fellebbenteni; Zaius fog téged ott előállítani, mert, mint már mondtam, nagy jelentést készített rólad és a te hírhedt ösztöneidről. Ott pedig az lesz a legjobb, ha te magad kezdesz beszélni, és elmondod a helyzetedet. Ez akkora feltűnést fog kelteni, hogy Zaius nem fog tudni elgáncsolni. És így neked kell majd a gyűlés színe előtt világosan elmagyarázni mindent, és meggyőzni a tömeget meg az újságírókat, ahogy engem is meggyőztél.
- És ha Zaius meg a többi orangután megmakacsolja magát?
- A gorillák, akik kénytelenek lesznek meghajolni a közvélemény előtt, majd belátásra késztetik ezeket a gyengeelméjűeket is. Aztán jó néhányan nem annyira ostobák, mint

Zaius, és akad a tudósok közt elvétve néhány csimpánz is, akiket az Akadémia kénytelen volt befogadni különleges eredményeik miatt. Közéjük tartozik Cornélius is, a vőlegényem. Vele, és kizárólag csak vele már beszéltem is rólad. Megígérte, hogy eljár majd az érdekedben. Természetesen előbb látni akar téged, és saját maga ellenőrizni az általam előadott hihetetlen történetet. Részben ezért jöttünk ma ide, találkozóm van itt vele, s mindjárt jönnie kell.

Cornélius már várt minket az óriáspáfrányok mellett. Jó kiállású csimpánz volt, bizonyára idősebb Ziránál, de nagyon is fiatal egy tudós akadémikusnak. Amint rápillantottam, lenyűgözött mélyreható tekintete, komolysága és kivételes élénksége.
- Milyennek találod? - kérdezte Zira halkan, franciául. Kérdéséből láttam, hogy véglegesen elnyertem ennek a majomnőnek a bizalmát. Dicsérő szavakat mormoltam, majd odaléptünk. A két jegyes úgy ölelte át egymást, mint a parkban látott szerelmesek. A tudós egy pillantásra sem méltatott engem, míg őfeléje tárta karjait. Annak ellenére, hogy Zira már beszélt rólam, nyilvánvaló volt, hogy jelenlétem csak annyit számít neki, mint egy háziállaté. Maga Zira is megfeledkezett rólam egy pillanatra, és hosszú csókot váltottak ormánykájukon. Aztán a nőstény megremegett, kivonta magát karjaiból, és szégyenkezve elfordította tekintetét.
- Édes Zirám, magunkban vagyunk.
- Én is itt vagyok - szóltam méltósággal, a tőlem telhető legjobb majomnyelven.
- Ah! - kiáltott fel a csimpánz megriadva.
- Mint mondtam, itt vagyok. Le vagyok sújtva, hogy kénytelen vagyok erre felhívni a figyelmét. Cselekedetei egyáltalán nem zavarnak engem, de később ön haragudnék rám emiatt.
- Az ördögbe is! - kiáltotta a tudós csimpánz. Erre Zira elnevette magát, és bemutatott minket egymásnak.
- Cornélius doktor, az Akadémiától - mondta -, Ulysse Mérou, a Naprendszer lakója, pontosabban a Földé.
- Tartom szerencsémnek, hogy megismerkedhetem önnel mondtam. - Zira beszélt már önről. Fogadja szerencsekívánataimat bájos menyasszonyához.
És nyújtottam kezemet. Úgy ugrott hátra, mintha kígyó ágaskodott volna az orra előtt.
- Ez igaz volna? - dünnyögte, és tanácstalanul nézett Zirára.
- Drágám, hát szoktalak én téged hazugságokkal traktálni? Cornélius összeszedte magát. A tudomány embere volt. Kis tétovázás után kezet fogott velem.
- Hogy van?
- Megvagyok - mondtam. - Még egyszer elnézést kell kérnem, hogy ilyen viseletben kell mutatkoznom.
- Mindig csak erre gondol - nevetett Zira. - Ez a komplexusa. Azzal nem számol, milyen hatást keltene, ha fel volna öltözve.
- Valóban a… honnan is érkezett? - A Földről, a Nap egy bolygójáról.
Ez ideig minden bizonnyal nem nagyon hitte Zira közléseit, valami ámításra gyanakodhatott. Kérdésekkel kezdett szorongatni. Lassan sétáltunk, elöl ők ketten, kart karba öltve, nyomukban én a póráz végén, hogy magunkra ne vonjuk a néhány szembejövő gyalogos figyelmét. De feleleteim annyira felkeltették tudományos érdeklődését, hogy gyakran megállt, otthagyta menyasszonyát, és széles mozdulatokkal szemtől szembe fordulva vitatkoztunk, a sétaút homokjába ábrákat is húzogatva. Zira egy cseppet sem haragudott. Ellenkezőleg, szinte el volt ragadtatva az elért hatástól.
Cornélius természetesen különösen a homo sapiens Földön való kialakulása iránt érdeklődött szenvedélyesen, és százszor is elmondatta velem, amit csak e tárgykörben tudtam. Aztán hosszasan elgondolkozott. Azt mondta, hogy közléseim kétségkívül meghatározó fontosságú bizonyítékokat jelentenek a tudomány számára, elsősorban az ő számára, éppen most, amikor rendkívül nehéz kutatásokba fogott a majomság kérdésében. Ha jól vettem ki szavaiból, számára ez nem volt eldöntött kérdés, és nem értett egyet az általánosan elfogadott elmélettel. De e témánál tartózkodó lett, és ennél az első találkozásnál nem tárta fel előttem egész gondolatmenetét.

Bárhogy is volt, én nagyon érdekessé váltam számára, és mindenét odaadta volna, hogy megszerezhessen a laboratóriumának. Ekkor megbeszéltük jelenlegi helyzetemet, és Zaiust is, akinek ostobaságát és elvakultságát is jól ismerte. Zira tervét helyeselte. Ő is kész volt egy kissé előkészíteni a terepet úgy, hogy néhány kollégája előtt említeni fogja esetem rejtélyes voltát.
Mikor elváltunk, már minden habozás nélkül kezet nyújtott, bár előbb meggyőződött, hogy senki nem jár az úton. Megcsókolta jegyesét, és elment, de többször is visszafordult a bizonyosság kedvéért, hogy én nemcsak képzeletének terméke vagyok.

- Kedves fiatal majom - mondtam, míg visszamentünk a kocsihoz.
- És nagy tudós. Biztos vagyok, hogy az ő segítségével hitelre találsz a kongresszusnál.
- Zira - suttogtam a fülébe, mikor már elfoglaltam helyem a hátsó ülésen -, neked köszönhetem majd az életemet és a szabadságot.
Számba vettem, mi mindent tett már értem fogságom alatt. Nélküle soha nem kerültem volna kapcsolatba a majomvilággal. Zaius nagyon is képes lett volna kivágatni az agyamat, hogy bebizonyítsa: nem vagyok értelmes lény. Zirának hála, most már vannak szövetségeseim, és már több bizalommal nézhetek jövőm elébe.
- Mindezt tudományszeretetből tettem - mondta elpirulva. - Te egyedülálló eset vagy, mindenáron meg kell téged őrizni.
Szívemben szinte túlcsordult a hálaérzet. Magával ragadott szeméből sugárzó lelke, és testi vonásairól el tudtam feledkezni. Kezem rásimult hosszú, szőrös mancsára. Megremegett, és szemében mély vonzalom szikráját éreztem felcsillanni. Mindketten erősen zavarba jöttünk, és a visszaúton végig hallgattunk. Amikor újra ketrecemhez vezetett, gorombán ellöktem Novát, aki megérkezésemkor gyerekes kitöréssel fogadott.

V.

Zira nagy titokban egy elemlámpát is kölcsönzött nekem, könyveket hozott, melyeket a szalmában tartok. Most már folyékonyan olvasok és beszélek a majomnyelven. Éjszakánként órákat töltök el kultúrájuk tanulmányozásával. Nova eleinte lázadozott. Odajött, és fogait vicsorgatva szaglászta a könyveimet, mintha valami veszedelmes ellenség volna. Csak rá kellett irányoznom a lámpa fénysugarát, és rögtön visszamenekült a kuckójába, nyögdécselve és reszketve. Mióta birtokomban van ez a készülék, korlátlan úr vagyok a portámon, nincs már szükségem csattanós érvekre, hogy Novát nyugton tartsam. Érzem, hogy félelmes valakinek tekint, és sok jelből azt is észre kellett vennem, hogy a többi fogoly is így tekint rám. A tekintélyem alaposan megnőtt. Vissza is élek ezzel. Többször kedvem támad, hogy ok nélkül megfélemlítsem a lámpa fényével. Aztán még ő jön hozzám kiengesztelni a kegyetlenségemért.
Azzal hízelgek magamnak, hogy már elég alapos fogalmaim vannak a majmok életéről.
A majmok nem oszlanak nemzetekre. Az egész bolygót egy minisztertanács igazgatja, melynek élén egy gorilla, egy orangután és egy csimpánz triumvirátusa áll. A kormány mellett háromkamarás parlament működik, a gorillák, orangutánok és csimpánzok kamarájával, melyek mindegyike őrködik övéi érdekei felett.
Valójában ez az egyetlen megoszlás létezik náluk, a fajtáké. Elvileg egyenlő jogaik vannak, és bármely beosztást elnyerhetnek. Ennek ellenére, néhány kivételtől eltekintve, mindegyik fajta a saját területére szorítkozik.
A gorillák a távoli időkből, mikor még nyers erejükkel uralkodtak, megőrizték a parancsnoklás ízét, és ma is a leghatalmasabb osztályt képezik. Nem keverednek el a tömeggel; nem jelennek meg a tömeggyűléseken, viszont a legtöbb nagyvállalatot felső szinten ők irányítják. Bár általában nem nagyon képzettek, van ösztönük a szaktudás kiaknázási módjaihoz. Művészek az általános irányvonal meghatározásában és a többi majom befolyásolásában. Ha egy műszaki szakember feltalál valami érdekes dolgot, a fénycsövet például vagy egy új üzemanyagot, majdnem mindig egy gorilla vállalkozik a hasznosítására, és meg is szerzi magának belőle a lehető legtöbb hasznot. Anélkül, hogy sok eszük volna, sokkal rafináltabbak, mint az orangutánok. Kihasználva hiúságukat,

mindent elérnek velük, amit csak akarnak. Így a mi intézetünkben is Zaius felett, aki a tudományos igazgató, ott áll egy gorilla főigazgatóként, de őt csak ritkán lehet látni. A mi termünkbe csak egyetlenegyszer jött be. Furcsán bámult rám, s önkéntelenül majdnem felugrottam, hogy vigyázzba álljak. Feltűnő volt, milyen alázatosan viselkedik mellette Zaius, és mintha magát Zirát is megejtette volna fensőséges viselkedése.
Azok a gorillák, akik nem vezető állásokat töltenek be, általában a nagy erőt kívánó alantasabb posztokon találhatók. Például Zoram és Zanam a durvább munkára vannak itt szerződtetve, és főként szükség esetén a rend fenntartására.
Aztán meg a gorillák a vadászok. Ez a tevékenység szinte kizárólag nekik van fenntartva. Ők ejtik fogságba a vadállatokat, nem utolsósorban az embereket. Már említettem, milyen óriási embermennyiségre van a majmoknak szükségük a kísérleteikhez, melyek akkora helyet foglalnak el tevékenységeik között, hogy egyre inkább nyugtalanít engem, amint egyre jobban felismerem kihatását. Úgy tűnik, hogy a majomnépesség jelentős része foglalkozik biológiai kutatással; erre a furcsaságra még visszatérek. Akármi is a helyzet, az emberanyaggal való ellátottság szervezett vállalkozásokat tesz szükségessé. Ebben az iparágban a vadászok, hajtók, szállítók és kereskedők egész hadseregét foglalkoztatják; vezetőkként itt is mindig gorillákat találunk. Azt hiszem, ezek a vállalkozások nagyon jövedelmezők, mert az embereket jó áron adják el.
A gorillák mellett - majdnem azt mondtam: alatt, bár állítólag nincs semmiféle alárendeltség - az orangutánokat és a csimpánzokat találjuk. Az elsőket, akiknek száma messze a legkisebb, Zira röviden úgy jellemezte: ők képviselik a hivatalos tudományosságot.
Ez részben igaz is, de egyesek közülük néha a politika, a művészetek vagy az irodalom területére hatolnak be. Mindezen tevékenységekben ugyanazt a magatartást tanúsítják. Nagyképűek, ünnepélyesek, vaskalaposak, eredetiség és kritikai szellem híjával, elszántak a hagyományok védelmében, minden új iránt süketek és vakok, imádják a szólamokat és a készen átvett formulákat; így ők képezik minden akadémiának a fundamentumát. Kitűnő emlékezetük van, a könyvekből nagyon sokat tudnak kívülről. Ennek alapján újabb könyveket írnak, melyekben olvasmányaikat ismétlik, s ennek alapján nagy megbecsülést élveznek orangutántársaiknál. Talán kissé elfogulttá tesz irántuk Zira és vőlegénye véleménye, akik, mint minden csimpánz, utálják őket. Ugyanúgy megvetik őket a gorillák is, akik kigúnyolják szolgalelkűségüket, de akik fel is használják ezt saját érdekükben. Majdnem minden orangután mögött ott áll egy gorilla vagy egy gorillatestület, mely segíti őket valami megbecsült poszt elérésében és megtartásában is, iparkodik őket hozzájuttatni a bolondulásig áhított címekhez és kitüntetésekhez, de csak addig a pontig, míg megelégedésükre szolgálnak. Ha már nem, könyörtelenül menesztik őket, s fajtájukból mást állítanak helyükre.
És itt vannak még a csimpánzok. Láthatólag ők képviselik a bolygó értelmiségét. Nem üres kérkedés Zirától, mikor azt állítja, hogy minden jelentős felfedezés tőlük származik, legfeljebb kissé túlzó általánosítás, mert van azért néhány kivétel. Mindenesetre ők írják a legtöbb érdekes könyvet, s legkülönbözőbb műfajokban. A jelek szerint szinte megszállottai a kutatás szellemének.
Említettem, miféle könyveket írnak az orangutánok. A legnagyobb baj az, ahogy Zira gyakran panaszolja, hogy ezáltal ők gyártják a tankönyvek zömét is, és durva tévedéseket terjesztenek a majomfiatalság között. Nem olyan régen, mesélte, ezek az iskolakönyvek még azt állították, hogy a Soror bolygó a világ középpontja, bár ezt a közepes értelmű majmok is már régóta tévtannak minősítették; s mindez annak köszönhető, hogy évezredekkel ezelőtt élt a Sororon egy Aristas nevű majom, aki igen nagy tekintélynek örvendett, és fentiekhez hasonlót tanított, és az orangutánok azóta ismételgetik tételeit. Így már jobban megértem Zaius irányomban tanúsított álláspontját is, mióta tudom, hogy ez az Aristas azt tanította, hogy kizárólag a majmoknak lehet lelkük. A csimpánzok szerencsére sokkal több kritikai szellemmel rendelkeznek. Úgy látszik, mintha néhány év óta különleges hevességgel igyekeznének szétzúzni a régi bálvány tételeit.
A gorillák nemigen írnak könyveket. Ha mégis, dicséretre méltó kiállításban és kevésbé mély tartalommal. Átlapoztam néhányat; ilyesféle címekre emlékszem: A kutatást biztosító helyes szervezés szükségességéről, A szociálpolitika üdvös eredményei, aztán: A nagy

embervadászatok megszervezése a vadonban. Ezek a könyvek bőven el vannak látva adatokkal, minden fejezetet egy ahhoz értő szakember ír meg. Teli vannak grafikonokkal, számokkal, táblázatokkal, sokszor hatásos fényképekkel is.
A bolygó feletti uralom egységesítése; a háborúk és a fegyverkezési kiadások megszűnte - hadseregük nincs, csak rendőrségük -, mind olyan tényezőnek tűnt, mely a majmoknál kedvez a gyors fejlődésnek minden egyes területen. A helyzet mégis más. Bár a Soror minden valószínűség szerint régibb a Földnél, nyilvánvaló, hogy sok mindenben elmaradnak mögöttünk.
Van náluk elektromosság, nagyipar, autó, repülőgép; de ami az űrkutatást illeti, még csak a mesterséges holdak szakaszánál tartanak. Az egzakt tudományokban, azt hiszem, hogy a végtelen nagy és a végtelen kicsire vonatkozó ismereteik alatta maradnak a miéinknek. Ez a hátrány talán a véletlen játékának köszönhető, és nem kétlem, hogy egy napon utolérnek minket, ha az alkalmazásban megnyilvánuló képességeiket és azt a kutató szellemet igézem, melyről a csimpánzok tesznek tanúságot. Igazában úgy érzem, hogy egy nagyon hosszan tartó, egy helyben topogó korszakon kellett átesniük, jóval tartósabban, mint minékünk, és hogy csak nem régóta léptek be a jelentős fejlődés korába.
Még egyszer szeretném hangsúlyozni, hogy ez a kutató szellem főként egy irányba fordul: a biológiai tudományok felé, és különösen a majomtanulmányok felé, mely célra főeszközként az ember szolgál. Így az ember az életükben lényeges, még ha kissé megalázó szerepet is játszik. Szerencséjükre tekintélyes számú ember található a bolygón. Olvastam egy tanulmányt, mely azt bizonyította, hogy több az ember, mint a majom. De ezek száma egyre növekszik, míg az embernépesség csökken, és egyes tudósok máris aggódnak laboratóriumaik majdani ellátása miatt.
Mindez nem ad még magyarázatot arra a titokra, hogyan jutottak a majmok a fejlődés élére. Egyébként lehetséges, hogy nincs is ebben semmi titok. Kiválasztódásuk bizonyára éppoly természetes volt, mint a mienk. Mégis küzdök e gondolat ellen, mert elfogadhatatlannak érzem, és tudom már azt is; hogy az ő tudósaik közül is többen úgy vélik, hogy a majmok felemelkedésének ténye még távolról sincs megejtve. Cornélius is ehhez az irányzathoz tartozik, és úgy látom, éppen a legválasztékosabb elmék tartanak vele. Talán kínos a számukra ez a homály, hogy nem tudhatják, honnét származnak, kik is valójában, és merre tart útjuk. Talán éppen ez az érzés hajtja őket szinte féktelen szenvedéllyel a biológiai kutatásokban, és ez ad tudományos tevékenységüknek olyan sajátságos irányzatot? E kérdéseknél végződött éjszakai töprengésem.

VI.

Zira elég gyakran elvitt magával sétálni a parkba. Néha Cornéliusszal is összejöttünk, és együttesen dolgoztunk beszédemen, melyet a kongresszuson kellett elmondanom. Rohamosan közeledett a kitűzött időpont, és ez némileg idegessé tett. Zira nyugtatgatott, hogy minden rendben fog lezajlani. Cornélius égett a vágytól, hogy értelmes voltomat mihamarabb elismerjék, és szabadon bocsássanak, hogy aztán alaposan tanulmányozhasson engem… hogy együttműködhessék velem, helyesbített türelmetlen mozdulatomra, melyet soha nem tudtam visszatartani, ha így beszélt.
Ma, minthogy vőlegénye nem volt velünk, Zira azt ajánlotta, menjünk el a parkhoz csatlakozó állatkertbe. Szívesebben vettem volna részt egy színházi előadáson vagy múzeumlátogatáson, de az efféle szórakozás még tilos volt számomra. Csak a könyvekből nyerhettem némi fogalmat a majmok művészetéről. Bámulva nézegettem klasszikus képeik reprodukcióját, híres majmok portréit, falusi életképeket, aktképeket buja testű nőstény majmokról, kik körül a Szerelem jelképeként kis szárnyas majom röpködött, meg csataképeket abból az időből, mikor voltak még háborúk: ezek felcicomázott egyenruhában félelmetes gorillákat ábrázoltak. A majmoknak is megvoltak a maguk impresszionista festőik, s néhányan a kortársak közül az absztrakt művészetig is eljutottak. Mindezzel egy kis lámpa fényénél ismerkedtem meg ketrecemben Feltűnés nélkül csak szabadtéri rendezvényeken vehettem részt. Zira elvitt egy sportmérkőzésre, mely a mi futballunkhoz hasonlított, aztán egy bokszmeccsre, melyen két gorilla küzdött hátborzongató hevességgel, és egy atlétikai

versenyre is, ahol könnyű testű csimpánzok rúddal csodálatos magasságokat ugrottak át. Beleegyeztem az állatkerti sétába. Az első percekben semmi meglepetés nem ért. Az állatok nagyrészt megegyeztek a földi állatokkal. Voltak macskafélék, vastagbőrűek, kérődzők, csúszómászók és madarak. Igaz, láttam hárompúpú tevét meg egy vaddisznófélét, melynek kecskeszarva volt, de azok után, hogy mi mindent láttam már itt a Soror bolygón, ezen igazán nem csodálkoztam.
Az igazi meglepetés az emberek részlegénél ért. Zira megpróbált lebeszélni, hogy odamenjek - azt hiszem, megbánta, hogy idehozott -, de kíváncsiságom mindennél erősebb volt, és oly erősen húztam a pórázt, hogy végül is engednie kellett.
Az első ketrecben, mely előtt megálltunk, mintegy ötven ember, férfi, nő, gyerek volt a bámész majomközönség legnagyobb örömére közszemlére téve. Lázas összevisszaságban tettek-vettek, ugráltak, lökdösődtek, mutogatták magukat, bohóckodtak.
És valóban játszottak a közönségnek. Így akarták kiérdemelni a ketrec körül tolongó kis majmok kegyét, akik időről időre gyümölcsöt vagy süteménydarabkákat vetettek oda nekik, amit egy majomöregasszony árusított az állatkert bejáratánál. Az emberek közül, lett légyen felnőtt vagy gyerek, az kaphatott ilyen jutalmat, aki a legügyesebb kunsztokat tudta - felmászni a rácsokon, négykézláb járni vagy éppen tótágast -, s amikor a csemege odapottyant egy csoport közelébe, lett belőle lökdösődés, karmolás és hajba kapaszkodás, s mindezt a haragos állatok szokásos éles vakkantása kísérte.
Néhány higgadtabb ember nem vett részt ebben a vad játékban. Félrehúzódtak a rácsok tövébe, s mikor látták, hogy egy majomkölyök belenyúl a táskájába, kéregetve nyújtották felé kezüket. A kölyök, ha még nagyon fiatal volt, ilyenkor gyakran rémülten ugrott hátra; de szülei és idősebb pajtásai kinevették, úgyhogy végül is rászánta magát, és bár remegve, de belerakta a könyörgő kézbe a csemegét.
Egy ember megjelenése a ketrecen kívül némi meglepetést váltott ki a foglyok közt is, meg a majomközönségben is. Azok ott benn egy pillanatra abbahagyták az ugrálást, hogy gyanakodva végigmérjenek, de minthogy félrehúzódtam, és méltósággal visszautasítottam az adományokat, amit a kölykök felém nyújtogattak, nem törődtek többé velem se kint, se bent, és így kedvemre szemlélődhettem. E teremtmények gyámoltalansága elcsüggesztett, és szinte pirultam szégyenemben, hogy újra kénytelen voltam megállapítani, mennyire hasonlítanak külsőre hozzám.
A többi ketrec ugyanolyan lesújtó látvánnyal szolgált. Összetört lélekkel már belenyugodtam, hogy Zira másfelé vonszoljon, mikor meglepetésemben alig tudtam megállni, hogy fel ne kiáltsak. Itt, az orrom előtt, a horda közepén, igen, ez ő volt, az én útitársam, expedíciónk esze és vezére, a híres Antelle professzor! Fogságba került, akárcsak én, és nyilván nem volt szerencséje, hát az állatkertbe adták el.
Úgy megörültem, hogy élve látom viszont, hogy könnyek szöktek a szemembe; aztán megborzongtam, hogy ilyen körülmények közé kényszerült ez a nagy tudós. Fájdalmam apránként ámuló sajnálkozássá vált, amikor azt láttam, hogy pontosan ugyanúgy viselkedik, mint a többi ember. E magatartás valószínűtlensége ellenére kénytelen voltam elfogadni szemem tanúságát. Ő is azok közé az okosak közé tartozott, akik-nem lökdösődtek a többiek között, hanem kéregető csücsörítéssel kezüket nyújtogatták a rácson keresztül, Jól megfigyelhettem működés közben őt, de magatartásában semmi, de semmi nem emlékeztetett valódi énjére. Egy kismajom odanyújtott neki egy gyümölcsöt. A tudós elkapta, törökülésbe ült, és mohón falni kezdett, de közben sóváran pislogott az adományozóra, mintha újabb nagylelkűségre számítana. E látvány újra könnyekre fakasztott. Halkan elsuttogtam Zirának megindultságom okát. Szerettem volna odamenni és szót váltani vele, de Zira erélyesen lebeszélt. Pillanatnyilag úgysem tehetnénk semmit az érdekében, viszont az újratalálkozás örömében esetleg olyan botrányt váltanánk ki, mely mindkettőnk ügyének ártana, és minden tervemet hólomra döntené.
- A kongresszus után - mondta Zira -, mikor már elismertek és elfogadtak értelmes lénynek téged, társaddal is foglalkozunk.
Igaza volt, és bár sajnálkozva, hagytam, hogy elvezessen. Míg visszaértünk a kocsihoz, elmondtam neki, kicsoda Antelle professzor, és hogy milyen nagy tekintélye van a Földön, a tudomány világában. Zira hosszan elgondolkodott, s megígérte: rajta lesz, hogy kihozza az

állatkertből. Kissé megnyugodva tértem vissza az intézetbe; de ezen az estén visszautasítottam az ételt, mikor a gorillák behozták.

VII.

A kongresszust megelőző héten Zaius sokszor meglátogatott, és ontotta furcsa kísérleteit; a titkárnő egy csomó jegyzőtömböt töltött meg a rám vonatkozó feljegyzésekkel. Képmutatóan úgy igyekeztem, hogy csak éppen annyira tűnjek okosnak, amennyire ő szeretné.
Az oly nagyon várt nap végre elérkezett; a kongresszus harmadik napján jöttek értem, mert a majmok előbb elméleti kérdéseken vitatkoztak. Mindenről folyamatosan kaptam értesítést Zirától. Zaius énvelem kapcsolatban már felolvasott egy hosszú beszámolót, melyben engem mint különlegesen kifinomult ösztönű embert mutatott be, de a tudatosság teljes hiányát állapította meg. Cornélius néhány alattomos kérdést
tett fel, és aziránt érdeklődött, hogyan magyarázza ez esetben magatartásom bizonyos vonásait. Ez fellobbantotta a régi vitát, és a legutolsó ülés meglehetősen viharossá vált.
A tudósok két táborra oszlottak; az egyik bármiféle lélek jelenlétét kizártnak mondta az állatoknál, a másik csak fokozati különbséget látott az állatok és a majmok pszichikuma között. A teljes igazságot természetesen senki sem sejtette, kivéve Zirát és Cornéliust. Ennek ellenére Zaius jelentése olyan meglepő mozzanatokról számolt be, anélkül persze, hogy ez az ostoba sejtette volna, hogy nyugtalanná tett jó néhány elfogulatlan megfigyelőt, sőt még érdemes tudósokat is, és a városban kezdett terjedni az a hír, hogy egy egészen rendkívüli emberpéldányt fedeztek fel.
Zira, miközben kivitetett a ketrecből, odasúgta a fülembe - Nagy tömeg lesz jelen, mint a legnagyobb eseményeknél, és a sajtó is teljes számban ott lesz. Mindenki izgatott, és szokatlan eseményt szimatol. A te szempontodból ez kitűnő. Fel a fejjel!
Szükségem is volt erkölcsi támogatására. Rettenetesen ideges voltam. Egész éjjel a beszédemet ismételtem. Már kívülről tudtam; a legkorlátoltabbakat is meg kellett győznie; de állandóan elfogott a félelem, hogy nem engednek majd szóhoz jutni.
A gorillák egy rácsos teherautóhoz vittek, ahol rajtam kívül volt még néhány emberi egyed, akiket valamely különlegességük miatt szintén méltónak ítéltek a tudós gyülekezet előtti bemutatásra. Egy óriási, kupolával fedett épülethez érkeztünk. Őreink bevittek minket az előcsarnokba, ahol a gyűlésteremmel közlekedő ketrecek álltak. Itt kellett várnunk a tudósok intézkedésére. Időnként egy fekete egyenruhába öltözött, méltóságos külsejű gorilla kitárta az ajtót, és egy számot kiáltott. Ilyenkor az őrök pórázt kötöttek valamelyik emberre, és bevitték. Az ajtónálló minden feltűnésénél hevesebben dobogott a szívem. A nyitott ajtón keresztül nevetés hallatszott ki a teremből, majd kiáltások és taps.
Minthogy az alanyokat felléptetésük után közvetlenül elszállították, végül is magam maradtam az őrökkel az előcsarnokban, és lázasan ismételgettem felszólalásom főbb tételeit. Engem a végére tartogattak, mint egy primadonnát. A sötétbe öltözött gorilla utolszor jelent meg, és az én számomat kiáltotta. Önkéntelenül felálltam, kivettem a kővé dermedt majom kezéből a pórázt, melyet nyakörvemhez készült csatolni, s magam raktam fel. Közrefogva két testőrtől, szilárd léptekkel vonultam be a gyűlésterembe. De alighogy bent voltam, vakon és zavarodottan kellett megállnom.

Jó néhány különös látványban volt már részem, mióta a Soror bolygón kikötöttem. Azt hittem, hozzászoktam már annyira a majmok társaságához és megnyilvánulásaihoz, hogy már nem jelenthetnek számomra meglepetést. De a szemem elé táruló kép különlegessége és arányai szinte megszédítettek, és újra csak azt kellett magamtól kérdeznem, hogy vajon nem álmodom-e.
Egy hatalmas amfiteátrum mélyén álltam (mely furcsa módon Dante tölcsér alakú poklára emlékeztetett), melynek lépcsőfokain, körülöttem és fölöttem majmok szorongtak. Több ezren lehettek. Soha nem láttam együtt ennyi majmot; tömegük meghaladta szegényes földi képzeletem legőrültebb álmait; ez a tömeg nyomasztó volt.
Meginogtam, és biztos pontokat keresve a tömegben, próbáltam visszanyerni önuralmamat. Az őrök a kör középpontja felé tuszkoltak, mely cirkuszi arénához hasonlított, és melyen egy

dobogó terpeszkedett. Lassan megfordultam magam körül. A majmok sorai egészen a mennyezetig emelkedtek, csodálatosnak tűnő magasságba. A hozzám legközelebb eső sorokat a kongresszus küldöttei foglalták el, csupa beérkezett tudós csíkos pantallóban és sötét császárkabátban, teli kitüntetésekkel, majdnem mindegyikük már a tiszteletre méltó korban, majdnem mindegyikük orangután. Ebben a Csoportban azért néhány gorillát és csimpánzt is felfedeztem. Kerestem köztük Cornéliust, de nem tudtam felfedezni.
A nevezetességeken túl, egy korlát mögött néhány sor a tudósok beosztott munkatársai részére volt fenntartva. Ugyanezen a szinten az újságíróknak és a fényképészeknek egy karzat állt rendelkezésükre. Végül még feljebb, egy újabb korlát mögött szorongott a közönség, csupa majom feszült izgalomban, legalábbis a megjelenésemet kísérő sűrű morajból következtetve.
Zirát is próbáltam megtalálni, a famulusok között kellett ülnie. Jó lett volna, ha tekintetével bátoríthat. De itt is csalódtam, és egyetlen ismerőst se láttam a környező majmok pokoli seregében.
Ismét a főméltóságokat vettem szemügyre. Mindegyikük vörössel behúzott karszékben ült, míg a többieket csak szék vagy pad illette meg. Külsejük nagyon emlékeztetett Zaiusra. Fejük alacsonyan ült, szinte a váll magasságában, félig behajtott, aránytalanul hosszú karjukat egy előttük levő mappára fektették, néha jegyzeteket firkáltak, de lehet, hogy csak gyermekes ábrákat. A felső sorokban uralkodó élénkséggel ellentétben kókadozónak tűntek. Az volt a benyomásom, hogy belépésem és ennek a hangszórókon való bejelentése éppen jókor történt, hogy szunnyadó figyelmüket ismét felélénkítse. Valóban, nagyon jól emlékszem, három orangutánt is láttam, amint felriadtak, hirtelen felkapták fejüket, mintha legmélyebb álmukból riasztották volna őket.
Így hát végül is mindenki élénken figyelt. A velem előkészített bemutató volt a gyűlés fő száma, s ezernyi majomszempár céltáblájának érezhettem magam, s e sokféle tekintet a közömbösségtől a lelkesedésig terjedt.
Az őrök felléptettek az emelvényre, melyen egy pompás termetű gorilla trónolt. Zira megmondta nekem, hogy a kongresszuson nem tudós elnököl, mint azelőtt volt szokásos - akkoriban a tudós majmok egymás között vég nélküli vitákba bonyolódtak, melyet nem voltak képesek lezárni -, hanem egy főrendező. Ennek a hatásos személynek a balján ott ült csimpánz titkárja, aki az ülés jegyzőkönyvét vezette. Jobbján foglaltak helyet egymást váltva azok a tudósok, akiknek előadása vagy bemutatója volt soron. Most Zaius foglalta el ezt a széket, de csak gyér taps köszöntötte. A sok hangszóró s mellettük az erős reflektorok révén az emelvényen történtekből semmi sem veszett el még a legmagasabb sorban ülők számára sem.
Az elnöklő gorilla megrázta a csengőt, s mikor csend lett, bejelentette, hogy Zaiusnak ad szót, aki be fogja mutatni azt az embert, akiről már beszámolt a kongresszusnak. Az orangután felkelt, meghajolt, és beszélni kezdett. Ekkor mozdulataimmal megpróbáltam a lehető legjobban kifejezni, hogy mindent értek. Mikor engem említett, kezemet szívemre téve meghajoltam, s erre élénk vidámság tört ki, melyet a csengő szavával kellett lecsillapítani. De hamar rájöttem, hogy ilyen mókázással nem viszem előre az ügyemet, mert ezt egész egyszerűen a kitűnő idomítás eredményének fogják tartani. Meghúztam magam, s vártam az előadás végét.
Újra elmondta jelentésének következtetéseit, és bejelentette, milyen bravúrokat fog velem bemutatni; ezekhez az átkozott kísérletekhez már előzőleg odahordatta a szükséges felszereléseket. Azzal fejezte be, hogy néhány szót is tudok mondogatni, mint bizonyos madarak, s hogy remélhetőleg ezt a képességemet is előidézheti majd a gyűlés színe előtt: Ezután felém fordult, felvette a sokzáras dobozt, és átnyújtotta. De a zárak nyitogatása helyett másfajta gyakorlatba fogtam.
Eljött az én időm. Felemeltem a kezem, és finoman húzva a pórázt, melynek másik végét az őr fogta, a mikrofonhoz léptem, és az elnök felé fordultam.
- Méltóságos elnök úr - szóltam a tőlem telhető legjobb majomsággal -, a legnagyobb örömmel fogom kinyitni a dobozt, nagyon szívesen végigcsinálom műsorom összes fogását is, de mielőtt ebbe a számomra, igaz, nagyon is könnyű feladatba fognék, kérem felhatalmazását, hogy egy nyilatkozatot tehessek, mely, esküszöm, meglepetés lesz az

egész tudósgyülekezet számára.
Nagyon tisztán ejtettem ki a szavakat, és minden szóm célba talált. Az eredmény az lett, amire számítottam. Minden majom szinte villámsújtottan ült helyén, kábultan, lélegzetét is visszafojtva. Az újságírók megszűntek jegyzetelni, s egyetlen fényképésznek sem jutott eszébe, hogy felvételt készítsen erről a történelmi pillanatról.
Az elnök bambán bámult rám. Viszont Zaius őrjöngött. - Elnök úr - hörögte -, tiltakozom… De hirtelen elhallgatott, szégyenletes nevetségnek érezve, hogy egy emberrel vitatkozzék. Kaptam ezen, s ismét beszélni kezdtem:
- Elnök úr, a legmélyebb tisztelettel, de a legnagyobb határozottsággal megismétlem kérésemet, hogy kegyeskedjék az engedélyt megadni. Ha majd mindent elmagyaráztam, becsületemre esküszöm, megadom magam a kiváló Zaius parancsainak.
A csendet megtörve most viharos zaj kavarta fel a gyűlést. Örjöngő vihar száguldott végig a lépcsősorokon, egyetlen eszeveszett tömeggé változtatva az összes majmot, akiknek kiáltozása, nevetése, jajongása és hurrázása mind egybefolyt; eközben folytonosan villogott a magnézium, mert a fényképészek végül is megint használatba vették tagjaikat. A zűrzavar jó öt percig eltartott, s eközben az elnök, aki némileg visszanyerte hidegvérét, egyre csak bámult rám. Végül elszánta magát, és megrázta a csengőt.
- Én… - kezdett hebegni - én nem is tudom, hogyan szólítsam önt…
- Egész egyszerűen uramnak - feleltem.
- Igen, nos… uram, úgy gondolom, hogy ilyen rendkívüli esetben a tudományos kongresszus, melyen van szerencsém elnökölni, tartozik önmagának azzal, hogy önt meghallgassa.
Kirobbanó taps üdvözölte ezt a bölcs döntést. Nem is mondattam magamnak kétszer. Határozottan odaálltam a dobogó közepére, a szájamhoz igazítottam a mikrofont, és a következő beszédet mondtam el.

VIII.

- Méltóságos elnök úr, nemes gorillák, bölcs orangutánok, éles eszű csimpánzok, ó, majmok!
Engedjék meg, hogy egy ember forduljon önökhöz. Tudom, hogy külsőm nevetséges, alakom visszataszító, arcom vad, szagom bűzhödt, s utálatos a bőröm színe. Tudom, hogy ennek a nevetséges testnek a látványa sérti önöket, de egyben azt is tudom, hogy most minden majmok között a legokosabbakhoz és a legbölcsebbekhez szólok, akiknek szelleme képes az érzéki benyomásokon felülemelkedni, képes az anyag nyomorúságos burkán túl a létezés tünékeny lényegét is felfogni.
A bevezetésnek erre a pompázatos alázatosságára Zira és Cornélius beszéltek rá, mert szerintük ez hathat az orangutánokra. Teljes csendben folytathattam:
- Hallgassanak meg, ó, majmok, mert én igenis beszélek; és biztosítom önöket, nem úgy, mint a gép vagy a papagáj. Gondolkozom és beszélek, és ugyanúgy megértem, amit önök mondanak, mint amit én magam mondok. Azon nyomban, ha uraságtok méltóztatnak kérdéseket feltenni, örömmel és legjobb tudásom szerint fogok felelni kérdéseikre.
Előbb azonban szeretném a megdöbbentő igazságot feltárni önök előtt: nemcsak hogy gondolkodó lény vagyok, nemcsak hogy ebben az emberi testben rendhagyó módon lélek lakozik, hanem mindehhez én egy távoli bolygóról érkeztem, a Földről; amely Földön a természetnek eddig megmagyarázhatatlan szeszélye folytán az emberek vannak felruházva ésszel és értelemmel. Engedelmüket kérem, hogy pontosan meghatározhassam származásom helyét, természetesen nem a fényes doktorok számára itt körülöttem, de talán néhány más hallgatómnak, akiknek nem oly ismerősek a különböző csillagrendszerek.
Egy táblához álltam, és néhány vázlat segítségével legjobb tudásom szerint elmagyaráztam a Naprendszert, és meghatároztam helyét a Tejúton. Előadásomat szinte vallásos áhítattal hallgatták. De amikor a rajzok elkészültével összeveregettem a tenyeremet, hogy a kréta porát eltávolítsam, ez az egyszerű mozdulat zajos élénkséget váltott ki a felső padsorokban. Szembeállva a közönséggel, így folytattam:
- Nos, ott a Földön a szellem az emberi fajban öltött testet. Így van, és én erről nem tehetek.

Míg ott a majmok - ez nagyon lesújt, mióta megismertem az önök világát -, míg ott a majmok vadak maradtak, az emberek fejlődtek ki. Az ember koponyájában fejlődött ki és szervesült az agy. Az emberek fedezték fel a beszédet, a tüzet, ők használtak szerszámokat. Ők rendezkedtek be az én bolygómon, s közben átalakították arculatát, végül ők teremtettek egy olyan változatos civilizációt, hogy sok tekintetben hasonlatos, ó, majmok, az önökéhez. Itt igyekeztem sokféle példával bemutatni legszebb alkotásainkat. Leírtam a városokat, a gyárakat, közlekedési eszközeinket, az államformákat, törvényeket, szórakozásainkat. Aztán kiváltképpen a tudósokhoz fordulva megkíséreltem képet adni a tudományok és művészetek nemes tartományában elért eredményeinkről.
Hangom, minél többet beszéltem, annál magabiztosabb lett. Szinte bódulatba estem, mint mikor a tulajdonos a kincseit kezdi felsorolni.
Aztán rátértem kalandjaim elbeszélésére. Elmagyaráztam, hogyan jutottam el a Betelgeuze rendszerébe, a Soror bolygóra, hogyan ejtettek fogságba, hogyan kerültem a ketrecbe, miként igyekeztem felvenni a kapcsolatot Zaiusszal, s hogyan vallottak kudarcot, kétségkívül az én fogyatékos leleményem miatt, összes próbálkozásaim. Végül megemlítettem Zira jó felismerését, értékes segítségét, s Cornéliusét is. Befejezésül ezt mondtam
- Íme, ezt kellett önök előtt elmondanom, ó, majmok! Most önöknek kell dönteniük, hogy továbbra is állatként kell-e élnem, és annyi kivételes kaland után egy ketrecben kell-e további napjaimat eltöltenem. Meg kell azt is jegyeznem, hogy a legkisebb ellenséges érzület nélkül jöttem önökhöz, csupán a felfedezés vágya lelkesített. Mióta megismerhettem önöket, önök végtelenül rokonszenvesek számomra, és teljes lelkemből csodálom önöket. Íme, ezt a javaslatot terjesztem e bolygó nagy szellemei elé: Én bizonyára hasznos lehetek az önök számára földi ismereteim révén, részemről pedig többet tanultam önöknél a néhány hónapi ketrecélet alatt, mint előző életemben. Egyesítsük hát erőnket! Építsünk ki kapcsolatot a Földdel! Haladjunk együtt, majmok és emberek, kéz a kézben, és semmiféle hatalom, a világűr semmilyen titka nem állhat ellen nekünk!
Teljesen kimerülten abbahagytam, a csend tökéletes volt. Gépiesen az elnöki asztal felé fordultam, felkaptam az ott álló poharat, és egy hajtásra kiittam. Mint mikor a kezemet porolgattam, ez a pár egyszerű mozdulat is rendkívüli hatást váltott ki, és zűrzavart idézett elő. Egyetlen pillanat alatt féktelen lelkesedés szabadult el a teremben, amilyet tollal leírni sem lehet. Tudtam, hogy megnyertem a hallgatóságot, de sosem tartottam volna lehetségesnek, hogy a világon bármilyen gyűlés ilyen lármában törjön ki. Belekábultam, de maradt annyi hidegvér bennem, hogy ennek az elképzelhetetlen lármának egyik okát megfigyeljem: a természetüknél fogva túlzásra hajlamos majmok mind a négy kezükkel tapsolnak, ha a látvány megnyerte tetszésüket. Így köröttem sátáni lények forgószele kavargott; akik fenekükön egyensúlyozták magukat, és mind a négy tagjukat összeverték, de olyan erővel, hogy azt hihettem, a kupola menten beszakad, s mindezt óriási üvöltözés közepette, melyben a vezérszólamot a gorillák vastag hangja vitte. Ez volt utolsó emlékeim egyike ezen az emlékezetes ülésen: éreztem, hogy lábaim rogyadoznak. Nyugtalanul pillantottam jobbra-balra. Zaius dühöngve állt fel székéből, és hátratett kézzel fel-alá sétált az emelvényen, ahogyan a ketrecem előtt szokott. Mintegy álomban pillantottam meg üres székét, és belezuhantam. Ezt a mozdulatot az éljenzés újabb zuhatagja követte, melyet még éppen meghallottam, mielőtt elájultam.

IX.

Nagy sokára tértem csak magamhoz, annyira megviselt az egész ülés feszültsége. Egy szobában találtam magam, végignyúlva az ágyon. Zira és Cornélius körülöttem szorgoskodott, míg egyenruhás gorillák egy egész csoport újságírót és kíváncsiskodót tartottak vissza az ajtóban, akik megpróbáltak közelembe férkőzni.
- Pompás volt! - suttogta Zira. - Nyertél!
- Ulysse - szólalt meg Cornélius -, nagy dolgokat fogunk együtt véghezvinni.
Elmondta, hogy a Soror Legfelsőbb Tanácsa az imént rendkívüli ülést tartott, és elrendelte azonnali szabadon bocsátásomat.
- Voltak, akik ellenezték - tette hozzá -, de a közvélemény oly követelőn lépett fel, hogy nem

tehettek másképpen. Miután ő munkatársaként kikért engem, s bele is egyeztek, örömében a kezét dörzsölte, arra számítva, hogy kutatásaiban nagy segítségére lehetek.
- Itt fog lakni. Remélem, a szállás megfelel önnek. Az intézetnek a főmunkatársak számára fenntartott szárnyában, agy: enyémhez közel fekszik.
Rémülten pillantottam körül, azt hittem, álmodom. A szoba minden kényelemmel el volt látva; új korszak kezdődött számomra. S bár annyira vágytam e pillanatra, most mégis valami furcsa vágyódás rohant meg. Tekintetem Ziráéba kapcsolódott; éreztem, hogy az éles eszű majom kitalálta gondolatomat. Hamiskásan rám nevetett.
- Itt természetesen - mondta - nem lesz melletted Nova. Elvörösödve vállat vontam, és felültem az ágyban. Erőim visszatértek, és siettem átlendülni az új életbe.
- Elég erősnek érzed magad egy kis összejövetelhez? - kérdezte Zira. - Meghívtuk néhány barátunkat, kivétel nélkül csimpánzokat, hogy együtt ünnepeljük ezt a nagy napot.
Azt feleltem, hogy semmi sem szerezhetne nekem nagyobb örömet, de nem akarok többé meztelenül sétálgatni. Akkor vettem észre, hogy pizsama van rajtam, Cornélius adott kölcsön a sajátjai közül. De ha fel is vehettem éppenséggel egy csimpánz pizsamáját, a ruháiban már nevetségesnek mutatkoztam volna.
- Holnap már teljes ruhatárral fogsz rendelkezni, s már ma este is lesz egy öltönyöd. Épp itt jön a szabó.
Egy apró termetű csimpánz jött be, és nagy tisztelettel köszöntött. Azt mondták, hogy míg ájultan feküdtem, a leghíresebb szabók versengtek azért a dicsőségért, hogy felöltöztethessenek. Ez volt közülük a legdivatosabb, a főváros legnevezetesebb gorillái tartoznak a vevőkörébe.
Bámulatosan gyors és ügyes volt. Két órán belül összeállított számomra egy elfogadható öltözéket. Újdonság volt számomra, hogy újra ruhát érezhetek magamon, Zira pedig tágra nyílt szemmel bámult. Míg a mester az utolsó igazításokat végezte, Cornélius beengedte az újságírókat, akik a küszöbön tülekedtek. Több mint egy óra hosszat kellett állnom az ostromot, záporoztak felém a kérdések a fotósok pergőtüzében, és a legnagyobb részletességgel kellett beszámolnom a Földről és az emberek ottani életéről. Szívesen vállalkoztam erre a tárgyalásra. Magam is újságíró lévén, meg tudtam érteni, milyen jótéteményt jelent most személyem a kollégák számára, és közben arra is gondoltam, hogy a sajtó nagy segítségemre lehet még.
Már késő́re járt, mire eltávoztak. Éppen el akartunk indulni Cornélius barátaiért, de megakadályozott ebben Zanam megjelenése. Bizonyára értesült már a nap eseményeiről, mert alázatosan köszöntött. Zirával akarta közölni, hogy szolgálata közben rosszra fordultak a dolgok. Hosszú távollétem miatt feldühödve, Nova szörnyű ricsajt rendezett. Idegessége átragadt a többi fogolyra is, és dárdadöfésekkel sem sikerült őket lecsendesíteni.
- Megyek - mondta Zira. - Várjatok meg itt.
Esdeklő pillantást vetettem rá. Némi habozás után vállat vont.
- Kísérj el, ha akarsz - mondta. - Végül is szabad vagy, és aztán talán te jobban le tudod őt csendesíteni, mint én magam.
Vele együtt mentem le a ketreces terembe. A foglyok elcsitultak abban a pillanatban, mikor megláttak, és a zűrzavart feszült csend váltotta fel. Ruházatom ellenére biztos, hogy felismertek, és mintha megérezték volna, hogy csodálatos esemény tanúi.
Remegve közeledtem Nova ketrecéhez, vagyis a sajátomhoz. Hozzáléptem, rámosolyogtam, szólongattam. Egy pillanatig olyan újszerű érzésem támadt, mintha megértene, sőt válaszolni is kíván. Persze erről szó sem volt, de a puszta jelenlétem is megnyugtatta, akárcsak a többieket. Elfogadta a cukorkát, melyet feléje nyújtottam, s míg gondterhelt szívvel kifelé mentem, nekiállt majszolgatni.

Erről az estéről, mely egy felkapott szórakozóhelyen zajlott le - Cornélius úgy határozott, hogy egy csapásra bevezet a majomtársaságba, hisz végül is ezentúl ebben kell élnem -, erről az estéről csak zavaros és nyugtalanító emlékeim maradtak.
A zavarosságot az alkohol okozta, melyet idejövetelünk óta beszívtam, s melytől szervezetem elszokott már. A nyugtalanság pedig valami szokatlan érzésből származott, mely később más alkalmakkor is hatalmába kerített. Nem tudom jobban meghatározni, mint

a körülöttem levő személyek majom volta fokozatos elhalványulásának az én tudatomban, munkakörük vagy a társaságban elfoglalt szerepük érdekében. A főpincérben például, aki előzékenyen elénk sietett, hogy az asztalunkhoz vezessen, csak a főpincért láttam, és a gorilla lassan elhalványult. Az a gyalázatosan kipingált arcú öreg nőstény apránként eltűnt a vén kacér előtt, s mikor Zirával táncoltam, megfeledkeztem mivoltáról, és csak a táncosnő derekát éreztem karomban. A csimpánzzenekar már csak egy mindennapi zenekar volt, ahogyan a választékosan öltözött nagyvilági majmok, akik társaságunkban szellemeskedtek, egyszerűen világfiakká váltak.
Nem akarom részletezni, milyen feltűnést keltettem megjelenésemmel közöttük. Minden szempár rajtam nyugodott. Számos gyűjtőnek kellett autogramot adnom, és a két gorillának, akiket Cornélius kitűnő érzékkel magunkkal hozott, bőven akadt dolga, hogy megvédelmezzenek a legkülönbözőbb korú nőstények rohamcsapata ellen, akik versengtek azért a dicsőségért, hogy koccintsanak vagy táncoljanak velem.
Benn jártunk a késő éjszakában. Kissé ittas voltam már, amikor hirtelen Antelle professzor merült fel gondolataimban. Sötét lelkiismeret-furdalás fogott el. Közel jártam hozzá, hogy könnyekre fakadjak álnokságom miatt, amint arra gondoltam, hogy itt szórakozom, iszogatok a majmokkal, s közben barátom a szalmán hentereg ketrecében.
Zira megkérdezte, mitől szomorodtam el. Megmondtam. Cornélius közölte ekkor, hogy érdeklődött a professzor felől, és eszerint jó egészségnek örvend. Most már semmi sem állja útját, hogy ő is szabadlábra kerüljön. Kijelentettem, hogy egy pillanatot sem tudok várni, hogy ezt a hírt vele is közölhessem.
- Végül is - mondta Cornélius némi töprengés után - egy ilyen napon semmit sem tagadhatnak meg öntől. Induljunk. Az állatkert igazgatója jó ismerősöm.
Mindhárman felkerekedtünk, és a mulatóból elmentünk az állatkertbe. Az álmából felzavart igazgató szívélyesen buzgólkodott. Hallotta már az én esetemet. Cornélius feltárta előtte a ketrecekben tartott egyik ember valódi kilétét. Nem akart hinni a fülének, de ő sem akart tőlem semmit megtagadni. Persze meg kell várni a nappalt, és eleget tenni az előírásoknak, hogy kiereszthesse a professzort, de a rögtöni viszontlátásnak nincs semmi akadálya. Készséggel odakísért bennünket.

Éppen kelőben volt a nap, mikor odaértünk a ketrec elé, melyben a szerencsétlen tudós mintegy ötven nő és férfi között állatként tengődött. Még aludtak, páronként vagy négyen-öten összebújva. Mikor az igazgató kivilágosított, felnyitották szemüket.
Nem tartott soká, míg társamat felismertem. Mint a többiek, a földön feküdt, összebújva egy lánnyal, méghozzá úgy láttam, elég fiatallal. Megborzongtam, hogy így kell látnom, s ugyanakkor elérzékenyültem afölött, hogy magam is ilyen lealacsonyító állapotba voltam kényszerítve hónapokon át.
Olyan felindulás vett erőt rajtam, hogy meg sem tudtam szólalni. A lassanként ébredező embereken semmiféle meglepetés sem tükröződött. Már meg voltak szelídítve és beidomítva: máris elkezdték megszokott mókáikat, hátha ajándékot kapnak. Az igazgató tortavégeket dobott közéjük. Erre rögtön elkezdődött a nappal is szokásos lökdösődés és tolakodás, míg néhányan az okosabbak közül kedvenc tartásukat felvéve, a rács mellé kuporodtak, s kéregetőn nyújtották mancsukat.
Ezt tette Antelle professzor is. Amennyire csak tudott, közel férkőzött az igazgatóhoz, és nyalánkságért esdekelt. E méltatlan viselkedés láttán rosszullét környékezett, ami aztán súlyos aggodalommá változott. Csak háromlépésnyire állt tőlem, jól látott, de láthatólag egyáltalán nem ismert meg. Nemrégen még olyan élénk tekintetéből valójában kihunyt a fény, és ugyanaz a szellemi sötétség áradt belőle, mint a többi fogolyéból. Nagy rémületemre csak ugyanazt a csekélyke élénkséget fedezhettem fel benne, melyet a foglyoknál szokott felkelteni egy ruhába öltözött ember megjelenése.
Minden erőmet összeszedve sikerült végre megszólalnom, hogy szétfoszlassam ezt a lidércnyomást.
- Professzor úr - szóltam -, mesterem, én vagyok itt, Ulysse Mérou. Meg vagyunk mentve! Ezt jöttem önnek elmondani…
Itt megzavarodva megálltam. Hangom hallatára ugyanúgy viselkedett, mint a Soror

bolygóbeli emberek. Hirtelen megmerevítette a nyakát, és egy lépéssel hátrább szökött.
- Professzor úr, Antelle professzor - folytattam félig sírva -, én állok itt, Ulysse Mérou, az ön útitársa. Szabad vagyok, és néhány órán belül ön is szabad! Ezek a majmok itt a barátaink. Tudják már, kik vagyunk, és barátként fogadnak minket.
Egyetlen szóval sem válaszolt. A legcsekélyebb értelem sem látszott rajta; sőt megfélemlített állatként lopakodva még hátrább osont.
Teljesen kétségbeestem, a majmok is zavartan néztek egymásra. Cornélius a homlokát ráncolta, mint amikor a megoldáson töri a fejét. Hirtelen átsuhant agyamon, hogy talán éppen az ő jelenlétüktől félve tetteti az értelmetlenséget. Kértem, hogy menjenek el, hagyjanak vele magamra; készséggel megtették. Mikor eltűntek, megkerültem a ketrecet, és oda álltam, ahová a tudós menekült, és újrakezdtem mondókámat.
- Mesterem - könyörögtem neki -, értem az óvatosságát. Tudom jól, mi mindennek vagyunk mi, földi emberek, ezen a bolygón kitéve. De most magunk vagyunk, biztosíthatom, és vége az ön megpróbáltatásainak is. Én mondom ezt önnek, Ulysse Mérou, az ön társa; tanítványa, az ön barátja.
Megint csak arrább szökött, és lopva rám pillantott. Amint ott álltam reszketve, és fogalmam sem volt, miféle szókkal hathatnék rá, kinyitotta száját.
Hát sikerült végül is meggyőznöm? Zihálva, reménykedve néztem. De a borzalom elnémított és megbénított, olyan furcsa módon nyilvánult meg izgalma. Mondtam, hogy szája felnyílt, de nem a beszélni készülő ember tudatos mozdulata volt ez. Ugyanolyan hang tört elő torkából, mint e bolygó más embereinél, ha félelmet vagy megelégedettséget akarnak kifejezni. Ott állva szemtől szemben velem, miközben jeges dermedtség szorította össze szívemet, Antelle professzor hosszan vonított.

HARMADIK RÉSZ

I.

Nyugtalanító álmok után korán ébredtem fel. Háromszor-négyszer is megfordultam az ágyban, szememet dörzsöltem, míg öntudatom visszatért, annyira nem voltam még hozzászokva az emberi élethez, melyet pedig már egy hónapja folytattam, s minden reggel nyugtalanság fogott el, mert nem hallottam a szalma zörgését, és nem éreztem Nova testének melegét.
De sikerült végre teljesen felébrednem. Az intézet egyik legkényelmesebb lakosztályában laktam. A majmok bőkezűnek bizonyultak. Volt hálószobám, fürdőszobám, televíziókészüléken voltak ruháim, könyveim. Minden lapot elolvastam; teljesen szabad voltam; kijárhattam, sétálhattam az utcákon, bármilyen szórakozóhelyre elmehettem. Ha nyilvános helyen jelentem meg, még mindig nagy érdeklődést váltottam ki, de az első napok izgalmai szép lassan elcsitultak.
Most Cornélius volt az intézet tudományos főigazgatója. Zaiust leváltották - de azért kapott egy másik állást, sőt egy újabb kitüntetést is. Helyére Zira vőlegényét nevezték ki. Mindebből következett az is, hogy a munkatársi gárdát megfiatalították, a csimpánzok általában előléptek, s minden területen felpezsdült a munka. Zirát az új igazgató mellé osztották be. Én is részt vettem a tudományos kutatásokban, de már nem mint kísérleti nyúl, hanem mint munkatárs. Cornélius egyébként csak nagy nehézségek legyűrése árán, a Nagy Tanács egy részének tartózkodásával szemben tudta ehhez az engedélyt megszerezni. Úgy látszik, a hatóságok csak nehéz szívvel tudták elfogadni valódi lényemet és származásomat.
Gyorsan felöltöztem, elhagytam a lakást, az intézetnek azon épülete felé indultam, ahol nemrég még magam is raboskodtam, s melynek még mindig Zira látta el a felügyeletét, új megbízatásai mellett. Cornélius engedélyével belefoghattam az emberek módszeres tanulmányozásába.

Itt vagyok már a ketrecek termében, lépéseimmel rovom a járdát a rácsok között, akárcsak a bolygó urai. Be kell vallanom, hogy gyakran látogatok ide, sokkal gyakrabban, mint azt tanulmányaim megkívánnák. Az állandó majomkörnyezetet néha már túlságosan is

terhesnek érzem, és itt afféle menedéket találok.
A foglyok már ismernek, és elfogadnak mint feljebbvalót. Tesznek-e különbséget köztem és Zira meg az ennivalót hozó őrök között? Örülnék ennek, de úgy sejtem, nem. Egyhónapi szorgalommal és erőfeszítéssel sem sikerült, nekem sem sikerült magasabb teljesítményt kicsiholni belőlük, mint amire jól idomított állatok képesek. De valami titkos érzék azt súgja, hogy többre is lehetne velük vinni.
Szeretném a beszédre megtanítani őket. Ez a legfőbb törekvésem. Eddig nem sikerült, ez igaz. Legfeljebb néhányan jutottak el addig, hogy egytagú szavakat ismételgessenek, ahogy nálunk a csimpánzok. Ez igen kevés, de makacs vagyok. És bátorít az az újfajta állhatatosság, mellyel minden szem az én tekintetemet keresi; ezek a tekintetek, úgy érzem, lassan megváltoznak; az állati kifejezéstelenség helyett valami magasabb rendeltetésű érdeklődést látok a mélyükön csírázni.
Lassan körbejárom a termet, mindegyikük előtt megállok. Beszélek hozzájuk; szelíden, türelmesen beszélek. Már hozzászoktak a tőlem szokatlan megnyilatkozáshoz. Mintha figyelnének. Még néhány percig így folytatom, majd abbahagyom a teljes mondatokat, és csak szavakat mondok, többször is ismétlem, valami csekély visszhang reményében. Egyikük ügyetlenül formálgat egy szótagot, de ma nem is jut vele tovább. A kísérleti alany nemsokára elfárad, felhagy az emberfeletti feladattal, leheveredik a szalmára, mint valami kimerítő munka után. Nagyot sóhajtok s továbblépek. Végül ahhoz a ketrechez érkezem, ahol most Nova tengődik, magányosan és szomorúan. Szomorúan, legalábbis ezt szeretném hinni a földi ember önhittségével, és próbálom ezt az érzést leolvasni csodálatos, de kifejezéstelen arcvonásairól. Zira nem tett be hozzá másik társat, és ezért hálás vagyok. Gyakran gondolok Novára. Nem felejtem a vele töltött órákat. De többé nem léptem a ketrecbe; ettől visszatart emberi méltóságom. Hiszen ő csak egy állat. Én most felsőbb tudományos körökben forgolódom; hogyan folytathatnék egy ilyen méltatlan kapcsolatot? Elpirulok, ha bizalmas együttléteinkre gondolok. Mióta erre az oldalra kerültem, még arra is vigyázok, hogy ne tanúsítsak iránta nagyobb kedvességet, mint sorstársai iránt.
Ennek ellenére meg kell állapítanom, hogy kiválik közülük, és ennek csak örülök. Vele jobb eredményeket érek el, mint a többiekkel. Feláll, és a rácshoz tapad, ahogy közelebb érek, szája fintorba rándul, kis híján mosolynak is felfoghatnám. Mielőtt megszólalnék, ő már igyekszik megformálni azt a négy-öt szótagot, amit előzőleg tanultunk. Buzgalma nyilvánvaló. Talán természettől fogva tehetségesebb a többinél? Vagy a velem töltött idő csiszolt rajta, megnevelte, hogy jobban hasznosítsa a leckét? Némi megelégedettséggel azt hiszem, erről van szó.
Kimondom a nevét, aztán a magamét, közben ujjammal felváltva mutogatok magunkra. Megpróbálkozik ő is ugyanezzel a mozdulattal. De egyszer csak azt látom, hogy arckifejezése hirtelen megváltozik, vicsorítja a fogát, s közben hátam mögül csendes kacagás hallatszik.
Zira jött meg, aki rosszindulat nélkül ugyan, de kineveti erőfeszítéseimet, megjelenése pedig mindig felkelti Nova haragját. Vele jött Cornélius is. Érdeklik a kísérleteim, és gyakran személyesen igyekszik meggyőződni az előrehaladásról. De ma más szándékkal keresett fel engem. Arcán izgalom tükröződik.
- Volna kedve, Ulysse, velem jönni egy kis utazásra? - Egy utazásra?
- Jó messzire, a glóbus másik végére. A régészek rendkívül érdekes romokra bukkantak, ha hihetek a beérkezett jelentéseknek. Egy orangután vezeti az ásatásokat, és a nyomok helyes értelmezése tekintetében nem nagyon lehet benne megbízni. Van ott valami rejtély, mely szenvedélyesen érdekel, és ami döntő tényekkel támaszthatja alá némely kutatásomat, melyeket itt kezdtem el. Az Akadémia kiküldetésében megyek oda, és azt hiszem, az ön jelenléte nagy hasznomra válnék.
Nem tudom, mennyiben segíthetek neki, de örömmel elfogadom azt a lehetőséget, hogy a Soror más vidékeit is megismerhessem. Felvitt az irodájába, hogy további részletekkel is szolgáljon.
Örülök ennek a fordulatnak, ami attól is felment, hogy befejezzem körsétámat; mert volna még egy fogoly, akit meg kell nézni: Antelle professzor. Még mindig ugyanabban az állapotban van, és így nem lehet szabadon engedni. Az én kedvemért azért elkülönítették,

egyedül van egy elég kényelmes cellában. Mindig kínos feladat számomra, ha fel kell keresnem. Semmiféle könyörgésemre nem válaszol, és tökéletesen úgy viselkedik, mint az állatok.

II.

Egy hét múlva útnak indultunk. Zira is velünk jött, de neki néhány nap múlva már vissza is kell majd térnie, hogy Cornélius távolléte alatt ellássa az intézetet. Cornélius hosszabb tartózkodásra számít az ásatások helyszínén, ha jelentőségük megfelel a várakozásnak. Egy külön repülőgépet bocsátottak rendelkezésünkre, egy lökhajtásos gépet, mely a mi első ilyen típusainkhoz volt hasonló, de igen nagy kényelemmel berendezve. Volt benne egy hangszigetelt kis társalgó is, ahol zavartalanul lehetett beszélgetni. Itt jöttünk össze Zirával, nem sokkal az indulás után. Ez az utazás boldoggá tett. A majmok világához már teljesen hozzá voltam szokva. Meg sem lepett, meg sem ijesztett, mikor láttam, hogy ezt a nagy gépet egy majom vezeti. Azzal voltam elfoglalva, hogy a tájat élvezzem, meg a felkelő Betelgeuze megragadó látványát. Mintegy tízezer méter magasan jártunk. A levegő különlegesen tiszta volt; az óriáscsillag úgy rajzolódott ki a láthatáron, mintha a mi Napunkat láttuk volna távcsövön keresztül. Zira nem szűnt meg áradozni.
- Vannak a Földön ilyen szépséges reggelek? - kérdezte. A te Napod van olyan szép, mint a miénk?
Azt feleltem, hogy kisebb, és nem annyira vörös, de nekünk teljesen megfelel. Ezzel szemben a mi éjszakai bolygónk nagyobb, sápadt fénye messzebb világít, mint a Soror holdja. Oly vidáman voltunk, mint a vakációs kisdiákok; úgy évődtem véle, mint egy drága kis barátnővel. Mikor néhány perc múlva Cornélius hozzánk csatlakozott, szinte haragudtam rá, hogy megzavar bennünket. Gondterheltnek tűnt; egyébként is egy idő óta mintha ideges lett volna. Rengeteget dolgozott, személyes kutatásai annyira kimerítették, hogy néha szinte a teljes önkívület állapotába került. Ennek a munkának a tárgyát teljes titokban tartotta; azt hiszem, Zira sem tudott róla semmit, akárcsak jómagam. Annyit tudtam csak, hogy a majmok származásával van összefüggésben, és hogy a tudós csimpánz egyre inkább eltávolodik a hagyományos felfogástól. Most, ezen a reggelen első ízben lebbentette fel gondolatairól a fátylat némely vonatkozásban, és rögtön meg kellett értenem, mért volt olyan fontos az ő számára az én civilizált emberi lényem. Először egy már ezerszer megvitatott témánkat hozta ismét szóba:
- Nos, Ulysse, ön ugyebár azt mondta, hogy az önök Földjén a majmok valóságos állatok? Hogy az ember emelkedett a műveltségnek arra a fokára, mint itt mi, sőt jó néhány vonatkozásban… Ne gondoljon arra, hogy magára haragít; a tudományos gondolkodás nem ismeri az önérzeteskedést.
- Igen, jó néhány vonatkozásban felülmúlja, tagadhatatlan. Ennek egyik legjobb bizonyítéka, hogy én itt vagyok. Úgy gondolom, önök most ott tartanak…
- Tudom, tudom - szakított félbe érezhető fáradtsággal -, erről már beszéltünk. Mi most hatolunk be azokba a titkokba, melyeket önök már évszázadokkal ezelőtt felfedeztek… Nem csupán ezek a kijelentések izgatnak engem - folytatta, miközben idegesen fel-alá járkált a kis szalonban. - Hosszú idő óta motoszkál egy érzés bennem, és ezt az érzést néhány tárgyi bizonyíték is alátámasztja, hogy a távoli múltban ezeknek a titkoknak kulcsát a mi bolygónkon is más lények birtokolták.
Azt felelhettem volna neki, hogy az újrafelfedezésnek ez a gondolata a Földön is megérintett jó néhány elmét. Talán még általánosan is elterjedtnek tekinthető, s lehet, hogy ez rejtőzik az istenben való hit mélyén. De óvakodtam félbeszakítani. Még tisztázatlan gondolatokat fejtegetett, és igen tartózkodóan.
- Más lények - mondta újra elgondolkozva -, és talán nem a…
Hirtelen elhallgatott. Arcán boldogtalanság tükröződött, mintha olyan igazság kínozná, melyet lelke viszolyog elismerni.
- Azt is mondta már nekem, ugyebár, hogy önöknél a majmok rendkívül fejlett utánzókészséggel rendelkeznek?
- Mindenben utánoznak bennünket, mármint minden olyan cselekedetet, mely nem igényel

tulajdonképpen gondolkodást. Ez oly mértékben így van, hogy a majmolni szó ugyanezt jelenti nálunk, mint utánozni.
- Zira - dünnyögte Cornélius szinte porig sújtva -, nem a majmolásnak ez az ösztöne jellemez bennünket is?
És anélkül, hogy időt engedett volna Zirának a tiltakozásra, máris heveskedve beszélt tovább:
- Elkezdődik már kisgyermek korunkban. Egész oktatásunk az utánzáson alapul.
- Ezt az orangutánok…
- Ó, nekik döntő befolyásuk van, hiszen ők formálják könyveikkel az ifjúságot. Ők kényszerítik a gyermeket, hogy átvegye a régiek minden tévedését. Ezzel magyarázható fejlődésünk lassúsága. Tízezer év óta szinte ugyanazok maradtunk.
Érdemes néhány megjegyzést fűzni a majmoknak ehhez a lassú fejlődéséhez. Mikor történelmüket tanulmányoztam, engem is megdöbbentett, és sejteni kezdtem, hogy lényegesen eltér az emberi szellem kibontakozásától. Kétségtelen, hogy mi is átestünk egy alig fejlődő korszakon. Nekünk is megvoltak az orangutánjaink, elhibázott oktatásunk, nevetséges tanterveink, és hozzá ez a szakasz jó sokáig tartott.
De mégsem olyan sokáig, mint a majmoknál, és különösen nem ugyanabban a fejlődési szakaszban. Az a sötét kor, mely fölött most a csimpánz kesergett, mintegy tízezer évig tartott. Ez alatt a hosszú korszak alatt nem történt semmi érdemleges előrehaladás, legfeljebb az utolsó fél évszázadban. Emellett számomra az volt a legérdekesebb, hogy legrégibb legendáik, első krónikáik, legrégibb emlékeik egy már fejlett civilizációról tanúskodnak, mely lényegében nagyjából megfelel a mostaninak. Ezek a tízezer éves emlékek olyan általános ismereteket és olyan eredményeket bizonyítanak, melyek a mostani ismeretekhez és a mostani eredményekhez hasonlíthatóak. S még régebben: a teljes sötétség; semmiféle írott vagy szájhagyomány, egyetlen lelet sincs. Tehát mintha a majomcivilizáció tízezer évvel ezelőtt egy csapásra csoda módján bukkant volna fel, és mintha azóta szinte változás nélkül konzerválódott volna. Az átlagos majmok, akik el sem tudtak képzelni másfajta tudatállapotot, szokás szerint mindezt természetesnek találták, de egy olyan érzékeny elme, mint Cornélius, látta, hogy e mögött valami rejtély lappang, és ezen gyötrődött.
- Egyes majmok képesek eredeti alkotásra - ellenkezett Zira.
- Bizonyára - mondta engedékenyen Cornélius -, ez igaz, ha főként csak néhány év óta is. Végül is az ész testet ölthet a mozdulatokban. Sőt, ezt el sem kerülheti; ez a fejlődés természetes útja… De, Zira, én azt keresem szenvedélyesen, azt akarom megfejteni, hogyan kezdődött mindez… Ma nem tűnik számomra lehetetlennek, hogy a mi korunk hajnalán egyszerű utánzás volt a kezdet.
- De minek-kinek az utánzása?
Cornélius erre megint csendes lett, lesütötte a szemét, mintha sajnálná, hogy túl messzire ment.
- Még semmit sem tudok bizonyítani - mondta végül. - Bizonyítékokra van szükségem. Talán mindezt megtaláljuk az eltemetett város romjainál. A jelentések szerint sokkal több mint tízezer éve keletkezett, abban a korban, melyről semmit sem tudunk.

III.

Cornélius nem beszélt erről többet, sőt úgy láttam, viszolyog még egyszer szóba hozni, de amit elméletéből megsejtettem, különös ujjongással töltött el.
A régészek egy teljes várost tártak napvilágra, melyet a sivatag homokja temetett el, s melyből csak a romok maradtak meg. De meg vagyok győződve, hogy ezek a romok valami csodálatos titkot rejtegetnek, és esküszöm, hogy meg is fejtem. Annak számára, aki képes megegyelni és gondolkozni, ez megoldható, amire egyébként az ásatásokat vezető orangután képtelennek látszik. Cornéliust magas rangjának kijáró tisztelettel fogadta ugyan, de alig leplezte iránta lenézését fiatal kora és néha hangoztatott túl eredeti nézetei miatt. Kutatómunkát végezni a minden mozdulatra elmálló kövek között meg a lépések alatt süllyedő homokban - szerzetesi türelmet kíván. Már egy hónapja szorgoskodunk benne. Zira

már rég itt hagyott bennünket, de Cornélius makacsul egyre hosszabbítja itt tartózkodását. Ugyanolyan megszállott, mint én, ugyanúgy meg van győződve, mint én, hogy a kínzó nagy problémának a megoldását itt, a régmúlt emlékei között lehet megtalálni.
Bámulatos, milyen széles körű ismeretekkel rendelkezik. Először is ragaszkodott hozzá, hogy maga is ellenőrizze a város ősi voltának adatait. E célra a majmoknak a miénkhez hasonló eljárások állnak rendelkezésükre, melyek során felhasználják alapos kémiai, fizikai és geológiai ismereteiket. E kérdésben a csimpánz a hivatalosan kirendelt kutatókkal azonos eredményre jutott: a város rendkívül régi eredetű. Tízezer évnél sokkal idősebb, így egyedülálló bizonyítékot jelent, mely igazolhatja, hogy a jelenlegi majomkultúra nem a semmiből bukkant fel, csodaképpen.
Valami volt a mai kor előtt is. De mi? A lázas kutatás hónapja után kissé csalódottak vagyunk, mert úgy tűnik, hogy ez a történelem előtti város nem nagyon különbözött a maiaktól. Megtaláltuk a házak romjait, gyárak maradványait, olyan nyomokat, melyek szerint az ősöknek is voltak autóik és repülőgépeik, akárcsak a mai majmoknak. A szellem kialakulását mindez még sokkal hátrább teszi, a régmúltba. Érzem, hogy Cornélius ennél többre számított; én is többet reméltem.
Ma reggel Cornélius előttem ért a munkahelyre, ahol a munkások egy betonféle anyagból épült, vastag falú házat tártak fel, mely épebb maradt, mint a többi. Belseje tele van homokkal és törmelékkel; hozzáláttak, hogy átszitálják. Tegnap még semmi mást nem találtak itt, mint más munkahelyeken: csődarabokat, háztartási eszközöket, konyhaedényeket. Kissé elidőzöm még a sátor ajtajában, melyben közösen lakom a tudóssal. Erről a helyről látom az orangutánt, ahogy utasításokat ad a munkavezetőnek, egy huncut nézésű fiatal csimpánznak. Cornéliust nem látom. A kutatóárokban van a munkásokkal együtt. Gyakran ő maga lát munkához, attól félve, hogy a munkások valami ostobaságot követnek el, vagy egy értékes részlet elkerüli figyelmüket.
Most éppen kilép az árokból, és nem tart sokáig, míg rájövök, hogy valami kivételes felfedezés birtokába jutott. Két kézre fogva tart egy kicsiny tárgyat, melynek formáját innét nem tudom kivenni. Minden udvariaskodás nélkül félretolja az orangutánt, aki megpróbálta tőle elvenni, majd tízszeres óvatossággal helyezi a talajra. Most felém néz és integet. Amint közelebb érek, meglepve látom, mennyire elváltoztak vonásai.
- Ulysse. Ulysse!
Soha nem láttam még ilyen feldúltnak. Alig bír beszélni. A munkások, akik szintén kijöttek a kutatógödörből, körbeállják a leletet, s eltakarják a szemem elől. Mutogatnak rá, s láthatólag csak szórakoznak rajta. Néhányan hangosan felnevetnek. Ezek szinte kivétel nélkül nagy darab gorillák. Cornélius arrébb hessegeti őket.
- Ulysse!
- Mi az hát?
Most én is meglátom a homokra helyezett kis tárgyat, míg ő fojtott hangon mormolja:
- Egy baba, Ulysse, egy baba!
Egy baba, egy egyszerű porcelán baba. Csoda, hogy ilyen épen megmaradt, egy kis maradék hajjal, szemein némi festékmaradvánnyal. Számomra annyira ismerős ez a látvány, hogy először nem is értem, miért van annyira felindulva Cornélius. Jó néhány másodpercre van szükségem, hogy rájöjjek… Már értem! Most engem is átjár a különössége, és én is izgatott leszek. Ez egy emberbaba, mely kislányt ábrázol, egy magunkfajta kislányt. De vigyázok, hogy a képzelődés magával ne ragadjon. Mielőtt csodát kiáltanék, meg kell vizsgálni, nem mindennapi esetről van-e szó. Egy ilyen nagy tudós, mint Cornélius, bizonyára már meg is tette. Nézzük csak: a majomgyerekek babái között van néhány, igaz, hogy kevés, de van mégis néhány, amelyik állatot és embert formáz. De hát egy ilyennek a felbukkanása nem izgathatta fel ennyire a csimpánzt… Megvan! A kismajmok állatfigurái nem porcelánból vannak; és kiváltképpen, legalábbis általában, nincsenek, felöltöztetve; semmi esetre sincsenek értelmes lénynek öltöztetve. És ez a baba, ahogy mondtam, ugyanúgy van felöltöztetve, mint a mi babáink - még világosan fel lehet ismerni rajta a ruha, a blúz, a szoknya, a nadrágocska maradványait -, olyan ízléssel van felöltöztetve, amilyennek egy földi kislány díszítené fel kedvenc babáját, vagy amilyen gonddal öltöztetné itt a Sororon egy kis majomlány a majombabáját; és amilyen gonddal

soha, soha nem öltöztetne át egy állat- vagy emberfigurát. Most már megértem, egyre jobban értem éles eszű csimpánz barátom izgalmát.
De ez még nem minden. A játékszer még egy különcséget, még egy furcsaságot kínál, melyen a munkások nevetnek, s melyen még az ásatást vezető fontoskodó orangután is elmosolyodik. A baba beszél. Ugyanúgy beszél, mint az itthoni babák. Mikor letette, Cornélius véletlenül megnyomta az épen maradt szerkezetet, és a baba megszólalt. Ó, nem tartott szónoklatot! Egy szót mondott, egyetlen kéttagú szót: pa-pa. Pa-pa - mondja megint a baba, amint Cornélius felveszi, és ügyes ujjaival mindenfelé forgatja. Ez a szó ugyanaz a franciában és a majomnyelvben is, talán a titokzatos világmindenség sok más nyelvén is, és ugyanazt jelenti. Pa-pa mondogatja a kis emberbaba, és főként emiatt vörösödik tudóstársam orra; ez kavar fel engem is; alig tudom magam visszatartani, hogy fel ne kiáltsak, miközben ő, felkapva az értékes leletet, félrevonszol magával.
- A hülye barom! - morgott hosszú szünet után.
Tudom, kiről beszel, és osztozom felháborodásában. A kitüntetett vén orangután a babában csak a majmok egyszerű játékát látta, melyet egy különc mesterember, abban a távoli múltban, beszéddel is felszerelt. Felesleges volna számára más magyarázattal szolgálni. Cornélius meg sem kísérli. A fejében természetszerűleg jelentkező magyarázat számára is oly nyugtalanítónak tűnik, hogy magában tartja. Még előttem sem ejt egy szót sem róla, de tudja jól, hogy én megfejtettem.
Csendes marad egész nap, és gondolkodik. Az az érzésem, hogy most már fél folytatni kutatását, s hogy megbánta töredékes közléseit is. Amint elmúlt izgatottsága, már bánja, hogy felfedezésének én is tanúja lettem.
Már másnap reggel megbizonyosodhatom, mennyire sajnálja, hogy engem is magával hozott. Miután egész éjszaka töprengett, közli velem, miközben kerüli tekintetemet: úgy határozott, hogy visszaküld az intézetbe, mert ott fontosabb kutatásokat végezhetek, mint itt a rommezőn. Foglaltatott számomra repülőjegyet: Huszonnégy órán belül indulnom kell.

IV.

Tegyük fel - mondtam magamban -, hogy ezen a bolygón is az ember uralkodott teljhatalmúlag. Tegyük fel, hogy a mienkhez hasonló emberi civilizáció virágzott a Sororon több mint tízezer éve…
Többé ez már nemcsak esztelen feltételezés, sőt! Amint megfogalmaztam, máris éreztem azt a boldogságot, amit a sok téves út között az egyedüli helyes ösvény megtalálása hoz magával. Tudom, hogy ennek az útnak a végén lelhető meg a nyugtalanító majomrejtély megfejtése. Ráébredek, hogy tudat alatt mindig is valami efféle megoldásra vágyakoztam.
A repülőgépben ülök, mely visszavisz a fővárosba, Cornélius egyik titkárának, egy kevés szavú csimpánznak a társaságában. Én sem érzem semmi szükségét, hogy beszélgessek vele. Keresve sem találhatnék jobb alkalmat ennél az utazásnál, hogy kissé rendezzem gondolataimat.
…Tételezzük fel tehát a Soror bolygón egy mienkhez hasonló régi kultúra jelenlétét. Lehetséges-e, hogy értelem nélküli lények örökítették tovább, egyszerűen utánzás segítségével? Az igenlő válasz erre a kérdésre túl kockázatosnak tűnik, de ahogy újra és újra forgatom gondolataimban, egyre több érv bukkan fel, melyek lassanként megfosztják különcködő színezetétől. Hogy egyszer tökéletesített gépek válthatnak fel minket, ha jól emlékszem, a Földön ez eléggé elterjedt vélemény. Nemcsak a költők és regényírók közt honosodott meg, hanem a társadalom minden rétegében. Talán éppen ezért bosszantja a kiváltságos elméket, mert ennyire elterjedt, s mintha ösztönösen született volna a tömegek képzeletében. És talán éppen ezért tartalmaz valamit az igazságból. Csak valamit; a gépek mindig megmaradnak gépeknek; a legtökéletesebb számítógép is csak robotgép. De ha egyszer élőlényekről van szó, akik egy bizonyos fokú tudattal bírnak, mint például a majmok? És éppenséggel a majmok éles utánzóösztönnel vannak megáldva…
Behunyom a szemem. Ringatózom a motorbúgás hullámain. Szükségét érzem az önmagammal való vitának, hogy tisztázhassam álláspontomat.
Mi jellemez egy civilizációt? A kivételes lángelme? Nem; a mindennapok élete… Hm!

Tulajdonítsunk nagy szerepet a szellemnek. Vegyük ebben is első helyen a művészeteket, legelsőnek az irodalmat. Hát az irodalom valóban elérhetetlen-e a felsőbbrendű majmok számára, ha feltételezzük, hogy képesek szavakat rakosgatni egymás mellé? Hát miből tevődik össze a mi irodalmunk? Remekművekből? Bizony, megint csak nem. De ha egyszer megszületett egy igazán eredeti mű évszázadonként egy-kettő ha akad -, az irodalmárok ezt utánozzák, vagyis másolgatják, minek következtében százezernyi könyv kerül kiadásra, melyek ugyanazt a témát dolgozzák fel, némileg különböző címek alatt, más és más mondatszerkesztéssel. A majmok, akiknek lényéhez tartozik az utánzás, szükségképpen meg tudják ezt tenni, feltéve, hogy megtanulják a szavakat használni.
Végül is a nyelv tekinthető az egyetlen igazi ellenvetésnek. De vigyázat! Nem feltétlenül szükséges, hogy a majmok meg is értsék, amit lemásolnak, ahhoz, hogy egyetlen könyv nyomán százezret állítsanak elő. Ez nálunk éppen úgy nem fontos, mint náluk. Ahogy nekünk, nekik is elegendő, ha ismételni tudják mindazt, amit hallottak. Az irodalmi eljárás további része már tisztára gépies. Itt ragyog fel teljes fényében egyes élettantudósok felfogása; akik azt állítják, hogy a majmok szervezeti felépítésében semmi sem teszi lehetetlenné a beszédet; legfeljebb, hogy nem akarnak beszélni. Igen jól fel lehet tételezni, hogy ez a szándék egy szép napon megjelenik, valami hirtelen mutáció következtében.
Így hát egy mienkhez hasonló irodalom továbbvitele beszélő majmok révén semmiképpen sem elképzelhetetlen. A későbbiekben talán néhány iró-majom feljebb tudott kapaszkodni az értelem fokain. Ahogy tudós barátom, Cornélius mondja, az ész a mozdulatokban öltött testet - ez esetben a beszéd műveletében -, és néhány új gondolat is megjelenhetett a majmok új világában, évszázadonként talán egy; akárcsak nálunk.
Amint megvidámodva tovább szőttem a gondolatoknak ezt a fonalát, könnyen beláttam, hogy a főváros múzeumaiban általában annyira megcsodált szobrokat és festményeket könnyen készíthették jól idomított állatok, s általában is szakemberré válhattak minden emberi tevékenységben, ideértve a filmszakmát is.
Ha már elsőnek a szellem magasabb rendű tevékenységét tekintettem át, igazán könnyű volt elméletemet az egyéb tevékenységek területére is kiterjeszteni. Egész iparunk könnyen megadta magát elemzésemnek. Nyilvánvalónak tűnt számomra, hogy időbeli kifejlődéséhez semmiféle értelmi behatásokra nem volt szüksége. A kezdetén ott állnak a segédmunkások, akik állandóan ugyanazokat a mozdulatokat végzik, s melyeket a majmok hibátlanul eltanulhattak; egy fokkal feljebb azok a munkaerők, akiknek az a szerepük, hogy összeállítsanak bizonyos jelentéseket, és adott körülmények között kimondjanak bizonyos szavakat. Mindez csak feltételes reflex kérdése. Az igazgatásnak még magasabb fokán még egyszerűbbnek tűnik a majmolás. Ha elfogadjuk ezt a módszert, a gorilláknak nincs más dolguk, mint hogy utánozzanak bizonyos pózokat, elmondjanak egyes beszédeket, melyek mind egy kaptafára vannak húzva.
Így egyszerre csak új szemszögben kezdtem látni a legkülönfélébb földi tevékenységeket, és elképzeltem, hogy mindent majmok végeznek. Némi elégtétellel engedtem át magam ennek a játékos képzelődésnek, mely most már nem kívánt tőlem szellemi erőfeszítést. Így magam elé képzeltem néhány politikai gyűlést, melyeken újságíróként vettem részt. Felidéztem egyes személyiségek elcsépelt szólamait, akiktől egyébként interjút kellett kérnem. Különösen elevenen éltem át újból egy pert, melynek üléseit évekkel ezelőtt látogattam.
A védő egyike volt az ügyvédi kar kiválóságainak. Hogyan jelenhetén most meg számomra egy gőgös gorilla képében, ugyanúgy, mint egy másik híresség, a főügyész? Vajon miért változott át bennem mozdulataik és közbeszólásaik áradata csupa feltételes reflexszé, mely a kitűnő idomítás eredménye? Miért keveredett össze az elnök egy nagyképű orangután figurájával, aki bemagolt mondatokat mond el gépiesen, ahogy a tanúvallomások sora vagy a tömeg zaja sorra kiváltja belőle?

Így töltöttem utamat, a kínálkozó hasonlítások csak úgy rajzottak fejemben. Mikor az üzleti világra, a bankokra gondoltam, a legutolsó felmerülő emlékem egy jellegzetes majomlátványosság volt, egy frissen szerzett sororbeli élmény. Egy tőzsdei jelenetről van szó. Cornélius egyik barátja akart oda vinni, mert ez volt a főváros egyik nevezetessége.

A következő látványban volt részem, ahogy az utazás utolsó perceiben rendkívüli élességgel újra felidéződött bennem.
A Tőzsde, ez a nagy építmény már kívül valami különös hangulatot árasztott, mely a sűrű és zavaros morajból keletkezhetett, és egyre nőtt, ahogy közeledtünk, míg végül fülsértő lármává erősödött. Mikor beléptünk, a zűrzavar kellős közepébe kerültünk. Egy oszlopnak vetettem a hátam. Az egyes majmokhoz már hozzászoktam, de ha ilyen sűrű tömegben vettek körül, rendszerint belekábultam… Most is ez történt, és a látvány még zabolátlanabbnak tűnt számomra, mint a tudósok gyülekezete azon a híres kongresszuson. Tessék elképzelni egy minden kiterjedésében óriási termet, melyet zsúfolásig megtöltenek a majmok, üvöltöző és hadonászó majmok, akik összevissza futkároznak, megint más őrjöngő majmok, és ezek a majmok nemcsak lent kerülgették egymást, meg rohantak egymásnak, hanem nyüzsgő tömegük egész a mennyezetig ért, mely különben oly magasan fent volt, hogy beleszédültem. Ugyanis mindenütt létrák, lengőhinták, kötelek voltak felszerelve, és ezek segítségével tudtak akár pillanatonként helyet változtatni. A terem teljes térfogatát betöltötték így, s az egész egy óriási ketrec képét vette fel, mely a négykezűek fura mutatványaival szolgált.
A majmok szó szerinti értelemben röpködtek a levegőben, valamelyik szert hirtelen elkapva, mikor én már azt hittem, hogy lezuhannak. S mindezt pokoli lárma övezte, kiáltások, nevek, sőt olyan hangok, melyek csak nem is emlékeztettek valami nyelvre. Voltak majmok, akik ugattak, igen, ugattak, látszólag minden ok nélkül, miközben egy hosszú kötélre függeszkedve a terem egyik végéből a másikba lendültek át.
- Látott már valaha is ehhez hasonlót? - kérdezte nagy büszkén Cornélius barátja.
Könnyen igazat adhattam neki. A majmokról szerzett minden előzetes ismeretemet elő kellett szednem, hogy végül is tudatos lényeknek tekintsem ezeket itt. Egyetlen értelmes lény, aki ebbe a cirkuszba került, nem szabadulhatott attól az érzéstől, hogy bolondok vagy veszett állatok ugrándozását látja. Az értelem szikrája sem csillant fel a tekintetekben, és itt mintha mindnyájan hasonlítottak volna egymásra. Egyformán voltak öltözve, s mindnyájan azonos maszkot hordtak, az őrjöngés álarcát.
A legzavaróbb pedig az volt ebben a látomásban, hogy éppen fordítottjaként annak a másik káprázatnak, melynek révén egy földi jelenet szereplőit gorilláknak vagy orangutánoknak láttam, ennek az esztelen tömegnek alakjait emberi alakoknak hittem. Embereknek tűntek, amint ott üvöltöttek és ugattak, és kötelekbe csimpaszkodtak, hogy a leghamarább átérjenek. Lázas képzeletemben most más vonásait is újra átéltem ennek a jelenetnek. Vissza kellett emlékeznem, hogy miután hosszú ideig szemlélődtem, végül is megfigyeltem néhány olyan mozzanatot, melyek halványan azt súgták, hogy ez a zűrzavar mégiscsak valami értelmes tevékenységet takar. A vadállati üvöltözésből kihallatszott néha egy értelmes szó. Egy gorilla, mely szédületes magasságban valami tákolmányon kuporgott, egy pillanatra sem szüntetve meg iszonyú hadonászását, időnként biztos lábbal megragadott egy krétát, és felírt egy számot a táblára, amelynek bizonyára volt értelme. Ebben a gorillában is emberi vonásokat véltem felfedezni.
Az érzékletes képzelgésből csak úgy tudtam magam kiszakítani, hogy újra a majomcivilizáció eredetére vonatkozó vázlatos elméletemre gondoltam, s újabb érveket találtam hozzá a pénzvilág jeleneteinek a felidézésében.
A gép leszállt. Megérkeztünk a fővárosba. Zira kijött elém a repülőtérre. Már messziről megismertem diáksapkáját, ahogy a fülére volt húzva, és megörültem neki. Mikor a vámolás után szemtől szemben álltam vele, alig tudtam magam visszatartani, hogy át ne öleljem.

V.

A visszatérést követő hónapot ágyban töltöttem egy olyan betegséggel, melyet minden valószínűség szerint az ásatásoknál szereztem, s mely a mocsárlázhoz hasonló heves lázrohamokban nyilvánult meg. Fájdalmaim nem voltak, de agyam tűzben égett, s állandóan annak az elképesztő igazságnak a részletein gondolkoztam, mely feltárult előttem. Többé nem volt kétséges számomra, hogy a Soror bolygón egy emberi kor előzte meg a majmok korát, s ettől a tudattól különös bódultság vett erőt rajtam.

Ha jól meggondolom, nem is tudom, hogy erre a felfedezésre büszkének kell-e lennem, vagy szégyent éreznem miatta. Önérzetem elégedetten állapítja meg, hogy a majmok nem találtak fel semmit, csak egyszerűen utánoztak. Az a gondolat viszont megalázó, hogy az emberi civilizációt ilyen könnyen átvehették a majmok.
Hogyan történhetett meg mindez? Lázálmaimban folyton erre a kérdésre térek vissza. Kétségtelen, hogy régóta úgy tudjuk, hogy a civilizációk elpusztulnak, de egy ilyen tökéletes megsemmisülés mégis lesújtó érzés. Egy borzasztó csapás sújtott le? Egy világkatasztrófa? Vagy bekövetkezett az egyik fél lassú lezüllése és a másik fokozatos felemelkedése? Erre az utóbbi magyarázatra hajlok, és nagyon is árulkodó jeleket találok erre vonatkozólag a majmok viszonyaiban és jelenlegi érdeklődésében.
Mekkora jelentőséget tulajdonítanak például a fejlődéstani kutatásoknak! Nos hát világosan látom a gyökerét. A régi rendben bizonyára sok majom szolgált kísérleti alanyul az emberek számára, ahogyan ma nálunk történik. Ezek vették először kezükbe a fáklyát; ezek lettek a forradalom előőrsei. Természetesen azzal kezdték, hogy a gazdáiktól ellesett mozdulatokat és viselkedést utánozták; ezek a gazdák pedig kutatók, élettantudósok, orvosok, ápolók vagy őrök voltak. Innét származhat az a különös bélyeg, mely ma is ott ékeskedik majdnem minden tevékenységükön.
És az emberek, mi történt velük eközben?
Eleget morfondíroztam a majmokon! Már két hónapja, hogy utoljára láttam régi fogolytársaimat, az én embertestvéreimet. Ma már jobban vagyok. A láz elmúlt. Tegnap már megmondtam Zirának - betegségem alatt úgy ápolt, mintha édestestvérem lett volna -, mondtam neki, hogy szeretném folytatni tanulmányaimat az ő szolgálati részlegében. Nem sok elragadtatást mutatott, de nem tett ellenvetést. Hát itt az idő, hogy odalátogassak.

Itt állok ismét a ketrecek csarnokában. Különös elfogódottság szorongat a küszöbön. Most más megvilágításban látom a teremtményeket. Mielőtt beléptem, szorongással kérdeztem magamban, vajon megismernek-e majd hosszú távollétem után. Nos, felismertek. Minden szempár, ugyanúgy, mint régen, rám szegeződik; méghozzá tiszteletteljes megadással. Vajon álom csupán, hogy új árnyalatot vélek bennük felfedezni, mely csak nekem szól, s mely egészen más, mint amit az őr majmokkal szemben kifejezésre juttatnak? Nem lehet meghatározni e fényt; mintha valami újonnan ébredt érdeklődés, egy szokatlan érzés bukkant volna fel, ősi emlékek árnyai, melyek az állati lét alól próbálkoznak felszínre jutni, és talán… valami tétova reménysugár is.
Azt hiszem, valahol a tudatom mélyén én is ott táplálom egy idő óta ezt a reményt. Ez áraszt el lázas borzongással. Én vagyok az az ember, Ulysse Mérou, akit a végzet erre a bolygóra vezérelt, hogy az ember újjászületésének eszköze legyek!
Íme, most világosan kimondtam azt a zavaros érzést, mely már egy hónap óta folyton visszatér. Az isten nem játszik kockajátékot - mondta az egykori természettudós.
A világmindenségben nincsenek véletlenek. Valami felsőbb akarat határozott úgy, hogy a Betelgeuze naprendszerére utazzam. Most rajtam a sor, méltónak kell mutatkoznom erre a szerepre: én leszek ennek az elbukott emberiségnek az új megváltója.
Lassan körbejárom a termet, úgy, mint azelőtt. Erővel visszatartom magam, hogy oda ne rohanjak Nova ketrecéhez. Lehet-e joga a végzet küldöttjének, hogy kedvenceket tartson? Mindegyik alattvalómhoz külön-külön néhány szót intézek… Ma még nem fognak beszélni; de nem vagyok vigasztalan; az egész élet rendelkezésemre áll, hogy küldetésemet teljesítsem.
Jól kiszámított nemtörődömséggel közeledem régi ketrecemhez. Odapillantok szemem sarkából, de nem látom Nova rácson kinyúló kezét, nem hallom az örömteli kiáltozást, mellyel újabban engem szokott fogadni. Sötét előérzet rohan meg. Már nem tudom magam fegyelmezni, odaszaladok. A ketrec üres.
Olyan haragosan szólítom elő az őrt, hogy a foglyok megremegnek. Zanam jön elő. Nincs nagyon ínyére, hogy parancsolgatok neki, de Zira elrendelte, hogy mindig a rendelkezésemre kell állnia.
- Hol van Nova?
Mogorván felel, nem tud felőle semmit. Egy napon minden magyarázat nélkül elvitték.

Tovább faggatom, eredmény nélkül. Végül szerencsére feltűnik Zira, aki ellenőrző körútját kezdi el. Ott talál engem az üres ketrec előtt, látja felindultságomat. Mintha zavarban volna, másról kezd beszélni.
- Most érkezett meg Cornélius. Szeretne találkozni veled. E pillanatban fütyülök Cornéliusra, minden csimpánzra, minden gorillára, az égen és pokolban található minden szörnyre.
A cellát mutatom.
- Nova?
- Gyengélkedik - felel a nő. - Egy külön épületben helyezték el.
Int nekem, kihív magával, távol az őrtől.
- Az igazgató szavamat vette, hogy titokban tartom. Mégis azt hiszem, neked tudnod kell.
- Beteg?
- Nem súlyos; de az ügy elég fontos ahhoz, hogy a vezetőséget nyugtalanítsa. Nova vemhes.
- Hogyan?
- Akarom mondani: állapotos - igazítja ki szavát a nőstény majom, és sunyin néz az arcomba.

VI.

Ott állok kábultan, képtelen vagyok felfogni, mi mindent hozhat magával ez az esemény. Elsőnek egy csomó alantasabb részlet merül fel bennem, és egy nyugtalanító kérdés kínoz: hogyan lehetséges, hogy nekem erről egy szót sem szóltak? De Zira nem nagyon hagy időt a tiltakozásra.
- Két hónapja vettem észre, mikor visszajöttem az útról. A gorillák semmit sem fogtak fel az egészből. Telefonáltam Cornéliusnak, ő aztán hosszan tanácskozott az igazgatóval. Mind a ketten arra a véleményre jutották, hogy jobb titokban tartani. Rajtuk és rajtam kívül senki sem tud semmit. Egy teljesen elkülönített ketrecbe tettük, és én magam látom el.
Ezt a titkolózást Cornélius részéről árulásnak érzem, s úgy látom, Zira zavarban van. Az az érzésem, hogy a homályban valami mesterkedés van készülőben.
- Nyugodjál meg. Jól el van látva, semmije nem hiányzik. A legapróbb szükségleteiről is gondoskodom. Soha nem övezett ennyi gondoskodás egy terhes emberi nőstényt.
Csúfondáros pillantása előtt lesütöm a szemem, mint egy csínytevésen kapott iskolás gyerek. Zira erőlteti az ironikus hangot, de érzem, hogy zavarban van. Igaz, tudom jól, hogy Novával való testi kapcsolatom nem volt kedvére, amióta megtudta, hogy értelmes lény vagyok, de a bosszúságon kívül valami más is van a tekintetében. Irántam érzett ragaszkodása okozhatja nyugtalanságát. A Nova körüli titkolózás nem ígér semmi jót. Úgy hiszem, nem mondta el a teljes igazságot, hogy a Nagy Tanács is tájékozva van a helyzetről, s talán a legmagasabb körökben is zajlik a vita.
- Mikorra esedékes a szülés? - Három-négy hónapon belül.
Most teljesen kizökkent a dolog tragikomikus jellege. Apa leszek a Betelgeuze csillagrendszerben! Gyermekem lesz a Soror bolygón, egy olyan nőtől, aki iránt nagy testi vonzalmat, néha részvétet érzek, de akinek csak állati agyveleje van. A nagy világmindenségben senki más nem jutott ilyen furcsa helyzetbe. Egyszerre volna kedvem sírni és nevetni.
- Zira, szeretném őt látni! Bosszúság suhan át az arcán.
- Tudtam, hogy erre fogsz kérni. Beszéltem már Cornéliusszal, úgy hiszem, meg fogja engedni. Most az irodájában vár rád.
- Cornélius egy áruló!
- Nincs jogod, hogy így beszélj. Kétfelé taszítja őt tudományszeretete és a majomkötelesség. Az természetes, hogy ez a közeledő szülés nagy aggodalommal tölti el.
Egyre jobban elfog a félelem, míg mögötte haladok az intézet folyosóján. El tudom képzelni a majomtudósok szempontjait és ijedtségüket, hogy egy új faj születhet, amely… istenemre, most világosan látom, hogyan lehet elvégezni a küldetést, melyre kijelöltettem…
Cornélius szívélyesen üdvözöl, de most már állandóan feszélyezettség uralkodik közöttünk. Néha szinte borzadállyal tekint rám. Erőt veszek magamon, hogy ne rögtön a szívemen

fekvő tárgyra térjek. Érdeklődöm, hogyan utazott, és mi történt még a romok közt töltött időben.
- Nagyon izgalmas dolgok. A cáfolhatatlan bizonyítékok egész sora van birtokomban. Aprócska, értelmes szemei felizzanak. Nem tudja megállni, hogy el ne dicsekedjék sikerével. Zirának teljesen igaza van: lelke megoszlik tudományos szenvedélye és a majomkötelessége között. E pillanatban a tudós beszélt belőle, a lelkesült tudós, akinek számára csupán elméletének diadala fontos.
- Előkerültek például csontvázak - mondta -, nem egy, hanem egy egész sereg, és olyan együttesben, hogy kétségbevonhatatlanul temető volt ott. Ez elegendő a legmakacsabbak meggyőzésére is. Természetesen az orangutánok hajlíthatatlanul csak érdekes véletlennek tekintik mindezt.
- És milyen csontvázak ezek? - Nem majmoktól származnak. - Értem.
Hosszan egymás szemébe nézünk. Kissé csökkent lelkesedéssel, vontatottan folytatja
- Nem titkolhatom el ön előtt, úgyis kitalálta: emberi csontvázak.
Zira bizonyára tudta már, mert nem látszik rajta semmiféle meglepetés. Mindketten mereven néznek rám. Cornélius végül elszánja magát, és kertelés nélkül kifejti a kérdést
- Ma már bizonyos vagyok benne, hogy a bolygónkon valaha létezett egy emberi faj, mely önhöz és a Földön lakó emberekhez hasonló értelemmel rendelkezett, s mely később elfajzott, és állati sorba süllyedt… Egyébként, mikor hazajöttem, más bizonyítékot is találtam minderre.
- Más bizonyítékokat?
- Igen. Az agyélettani osztály vezetője, egy nagy reményű csimpánz fedezte fel ezeket, szinte zseniális… Téved, ha azt hiszi - folytatta sebzett gúnnyal -, hogy a majmok mindig csak utánzók voltak. Fontos felfedezésekre jutottunk egyes tudományágakban, nevezetesen az agyra vonatkozó kísérletekben. Majd egyszer bemutatom önnek az eredményeket, ha módom lesz rá. Biztosra veszem, hogy el fog csodálkozni.
Mintha saját magát akarta volna meggyőzni a majmok eszességéről, és indokolatlanul támadólag beszélt. Én sohase tettem erre vonatkozólag észrevételeket. Ő maga kesergett az alkotó szellem hiányáról a majmoknál, nincs még két hónapja. Büszkeségi rohamában így folytatta:
- Higgyen nekem, eljön az a nap, amikor minden téren magunk mögött hagyjuk az embereket. És ha úgy gondolná, nem valami véletlen baleset miatt vettük át mi az emberek örökét. Ez az esemény a fejlődés szabályos menetében következett be. Az értelmes ember betöltötte a maga idejét, és egy magasabb rendű lénynek kellett jönnie, hogy az eddigi felfedezések lényegét megőrizve és egy látszólagos egy helyben állás időszakában azokat elsajátítva új, nagy fejlődést fusson be.
Ez a dolognak újfajta szemlélete. Válaszolhatnám neki azt is, hogy miközöttünk is sok ember táplál olyan érzést, hogy egy szép napon magasabb rendű lény fogja az embert felváltani, de hogy egyetlen tudós, egyetlen költő képzeletében sem merült fel, hogy ez a szuperember majombőrben fog jelentkezni. De ezen a ponton nem is volna kedvem vitatkozni. Nem az-e úgyis a lényeg, hogy az ész valamelyik szervben testet ölt? Hogy milyen formában, az nem lényeges. Egész más jár a fejemben; a beszélgetést Novára terelem s jelenlegi helyzetére. Cornélius nem fűz hozzá megjegyzést, hanem igyekszik vigasztalni engem.
- Ne nyugtalankodjék. Remélem, minden rendbe fog jönni. Valószínűleg ugyanolyan kis kölyök lesz, mint minden más emberkölyök a Sororon.
- Én pedig azt remélem, hogy nem. Biztosra veszem, hogy fog tudni beszélni. - Nem tudtam fékezni magam, és felháborodva mondtam ellent. Zira homlokát ráncolva próbált elhallgattatni.
- Ne állítsa ezt oly erősen - mondta komolyan Cornélius -, az ő érdekében, s az önében is. Kissé barátságosabban tette hozzá
- Ha beszélni fog, nem tudom, hogy továbbra is meg tudnám-e önt védeni, mint eddig. Ön, úgy látszik, nem számol azzal, hogy a Nagy Tanács fel van bolygatva, és hogy szigorú utasítást kaptam: a szülést a legnagyobb titokban kell tartani. Ha a vezetőség tudná, hogy ön mindent tud, Zirával együtt elbocsátanának, és ön egyedül maradna, szemben…
- Szemben az ellenséggel?

Elfordítja fejét. Tehát pontosan úgy van, ahogy gondoltam veszélyesnek tartanak a majomfajra nézve. Mégis örülhetek, hogy Cornéliust szövetségesnek, sőt barátomnak tarthatom. Zira sokkal nagyobb hévvel állhatott ki mellettem, mint azt velem sejtette, és Cornélius mindent kedvére fog tenni. Engedélyt ad Nova meglátogatására is, de természetesen csak a legnagyobb titokban.
Zira egy különálló kis épület felé vezet, csak neki van hozzá kulcsa. A szoba, ahová belépünk, nem túl nagy. Három ketrec van benne, kettő üres. Nova lakik a harmadikban. Hallotta érkezésünket, s ösztönösen megérezte, hogy itt vagyok, mert felállt, és karját nyújtotta, még mielőtt megláthatott volna. Kezét szorongatom, és arcához értetem arcomat. Zira megvető arckifejezéssel vonja meg vállát, de ideadja a ketrec kulcsát, és kimegy őrködni a folyosóra. Milyen finom lélek lakozik ebben a nőstény majomban! Melyik nő volna képes ilyen gyengédségre? Ő rögtön megértette, hogy sok mindent kell egymásnak elmondanunk, és ezért egyedül hagy bennünket.
Elmondani egymásnak? Ó, borzalom, elfeledkeztem Nova sajnálatra méltó természetéről! Berontottam a ketrecbe; karjaimba zártam Novát; úgy beszéltem hozzá, mintha értene, mintha például Zirával beszéltem volna.
Biztos; hogy nem ért engem? Nincs valami homályos érzése legalább arról a küldetésről, mely ezentúl mi kettőnkre van bízva?
Végigheveredtem a szalmán mellette. Megérintettem sajátságos szerelmünk készülődő gyümölcsét. Mégis az az érzésem, hogy jelenlegi állapota olyan magatartást, olyan méltóságot sugall neki, melyet azelőtt nem is ismert. Megremeg, amint kezemmel hasát simogatom. Szeme kifejezőbb lett, ez kétségtelen. Egyszerre nehézkesen nyögdécselni kezdi szótagonként a nevemet, ahogyan valamikor tanítgattam. Hát nem felejtette el a leckét! Öröm hullámzik végig rajtam. De szeme eltompul, félrefordul, és falánkan eszi a gyümölcsöket, melyeket ajándékba hoztam.
Zira újra bejön; el kell válnunk. Kimegyünk. Minden erőm elhagy, s amint Zira elkísér a lakásomig, sírni kezdek, mint egy gyerek.
- Ó, Zira, Zira!
S míg ő becézget, akár egy jó anya, elkezdek beszélni, megállás nélkül, gyengéden beszélni, és kiadom magamból az érzéseknek és gondolatoknak árját, melyeket Nova nem tud megérteni.

VII.

Ó, csodálatra méltó majomnő! Az ő segítségével elég gyakran láthatom Novát ebben az időben, a hatóság tudta nélkül. Órákat töltök azzal, hogy szemének fel-felragyogó lobbanásait meglessem. A hetek telnek, és türelmetlenül várjuk a szülést.
Egyszer csak Cornélius rászánta magát, hogy végigvezettessen az agyélettani részlegen, melyet oly sokszor említett már a legnagyobb dicséret hangján. Bemutatott az ügyvezetőnek, egy Hélius nevű ifjú csimpánznak, akinek a tehetségét már többször kiemelte, és elnézést kért, hogy sürgős munkái miatt nem tarthat velem.
- Visszajövök egy óra múlva - búcsúzott -, hogy személyesen mutathassam meg a kísérletek fénypontját, mely azokat az említett további bizonyítékokat szolgáltatja. De biztos vagyok abban, hogy addig is érdekesnek fogja találni a hagyományos eseteket.
Az intézet sok más terméhez hasonló terembe léptünk be Héliusszal, melyben két sor ketrec állt. Amint beléptem, megütötte orromat a kloroformra emlékeztető patikaszag. Valóban, érzéstelenítőt használtak. Ma már, mondta kísérőm, minden sebészeti beavatkozást altatás közben végeznek. Erre többször is visszatért, hogy a majomkultúra magas színvonalát bizonyítsa, mely gondot fordított arra, hogy még az embereknél is elkerülje a felesleges kínzást. Nem kellett tehát nyugtalankodnom.
De csak félig sikerült megnyugtatnia. Annál is inkább, mert végül azt is elmondta, hogy van ez alól a szabály alól egyetlen kivétel, éppen az a kísérletsorozat, mellyel a fájdalomérzetet tanulmányozzák, s megpróbálják meghatározni azokat az idegközpontokat, melyek fészkéül szolgálnak. De ma ilyesmit nem fognak nekem bemutatni.
Mindez nem túlságosan volt alkalmas arra, hogy emberi érzékenységemet megnyugtassa.

Eszembe jutott, hogy Zira megpróbált lebeszélni ennek a részlegnek a megtekintéséről, ahová ő maga is csak muszájból szokott eljönni. Kedvem lett volna félútról visszafordulni, de Hélius időt sem hagyott rá.
- Ha van kedve végignézni egy műtétet, személyesen fogja tapasztalni, hogy a páciens nem szenved. Azt nem? Akkor nézzük a végeredményt.
Elmentünk a zárt szoba mellett, melyből az erős szag áradt, és a ketrecekhez léptünk. Az elsőben egy szép formájú fiatalembert lehetett látni, aki rendkívül sovány volt. Könyökére támaszkodva hevert a szalmaágyon. Előtte, szinte az orrában, egy cukrozott búzapéppel teli tálka állott; ezt itt minden ember nagyon kedvelte. Ez csak nézte tompa tekintettel, de kezét se nyújtotta utána.
- Nos hát - mondta az igazgató -, ez a fiú ki van éhezve; huszonnégy órája nem evett. Mégsem érzékeli kedvelt ételének ottlétét. Ez annak az eredménye, hogy néhány hónappal ezelőtt műtétileg eltávolították a homloklebeny egy részét. Azóta mindig ilyen állapotban van, és erőszakkal kell táplálni. Nézze, milyen sovány.
Intett az ápolónak, aki erre bement a ketrecbe, és belenyomta a fiatalember arcát a tálba. Erre lefetyelni kezdte a kását.
- Ez egy közönséges eset; vannak itt sokkal érdekesebbek. Mindegyik alanyon műtétet végeztek, mellyel az agykéreg különböző részeit változtatták el.
Különböző korú férfiak és nők foglalták el a ketreceket, melyek mellett elhaladtunk. Az ajtón mindenütt tábla mutatta, milyen beavatkozást végeztek az egyeden, bőséges adatokkal körítve.
- Egyes agyi tájékok a természetes ösztönökre, mások a szerzett reflexekre vonatkoznak. Ez itt például…
Egy tábla arról tudósított, hogy a nyakszirt tájékáról egy egész nagy részt vettek ki. Az egyed nem tudta megkülönböztetni a távolságokat, sem a tárgyak formáját, ami egy sor összevissza mozdulatban fejeződött ki, amint az ápoló odalépett. Képtelen volt az eléje tett botot kikerülni. Ezzel szemben az orra alá dugott gyümölcs megijesztette, és rettegve igyekezett távol kerülni tőle. Hiába próbálkozott a rácsot megragadni, nevetséges erőlködéssel markolászta a levegőt.
- Ez a másik - hunyorított másfelé a csimpánz - nevezetes egyed volt azelőtt. Bámulatos eredménnyel sikerült idomítani. Hallgatott a nevére, és egyszerű parancsokat bizonyos mértékig végre tudott hajtani. Elég bonyolult feladatokat is meg tudott már oldani, és megtanulta néhány egyszerűbb eszköz használatát. Ma már mindent elfelejtett a tanultakból. Nem ismeri meg a nevét. Semmivel nem tud bánni. Egyike lett a legostobább embereknek. S mindez egy különösen kényes műtét eredménye: a halántéklebenyeket távolították el.
Szívem összeszorult a borzalmak sorozatától, melyet a fintorgó csimpánz kísért megjegyzéseivel; részben vagy teljesen megbénított emberek álltak előttem, másokat mesterségesen megvakítottak. Láttam egy fiatal anyát, akinek azelőtt igen fejlett anyai érzése volt, mint Hélius elmondta, de ez teljesen megszűnt, miután az agykérgen műtétet hajtottak végre. Durván félrelökte apró gyermekét, valahányszor hozzá akart bújni. Ezt már nehéz volt elviselnem. Eszembe jutott Nova, közeli anyasága, s kezem dühösen ökölbe rándult. Hélius szerencsére egy másik terembe vezetett, és volt egy kis időm, hogy lecsillapodjam.
- Itt - mondta titokzatosan - sokkal finomabb kísérletekhez kezdtünk. Itt már nem az orvosi kés a főszereplő; egy sokkal finomabb eszköz. Itt az agy bizonyos pontjainak elektromos ingerléséről van szó. Sok fontos kísérlettel értünk el itt eredményeket. Folytattak önök is ilyen kísérleteket a Földön?
- De majmokon! - kiáltottam fel dühösen.
A csimpánz nem haragudott meg, sőt mosolygott.
- Nyilvánvaló. De azt hiszem, önök sohasem értek el olyan kiváló eredményeket, mint mi, melyeket Cornélius doktor személyesen fog önnek bemutatni. Addig is nézzük tovább az egyszerűbb eseteket.
Most olyan ketrecek elé tuszkolt, ahol az ápolók éppen műtétet végeztek. Az egyedek egy asztalfélére voltak felfektetve. Koponyametszéssel szabaddá tették az agy egy részét. Az egyik majom az elektródákat kezelte, egy másik az érzéstelenítéssel foglalkozott.

- Láthatja, hogy itt is érzéstelenítjük az alanyokat, de csak kissé; különben meghamisítanánk a kísérleti eredményeket, de az egyedek így sem éreznek fájdalmat.
Az elektródák bevezetésétől függően az alany különböző mozdulatokat végzett, általában csak testének egyik felén. Az egyik például az áramütésre bal lábát behajlította, majd az áram elvételénél kiegyenesítette. Egy másik ugyanezt végezte a karjával. Egy harmadiknál az áram hatására görcsösen kezdett a váll mozogni. Távolabb, egy egészen fiatal emberen a rágóizmokat irányító központ volt a célpont. A szerencsétlen rágni kezdett, fáradhatatlanul rágott, arcán rémes vigyorral, míg ifjú testének többi része teljesen mozdulatlan volt.
- Figyelje meg, mi történik, ha az áramot hosszan bocsátják rájuk - szólt Hélius. - Itt van ez a kísérlet, mely a végső határig megy.
A kezelésnek alávetett lény egy szép fiatal lány volt, aki néhány vonásával Kovára emlékeztetett. Többen is az ápolók közül, fehér inges nőstények és hím majmok foglalatoskodtak a meztelen test körül. Egy nőstény a komoly kis arcra rögzítette az elektródokat. A lány bal kezén azonnal mozogni kezdtek az ujjak. Az áramot továbbengedték, nem úgy, mint a többi kísérletnél, ahol néhány másodperc után megszakították. Erre az ujjak szinte őrjöngve táncoltak, és lassanként a csukló is mozogni kezdett. Egy perc múlva az alsó kar, majd a felső és a váll következett. A rángás továbbterjedt egyik irányban a csípőre, a combra, a lábszárra és a lábujjakra, másfelől az arcizmokra. Végül is tíz perc múlva a szerencsétlen nő egész bal oldalát görcsös rángás rázta, és borzalmas volt látni, hogyan gyorsul fel, hogyan lesz egyre erősebb.
- Ez az átterjedés jelensége - mondta nyugodtan Hélius. Már jól ismerjük; végül is olyan rángatózást eredményez, melynek tünetei megegyeznek az epilepsziával, bár epilepsziának igen különös, hiszen csak a test egyik felére terjed ki.
- Elég volt!
Önkéntelenül felordítottam. Minden majom felpattant, és szemrehányó pillantásokat küldtek felém. Cornélius, aki éppen most tért vissza, barátságosan hátba vert.
- Elismerem, hogy ezek a kísérletek túl megrázóak, ha valaki nincs hozzászokva. De gondolja csak meg, hogy ezek segítségével orvostudományunk és sebészetünk egy negyedszázad alatt igen nagy fejlődést ért el.
Ez az érv nem nagyon csillapított le, amint annak emléke sem, hogy ugyanezeket a kísérleteket láttam egy földi laboratóriumban, csimpánzokkal. Cornélius vállat vont, és egy keskeny átjáró felé irányított, mely egy kisszobába vezetett.
- Itt - mondta ünnepélyesen - egy csodálatos és teljesen újszerű eljárást fog megismerni. Csak hárman léphetünk be ide. Hélius, aki személyesen foglalkozik ezekkel a kutatásokkal, és aki sikerre is vitte; én magam és egy szolga, akit nagy körültekintéssel választottunk ki. Ez egy gorilla, egy néma. Testestül-lelkestül hívem, és ráadásul teljesen ostoba. Láthatja, milyen fontosságot tulajdonítok az itt folyó munka titkosságának. Beleegyezem, hogy ön megismerje, mert tudom, hogy ön hallgatni fog. A saját érdekében.

VIII.

Bementem a terembe, és először semmi olyasmit nem láttam, mely a titkolózást igazolta volna. A felszerelés ugyanolyan volt, mint az előbbi helyiségben: áramfejlesztők, transzformátorok, elektromos vezetékek. Csak két egyed volt ott, egy férfi és egy nő, akik két párhuzamos heverőn feküdtek, melyhez hevederrel hozzá voltak kötve. Ahogy beléptünk, sajátos állhatatossággal kezdtek bennünket szemlélni.
A gorilla segéd tagolatlan mormogással üdvözölt bennünket. Hélius néhány mondatot váltott vele a süketnémák jeleivel. Nem mindennapi látvány volt, amint a gorilla és a csimpánz az ujjaikkal mutogattak. Nem tudnám, miért, úgy éreztem, hogy ez a nevetségesség teteje, és majdnem elnevettem magam.
- Minden rendben. Teljesen nyugodtak. Rögtön nekiláthatunk a kísérletnek.
- Miről van szó? - próbáltam megtudni.
- Maradjon ez inkább meglepetésnek - mondta Cornélius egy kis mosollyal.
A gorilla érzéstelenítést alkalmazott a két egyeden, akik nemsokára csendben aludtak, aztán különböző szerkezeteket hozott működésbe. Hélius odament a férfihoz, óvatosan kibontotta

a kötést a koponyán, és egy kiválasztott ponton elhelyezte az elektródákat. Kérdőn néztem Cornéliusra, mikor a csoda bekövetkezett.
Az ember megszólalt. Szavai oly hirtelen hangzottak fel a szobában, a motor búgását is elnyomva, hogy szinte felugrottam. De semmi tévedés a dologban. A majmok nyelvén beszélt, akár egy földi ember hangján, akár az itteni majmokén.
A két tudós arca maga a diadal. Gúnyosan villogó szemmel néztek rám, élvezték megdöbbenésemet. Már-már felkiáltottam, de csendet intettek, figyeljek csak tovább. Az ember szavai nem voltak összefüggőek, s nem volt mondanivalójuk.
Régóta itt kellett raboskodnia az intézetben, és csak a tudósoktól meg az ápolóktól gyakran hallott kifejezéseket ismételte egyfolytában. Cornélius hamarosan abbahagyta a kísérletet.
- Ettől az egyéntől nem kaphatunk többet; csupán ezt a fő dolgot, hogy megszólal.
- Csodálatos - dadogtam.
- Még jóformán semmit sem látott; ez, csak úgy beszél, mint egy papagáj vagy mint egy gramofon - mondta Hélius. De a nővel sokkal többet értem el.
- Sokkal többet?
- Ezerszer többet - erősítette meg Cornélius, aki ugyanolyan izgalomba jött, mint kollégája. - Figyeljen jól! Ez a nő is beszél, fogja hallani; de ő nem a fogságban tanult szavakat ismételgeti. Beszédjének egész kivételes jelentősége van. Olyan fizikai-kémiai eljárásoknak az összekapcsolásával, melyeknek leírását most elhanyagolhatjuk, ez a zseniális Hélius sikerrel élesztette fel a nőben nemcsak egyéni emlékezetét, hanem egész fajának emlékezetét. Szavaiban az elektromos inger nyomán az ősök hosszú sorának emlékei élednek fel; ősi emlékek, melyek egy több ezer éves múltat keltenek életre. Érti ezt, Ulysse?
Teljesen összezavart az esztelen beszéd, és azt hittem, hogy a tudós Cornélius megbolondult. Mert az őrültség megvan a majmoknál, különösen az értelmiségiek között. De a másik csimpánz máris előkészítette a vezetékeket, és elhelyezte a nő agyán. Egy ideig bágyadtan feküdt, mint előbb a férfi, aztán nagyot sóhajtott, és beszélni kezdett. Szintén a majomnyelven fejezte ki magát, kissé fojtott hangon, de teljesen világosan, s a hang időnként megváltozott, mintha különböző személyekhez tartozna. Minden egyes mondata belevésődött emlékezetembe.

- Ezek a majmok, a mindenféle majmok - szólt a hang egy kis nyugtalansággal - egy idő óta állandóan szaporodnak, pedig azelőtt úgy tűnt, hogy meghatározott időn belül kipusztul a fajuk. Ha ez így folytatódik, majdnem annyian lesznek, mint mi… De ez még nem minden. Elszemtelenednek. Már kiállják a nézésünket. Helytelen volt, hogy megszelídítettük őket, és hogy nagy szabadságot engedélyeztünk azoknak, akik körülöttünk szolgálnak. Éppen ezek a legszemtelenebbek. A minap az utcán meglökött egy csimpánz. Amint felemeltem a kezem, olyan fenyegetően nézett rám, hogy nem mertem megütni.
Anna, aki a laboratóriumban dolgozik, azt mondta, hogy ott is sok minden megváltozott. Nem mer már egyedül belépni a ketrecekbe. Azt is mondta, hogy esténként suttogás és röhögés hallatszik onnét. Az egyik gorilla kifigurázza a gazdát, utánozza a jellegzetes mozdulatait.
A nő szünetet tartott, aggodalmasan sóhajtott néhányat, majd folytatta
- Hát bekövetkezett. Egyiküknek sikerült beszélni. Ez bizonyos; a Nők Lapjában olvastam. Benne a fotográfiája is. Egy csimpánz.
- Egy csimpánz volt az első! Ebben biztos voltam! - kiáltott fel Cornélius.
- Most már több ilyen is akad. Az újság mindennap újabbakat hoz. Egyes tudósok ezt nagy tudományos eredménynek tekintik. Hát nem látják, hová fog mindez vezetni? Az adatok szerint az egyik csimpánz durva szitkokat mondott. Először arra használják a beszédet, hogy ellentmondjanak, ha engedelmességre akarják szorítani őket.
Az asszony most megint elhallgatott, aztán más hangon, egy tudós férfi hangján folytatta:
- Ami most velünk történik, előre látható volt. Szellemi renyheség uralkodik el rajtunk. Nem kellenek a könyvek; már a bűnügyi regények is túlzott szellemi megterhelést jelentenek. Nincs már játék, legfeljebb a pasziánsz. Már a gyermeteg mozi sem vonz senkit. Eközben a majmok szép csendben töprengenek. Agyuk kifejlődik a magános töprengésben… és beszélni kezdenek. Ó, velünk keveset, majdnem semmit; legfeljebb néhány megvető

visszautasítást mondanak azoknak a vakmerő embereknek, akik még mernek nekik parancsolni. De éjszakánként, amikor nem vagyunk közelükben, kicserélik tapasztalataikat, és egymást bátorítják.
Újabb szünet után egy rémült női hang szólalt meg:
- Már túlságosan féltem. Nem lehetett így tovább élni.
Otthagytam a lakást a gorillának. Elmenekültem a saját házamból.
Évek óta volt nálam, és hűségesen szolgált. De apránként megváltozott. Este kezdett eljárni, gyűléseken vett részt. Megtanult beszélni. A munkát megtagadta. Egy hónappal ezelőtt rám parancsolt, hogy csináljam meg a főzést és a mosogatást. Az én tányérjaimból kezdett enni az én saját evőeszközeimmel. A múlt héten a szobámból is kikergetett. Egy fotelban kellett aludnom a szalonban. Minthogy nem mertem megszidni vagy megbüntetni, szelídséggel próbálkoztam. Kinevetett, és még többet követelt. Ez már túl sok a bajból. Feladtam.
Egy táborba menekültem, más nők közé, akik ugyanúgy jártak, mint én. Vannak itt férfiak is, bennük sincs több bátorság, mint mibennünk. Az élet nyomorúságos itt, távol a várostól. Szégyenben élünk, nem is beszélünk egymással. Az első napokban még rakosgattam a pasziánszkártyát, de már erre sincs erőm.
Itt megint megállt a nő, és most egy férfihang lépett be:
- Azt hiszem; felfedeztem a rák orvosságát. Ki akartam próbálni, ahogy előző felfedezéseimmel is szoktam. Óvatosabb voltam, de nem eléggé. Egy idő óta a majmok nagyon kelletlenül álltak rá a kísérletekre. Georges, a csimpánz ketrecébe csak úgy léptem be, ha előzőleg két asszisztensem lefogta. Hozzákészültem, hogy beadom neki az injekciót, a rákokozó injekciót. Be kellett neki adni, ha utána ki akarom gyógyítani. Georges arca belenyugvást mutatott. Nem mozdult, de gonosz kis szemével mögém nézett. Túl későn kaptam észbe. A gorillák, az a hat gorilla, akiket a pestishez tartalékoltam, kiszabadultak. Szóval összeesküvés. Fölébünk kerekedtek. Georges irányította a hadműveletet, a mi nyelvünkön. Tökéletesen engem utánzott. Megparancsolta, hogy kötözzenek bennünket az asztal tetejére; a gorillák pontosan végrehajtották. Akkor elvette a fecskendőt, s mindhármunkba belefecskendezte a halálos folyadékot. Így most rákos lettem. Ez teljesen bizonyos; mert ha az ellenszer hatásosságához férhet is kétség, a végzetes szérum már régóta tökéletes, és ki van próbálva.
Miután kiürítette a fecskendőt, Georges barátságosan arcul legyintett, ahogyan gyakran én csináltam a majmaimmal. Mert én mindig jól bántam velük. Nálam mindig több cirógatást kaptak, mint verést. Néhány nappal később felismertem a betegség első jeleit magamon a ketrecben, ahová bezártak minket. Georges is felismerte, és hallottam, amint a többieknek mondja, megkezdi a kúrát, s ez újabb rémülettel töltött el. Tudom, el vagyok veszve. Már nincs bizalmam az új orvosságban. Még hamarább végezhet velem! Az éjszaka sikerült kitörnöm a ketrecből és elmenekülnöm. A várostól messze egy táborba menekültem. Két hónapom lehet még hátra. Pasziánszozni fogok ezalatt és aludni.
Újabb női hang vette át a váltóbotot:
- Állatszelídítő voltam. Tizenkét orangutánnal mutattam be a számomat; nagyszerű példányok voltak. Most én vagyok az ő ketrecükben, több cirkuszi artistával egyetemben. Nem szabad igazságtalannak lennem. A majmok jól bánnak velünk, és bőségesen adnak enni. Kicserélik fekvőhelyünkön a szalmát, ha már nagyon piszkos. Nem rosszindulatúak; csak azokat fenyítik meg közöttünk, akik gonoszkodnak, és nem akarják megcsinálni azokat a mutatványokat, melyekről ők fejükbe vették, hogy megtanítanak rájuk. Mit érnek az ellenkezéssel? Én vita nélkül alávetem magam szeszélyeiknek. Négykézláb mászom, szökdécselek. Velem kedvesek is. Nem is érzem magam szerencsétlennek. Nincs többé semmi gondom, nincs rajtam felelősség. Legtöbben közülünk hozzászoktak ehhez a rendhez.
Ezúttal hosszú szünetet tartott a nő, közben Cornélius zavarba ejtően bámult rám. Tökéletesen megértettem gondolatait. Egy ennyire elsatnyult emberi faj, mely oly könnyen megadta magát, nem töltötte-e ki valóban a maga idejét itt a bolygón, s nem kellett-e helyét egy nemesebb fajnak átadnia. Elvörösödtem, és elfordítottam a fejem. Az asszony most folytatta, de egyre rémültebb hangsúllyal:
- Megszállták már az egész várost. Már csak néhány százan maradtunk meg ebben a

menedékben, és helyzetünk válságos. A mienk az utolsó embercsoport a város környékén, de a majmok nem fogják tűrni, hogy itt maradjunk szabadon a közelükben. Más táborokból már sok ember messzebbre menekült, az erdők belsejébe, a többiek megadták magukat, hogy legyen mit enniük. Itt mi nem menekülünk, főleg mert lusták vagyunk. Csak alszunk, és képtelenek vagyunk bármiféle ellenállást megszervezni…
Ettől féltem! Vad zenebona hallatszik. Mintha egy katonai induló visszája volna… Segítség! Ők azok, a majmok! Körülfogtak bennünket. Óriási gorillák vezetik őket. Megkaparintották a trombitákat s a dobokat és az egyenruhákat; nyilván a fegyvereket is… Nem, fegyverük nincs. Ó, milyen kegyetlen megaláztatás, micsoda égbekiáltó igazságtalanság! Megérkezett a sereg, a kezükben korbácsot lóbálnak!

IX.

Hélius néhány eredményének híre végül as kiszivárgott. Valószínű, hogy ő maga sem tudta nyelvét tartani, elbódította a siker. Városszerte suttogják, hogy a tudósnak sikerült megszólaltatni az embereket. Ráadásul az ásatásvárosban történt felfedezéseket is megírta a sajtó, és bár általában félremagyarázzák tanulságukat, néhány újságíró nagyon közel jár az igazsághoz. Mindebből rossz hangulat kapott lábra a lakosságban, mely egyrészt a vezetőségnek irányomban megnövekedett bizalmatlanságában nyilvánul meg, másrészt napról napra nyugtalanítóbb magatartásukban.
Cornéliusnak vannak ellenségei. Nem meri nyíltan közzétenni felfedezéseit. Ha megpróbálná, a felsőbb körök kétségtelenül szembehelyezkednének. Az orangutánok csoportja, Zaiusszal az élen, le akarja járatni. A majmok nemzetsége elleni összeesküvésről beszélnek, és engem többé-kevésbé nyíltan a pártütők egyikének kiáltottak ki. A gorillák még nem foglaltak hivatalosan állást, de ők mindig ellene vannak mindennek, ami megzavarhatná a közrendet.

Ma nagy érzelmekben lehetett részem. Az annyira várt esemény bekövetkezett. Eleinte úsztam a boldogságban, de mindent jól meggondolva, félni kezdtem a felidézett új veszélytől. Nova egy fiút hozott világra.
Fiam van, gyermekem lett a Soror bolygón! Már meg is néztem. De nem minden nehézség nélkül. A tiltó rendelkezések egyre szigorúbbak lettek, és Novát meg se látogathattam, a szülést megelőző héten. Zira hozta meg a hírt. Ő, akármi is történjék, ő megmarad hűséges barátnak. Olyan zaklatottnak halált, hogy magára vállalta az új családommal való találkozás megszervezését. A szülés után néhány nappal vitt el hozzájuk, jól benne az éjszakában, mert az újszülöttet napközben szigorúan őrzik.
Így hát láttam őt. Nagyszerű kisbaba. A szalmán feküdt, mint egy új Kisjézus, anyja kebléhez tapadva. Hasonlít hozzám, de Nova szépségét is örökölte. Nova fenyegetően felmordult, mikor benyitottam az ajtón. Ő is nyugtalan. Felállt, készen a karmolásra, de megnyugodott, amint rám ismert. Biztosra veszem, hogy anyasága jó néhány fokkal feljebb emelte őt a létezés lépcsőjén. A tűnő szikra állandó csillogássá változott a szemében. Szenvedélyesen ölelem fiacskámat, szándékosan nem gondolok a felhőkre, melyek fejünk fölött tornyosulnak. Ember lesz belőle, valódi ember, bizonyos vagyok benne. A szellem ott ragyog vonásaiban és tekintetében. Én gyújtottam ki ezt a szent lángot. Énáltalam fog újjáéledni és kivirágozni ezen a bolygón az ember. Ha majd megnő, családot alapít, és…
Ha majd megnő! Beleborzadok, ha gyermekségének körülményeire gondolok és mindarra az akadályra, mely útjában fog állni. De nem számít! Mi hárman győzedelmeskedünk. Az biztos. Hármunkat mondom, mert már Nova is a mi fajtánk. Elég csak látni, hogyan nézi gyermekét. Ha nyalogatja is még e különös bolygó emberanyáinak módjára, arca már egészen átlelkesült.
Visszateszem a szalmára. Meg lehetek nyugodva jellege felől. Még nem beszél, de… félrebeszélek, hiszen csak háromnapos, de beszélni fog! Íme, most halkan sírdogál, sír, mint egy földi embergyerek, és nem üvölt. Nova is jól megérti, és csodálkozó áhítattal szemléli. Zira sem érti félre. Odajön, szőrös fülei felágaskodnak, és csendben, hosszan, komolyan nézi a csecsemőt. Aztán szól nekem, hogy nem maradhatok itt tovább. Nagyon veszélyessé

válna mindnyájunk számára, ha engem itt találnának. Megígéri, hogy vigyáz a kicsinyemre, és tudom, megtartja szavát. De jól tudom, hogy őt túlságos barátsággal gyanúsítják irántam, és reszketek arra az eshetőségre gondolva, hogy elbocsáthatják. Nem hozhatom ilyen veszélybe.
Szenvedélyesen megcsókolom kis családomat, és elmegyek. Amint visszanézek, látom, hogy a nőmajom, mielőtt bezárná a ketrecet, szintén ráhajlik az embergyerekre, és orrát gyengéden homlokához érinti. És Nova nem is tiltakozik! Eltűri ezt a kedveskedést, mint természetes dolgot. Ha arra gondolok, milyen ellenszenvvel viseltetett Zirával szemben, ebben is újabb csodát kell látnom.
Együtt távozunk. Minden tagom reszket, de látom, hogy Zira is el van érzékenyülve, akárcsak én.
- Ulysse - zokog fel, és letörli könnyét -, néha úgy érzem, hogy ez a gyermek az enyém is!

X.

A rendszeres látogatások Antelle professzornál, melyekre rákényszerítem magam, egyre kínosabb kötelességgé válnak. Még mindig az intézetben van, de el kellett vinni abból az aránylag kényelmes cellából, melyet számára kieszközöltem. Ott satnyulni kezdett, és időnként olyan dührohamot kapott, hogy egész veszélyessé vált. Az őröket meg akarta harapni. Ekkor Cornélius másik módszert próbált ki. Egy rendes ketrecbe tetette, szalmára, és egy nőt adott mellé; azt a lányt, akivel az állatkertben szokott együtt aludni. A professzor kitörő, hangos állati örömmel fogadta, és viselkedése azonnal megváltozott. Visszatért az életkedve.
Ebben a társaságban találom most én is. Arca megelégedett. Meghízott, és fiatalosabbnak látszik. A lehetetlent is megpróbáltam mindannyiszor, hogy újra kapcsolatot teremthessek vele. Ma is megpróbálom, de minden eredmény nélkül. Csak a sütemények érdeklik, amiket átnyújtok neki. Amikor táskám kiürült, otthagy, és újra végigheveredik társnője mellett, aki elkezdi az arcát nyalogatni.
- Jól láthatja, hogy az értelem el is veszhet, mint ahogy meg is jöhet - mormolja valaki a hátam mögül.
Cornélius. Engem keresett. De nem azért, hogy a profeszszorról beszélgessünk. Nagyon komoly beszéde van velem. Vele megyek az irodájába, ahol Zira vár ránk. Az ő szeme vöröslik, mintha sírt volna. Szemmel láthatólag rossz hírt kell velem közölniük, de egyikük sem mer beszélni.
- A fiammal történt valami?
- Kitűnően érzi magát - válaszolja gyorsan Zira.
- Túlságosan is jól - teszi hozzá zsémbesen Cornélius. Tudom, hogy pompás egy gyerek, de éppen egy hónapja nem láttam. Az őrizetet még jobban megszigorították. Zirát is, aki gyanús a vezetőség előtt, mindenben ellenőrzik.
- Túlságosan is jól - ismétli Cornélius -, mosolyog, sír, mint egy majomgyerek… és már beszélni kezd.
- Három hónapos korában!
- Gyermeki szócskákat; de minden arra mutat, hogy beszélni fog. A valóságban csodálatosan koránérett.
Kihúzom magam. Zira fel van háborodva, mikor elégedett apai vigyoromat megpillantja.
- Hát nem érted, hogy éppen ez a szerencsétlenség? A többiek sosem fogják megengedni, hogy szabadon éljen.
- Biztos forrásból tudom, hogy ügyében nagyon fontos határozatot fog kimondani a Nagy Tanács, melynek két héten belül össze kell ülnie - mondta lassan Cornélius.
- Súlyos döntéseket?
- Nagyon súlyosakat. Arról nincs szó, hogy elpusztítsák… legalábbis pillanatnyilag; de anyjától el fogják különíteni.
- És én… én láthatom?
- Ön kevésbé, mint bárki más… de hagyja már, hogy végigmondjam - mondta fensőbbségesen a csimpánz. - Nem azért vagyunk itt, hogy siránkozzunk, hanem hogy

tegyünk valamit. Tehát biztos értesüléseim vannak. Az ön fiát az orangutánok felügyelete alatt valami erődítményfélébe fogják bezárni. Igen, Zaius már régóta fenekedik, és most nyert ügye van.
Itt Cornélius dühösen ökölbe szorította kezét, és néhány csúnya átkot mormolt. Aztán folytatta:
- Jegyezze meg, hogy a Tanácsban nagyon jól tudják, mire tartsák ennek a fajankónak a tudományos értékét; de úgy tesznek, mintha azt hinnék, hogy ő hivatottabb, mint én ennek a kivételes egyednek a tanulmányozására, egyszerűen, mert fajunkra nézve veszélyesnek tartják. És számítanak Zaiusra, hogy minden ártó hatást lehetetlenné tegyenek.
Porig vagyok sújtva. Lehetetlen, hogy fiamat ennek a veszélyes bolondnak a kezére engedjem. De Cornélius még mindig nem fejezte be.
- Nemcsak a gyermek élete forog veszélyben.
Nem szólok semmit, csak Zirára nézek, aki lesüti szemét. - Az orangutánok önt gyűlölik, mert ön az ő tudományos tévedéseik élő bizonyítéka, a gorillák pedig túl veszélyesnek érzik önt ahhoz, hogy továbbra is szabadon járkálhasson. Attól félnek, hogy ön nemzetséget alapít ezen a bolygón. Sőt, eltekintve az ön esetleges leszármazottaitól, attól is tartanak, hogy az ön példája egymagában is nyugtalanságot fog kelteni az emberek között. Egyes jelentések szokatlan nyugtalanságról beszélnek azok között, akikkel ön érintkezik.
Ez igaz. A ketrecek közt tett utolsó látogatásomkor lényeges változást éreztem az emberekben. Úgy tűnt, mintha valami rejtélyes ösztön megsúgta volna nekik a csodálatos szülést. Megjelenésemet hosszas ugatóhangversennyel köszöntötték.
- Hogy mindent elmondjak - bökte ki gorombán Cornélius -, attól tartok, hogy két héten belül a Tanács úgy fog dönteni, hogy önt ki kell végezni, vagy legalábbis agyának egy részét eltávolítani, valami kísérlet ürügyén. Ami Novát illeti, úgy hiszem, a döntés szerint majd őt is meg kell fosztani attól a lehetőségtől, hogy bajt okozzon, minthogy túl közel került önhöz.
Ez nem lehet! És én még azt hittem, hogy szinte isteni küldetésben járok. Ismét a legnyomorultabb teremtménynek érzem magam, és átengedem magam a legsötétebb kétségbeesésnek. Zira a vállamra teszi a kezét.
Cornélius helyesen tette, hogy semmit nem titkolt el előled a helyzetedről. De azt még nem mondta el, hogy mi nem hagyunk magadra téged. Elhatároztuk, hogy mindhármatokat megmentünk, és bátor csimpánzok egy kis csapata is segíteni fog nekünk.
- Mit tehetnék én, egyedül a magam fajtájából?
- El kell menekülni. El kell hagyni ezt a bolygót, ahová el sem kellett volna jönnöd. Vissza kell térned a Földre, ezt kívánja életed, de a fiadé is.
Hangja elcsuklik, mintha mindjárt sírásban törne ki. Még sokkal jobban szeret, mint gondoltam volna. Én is meg vagyok indulva mind az ő fájdalma fölött, mind a kényszer miatt, hogy örökre el kell hagynom. De hogyan lehet elmenekülni a bolygóról? Most ismét Cornélius beszél:
- Valóban így van. Megígértem Zirának, hogy segítek önnek a menekülésben, és meg is teszem, még ha állásomba kerül is. Így eleget teszek lelkiismeretem parancsának is, hogy teljesítsem majomkötelezettségemet. Ha valóban veszély fenyeget bennünket, az ön Földre való visszatérésével is el van hárítva felőlünk… Egyszer, ugye, azt mondta, hogy az önök űrhajója teljesen ép, és haza lehetne vele térni?
- Kétségkívül. Van rajta elég üzemanyag, oxigén és élelmiszer, hogy a világűr másik végére vigyen bennünket. De hogyan lehet feljutni oda?
- Még mindig bolygónk körül repül. Egyik csillagász barátom megtalálta, és kiszámította az összes pályaelemeket. És milyen módon lehet feljutni?… Figyeljen ide! Pontosan tíz nap múlva kell kilőni egy mesterséges holdat, személyzettel együtt, természetesen emberekkel, akiken bizonyos sugárzások hatását akarjuk tanulmányozni… Ne szakítson félbe! A terv szerint három utas lesz, egy férfi, egy nő és egy gyermek.
Egy villanás alatt beleláttam szándékaiba, és méltányoltam leleményességét. De mennyi nehézség még odáig?
- A fellövésért felelős tudósok közt vannak barátaim, és megnyertem őket az ön ügyének. A mesterséges holdat az ön űrhajójának pályájára fogják irányítani, és kismértékben kormányozható is lesz. Az emberpárt feltételes reflexek segítségével egyes műveletek

elvégzésére is betanították. Gondolom, ön ügyesebb lesz náluk… Mert ez a tervünk: önöket tesszük be a kiválasztott utasok helyett. Ez nem ütközik nagy nehézségbe. Mondtam már, a legfontosabb szövetségesei megvannak már. A gyilkosságtól a csimpánzok viszolyognak. A többiek észre sem fogják venni a cselt.
Ez valóban nagyon is valószínű. A legtöbb majom részére egy ember csak egy ember, és semmi több. Az egyik egyén és a másik közt levő különbség nem tűnik fel nekik.
- E tíz nap alatt alapos kiképzésben fog részesülni. Gondolja, hogy át fog tudni szállni a saját hajójára?
Ez megvalósítható. De ebben a pillanatban nem ezekre a nehézségekre és veszélyekre gondolok. Nem tudom elhárítani magamtól a szomorúság áradatát, mely most elfogott arra a gondolatra, hogy el kell hagynom a Sorort, Zirát és testvéreimet, igenis, embertestvéreimet. Őrájuk gondolva szökevénynek érzem magam. Mégis, Novát és fiamat kell mindenekelőtt megmenteni. De visszajövök majd. Igen, később, esküszöm, újra felidézve a foglyok ketreceit, visszajövök, de hatalmasabb erővel.
Annyira elvesztettem a fejem, hogy hangosan beszélek. Cornélius mosolyog.
- Négy vagy öt év múlva; az ön utasidejében számolva, de az nekünk, egy helyben lakóknak több mint ezer év. Ne feledje, hogy mi is felfedeztük a relativitást. Mától számítva… Szóval mi megvitattuk csimpánzbarátaimmal, milyen veszélyt jelent ez számunkra, és úgy döntöttünk, vállaljuk.
Elbúcsúztunk, miután megbeszéltük, hogy holnap találkozunk. Zira megy ki elsőnek. Minthogy egy percre egyedül maradtam a tudóssal, felhasználom az alkalmat, hogy szívből jövő köszönetet mondjak. Magamban felteszem a kérdést, miért tesz ily sokat az érdekemben. Belelát gondolataimba.
- Zirának köszönheti - mondja. - Neki köszönheti az életét. Ha magam vagyok, nem tudom, vállaltam volna-e annyi gondot és annyi veszélyt. De ő sohasem bocsátaná meg nekem, hogy egy gyilkosnak a cinkosa… és különben is.
Kissé habozik. Zira már vár engem a folyosón. Miután Cornélius meggyőződött arról, hogy ő nem hallhat minket, még halkan, hadarva hozzáteszi
- És különben is, számára és számomra is kívánatosabb, hogy ön erről a bolygóról eltűnjék.

Cornélius becsukta mögöttem az ajtót. Most egyedül vagyok Zirával, és elindulunk a folyosón.
- Zira!
Megállok, és karjaimba zárom. Ő is fel van zaklatva, mint én. Látom, amint könny csordul végig pofácskáján, miközben szorosan átöleljük egymást. Ah, mit számít ez az iszonyatos testi burok! A lelke forr össze az enyémmel. Behunyom szemem, hogy ne lássam azt a groteszk arcorrot, melyet a szenvedély még inkább elrútít. Érzem, mint reszket formátlan teste az enyémhez tapadva. Kényszerítem magam, hogy arcommal az övéhez simuljak. Most megcsókoljuk majd egymást, mint két szerelmes, de ő hirtelen ösztönösen felriad, és hevesen ellök magától.
S míg ott állok zavartan, s nem tudom, hogyan viselkedjem, ő beletemeti ormánykáját bolyhos karjaiba, és ez a csúnya nőstény majom zokogva, kétségbeesve jelenti ki
- Drágám, lehetetlen. Nagyon sajnálom, de nem bírom, nem vagyok rá képes. Mégis túl ronda vagy!

XI.

A csel sikerült. Ismét az űrhajó fedélzetén az űrben hajózom, üstökösként suhanva a Naprendszer felé, másodpercenként gyorsuló sebességgel.
Nem vagyok egyedül. Viszem magammal Novát és Sinust, csillagközi szerelmünk gyümölcsét, aki már ki tudja mondani, hogy papa, mama és még sok más szót is. Van a fedélzeten egypár csirke és házinyúl is, meg különböző magvak, melyeket a tudósok helyeztek el a mesterséges holdban, hogy a sugárzást különböző élő szervezeteken tanulmányozhassák. Ez mind megmarad számunkra.
Cornélius terve pontról pontra megvalósult. Minden nehézség nélkül megtörtént

kicserélésünk a kiválasztott trióval. A nő Nova helyére került az intézetbe, a gyermeket át fogják adni Zaiusnak. Ő majd ki fogja mutatni, hogy a gyerek nem tud beszélni, csak egy állat. Így talán majd engem sem tartanak veszélyesnek, és megkegyelmeznek annak a férfinak, aki az én helyemre kerül, és aki szintén nem fog beszélni. Nem nagyon valószínű, hogy valaha is rájönnek a cserére. Az orangutánok, mint már mondtam, nem tesznek különbséget egyik ember és a másik között. Zaius diadalmaskodhatik.
Cornéliusnak talán el kell majd viselnie némi kellemetlenségeket, de minden hamar feledésbe merül… Hogy is mondom! Már rég felejtve van, mert ott náluk már évtizedek teltek el, míg én néhány hónapja száguldok az űrben. Ami engem illet, emlékeim gyorsan halványodnak, ugyanolyan gyorsan, mint ahogy az óriáscsillag Betelgeuze teste kisebbedik, amint a tér-idő növekszik közöttünk: az égi szörny először labdává, majd naranccsá zsugorodott. Most már megint csak egy kicsiny fénylő pont a Tejúton. Ugyanez a sorsuk a Sororra vonatkozó gondolataimnak is.
Ostobaság volna még mindig ezzel kínlódnom. Sikerült a számomra legdrágább lényeket megmentenem. Ki után fájhat még a szívem? Zira után? Talán Ziráért. A köztünk fellobbant érzelmet miféle névvel lehetne illetni a Földön vagy a világmindenség bármely részén?
A válás elkerülhetetlen volt. Ha férjhez megy Cornéliushoz, és csimpánzkölykeit nevelgeti, vissza fogja nyerni lelki békéjét. És Antelle professzor? Az ördögbe a professzorral! Többet nem tehettem már érte, és ő láthatóan megnyugtató megoldást talált a létezés problémájára. Csak néha beleborzongok, ha arra gondolok, hogy az övéhez hasonló körülmények között, egy Zira nélkül talán én is ugyanilyen mélyre süllyedtem volna.
Az űrhajó megközelítése simán ment. A mesterséges hold irányításával fokról fokra közelítettem meg, az űrkomp visszafogadásához nyitva tartott fülkébe sikerült behatolnom. Ekkor az irányító berendezés működésbe lépett, minden nyílást lezárt. Bent voltunk a hajóban. A készülékek sértetlenek maradtak, és az elektronikus számítóberendezés magától elvégezte az indítási műveleteket. A Sororon szövetségeseinknek azt kellett mondaniuk, hogy a rakétát röptében el kellett pusztítani, mert nem tudott rátérni a kijelölt pályára.

A mi saját időnk szerint több mint egy éve vagyunk úton. Egy végtelen kicsi törtrésznyire megközelítettük a fénysebességet, rövid idő alatt hatalmas távolságot tettünk meg, és most már a fékezés szakaszában vagyunk, mely újabb évig fog tartani. Kis birodalmunkban nem győzök betelni új családommal.
Nova igen jól viseli az utazást. Egyre értelmesebbé válik. Az anyaság teljesen átalakította. Órákig el tudja nézni boldog elragadtatásban a fiát, aki nálam is jobb tanítója lett, Nova szinte kifogástalanul mondja utána a szavakat. Hozzám még nem beszél, de kialakítottunk egymás közt egy jelrendszert, melynek segítségével jól megértjük egymást. Néha úgy tűnik, mintha mindig együtt éltünk volna. Sírius pedig a világmindenség gyöngyszeme, most egy és fél éves. Már jár, a fokozott nehézségi erő ellenére, és megállás nélkül csacsog. Szeretném minél hamarabb megmutatni már az embereknek a Földön.
Milyen nagy érzés volt ma reggel látni, hogy a Nap már érzékelhető nagyságban bukkant fel. Most mintha egy biliárdgolyó volna, kissé sárgás színben. Mutatom Novának és Sinusnak. Magyarázom, mit jelent nekik ez az új világ, és megértik. Sinus ma már folyékonyan beszél, és Nova majdnem ugyanolyan jól. Egyszerre tanultak meg. Ez az anyaság csodája, s ennek a csodának én voltam a kovácsa. Ha a Soror összes emberét nem is ragadtam ki az elnyomorodottságból, Novánál teljes a siker.
A Nap percről percre nő. A távcsőben már keresgélem a bolygókat. Könnyű a tájékozódás. Meglátom a Jupitert, a Szaturnuszt, a Marsot és… a Földet. Ott a Föld!
Könnyek öntik el szememet. Ott kell élni több mint egy évig a majmok bolygóján, hogy érthető legyen az elérzékenyedés… Persze tudom, hétszáz év után se rokonokat, se barátokat nem találhatok, de mohón vágyom viszontlátni az igazi embereket.
A kabinablakokhoz tapadva nézzük, mint közeledik a Föld. Már nincs is távcsőre szükség, hogy kivehessük a kontinenseket. Már Föld körüli pályán vagyunk. Itt keringünk jó öreg bolygónk körül. Elsuhan előttem Ausztrália, Amerika, Franciaország; igen, ez már Franciaország. Mindhárman összeölelkezve zokogunk.
Beszállunk az űrhajó kettes számú kompjába. Megtörténtek a számítások, hogy hazámban

érjünk földet; remélem, nem messze Párizstól.
Már a sűrű légkörben járunk. A fékezőrakéták működni kezdenek. Nova mosolyogva néz rám. Tud már mosolyogni, és sírni is. A fiú repes karjaival, és tágra nyitja szemét bámulatában. Alattunk Párizs. Ott áll még mindig az Eiffel-torony.
Átveszem az irányítást, és igyekszem hajszálpontosan kormányozni. Ó, csodálatos technika! Hétszáz év távollét után sikerül Orlynál - mely úgy látszik, nem sokat változott - leszállnom, a kifutópályák szélénél, jó messze az épületektől. Észre kellett venniük; most már csak várnom kell. Mintha semmi légi forgalom nem volna, talán megszüntették a repülőteret? Mégsem, ott száll egy gép. Teljesen azonos az én időmbeli repülőgépekkel! Egy autó tűnik fel az épületeknél, és mifelénk hajt. Kikapcsolom a rakétákat, egyre lázasabb izgalom kerít hatalmába. Mennyi mindent mesélhetek embertestvéreimnek! Talán elsőre nem is fognak nekem hitelt adni, de vannak bizonyítékaim. Itt van Nova, itt a fiacskám.
A gépkocsi egyre nő. Elég régi típusú kis csukott teherautó; négy kerék és robbanómotor. Gépiesen figyelem meg ezeket a részleteket. Azt hittem, hogy ezek a masinák már rég múzeumba kerültek.
Szívesen képzeltem volna ünnepélyesebb fogadtatást. Nagyon kevesen jönnek a fogadásomra. Úgy látom, csak két ember. Ostobaság; hiszen itt semmit sem tudhatnak. Majd ha megtudják!…
Valóban ketten vannak. Elég nehéz őket kivenni, mert a lenyugvó nap fénye tükröz az ablakokon; az ablakok piszkosak. A sofőr és egy utas. Ez pedig egyenruhát hord. Tiszt lehet, láttam, amint rangjelzése megcsillant. Bizonyára a repülőtér parancsnoka. A többiek majd jönnek utána.
Az autó ötvenméternyire áll meg tőlünk. Karomra veszem a fiút, és kilépek a kompból. Nova kissé habozva jön utánunk. Arcán félénkség. Hamar el fog múlni.
A sofőr kiszállt. Háttal áll nekem. Félig eltakarja a bozót, mely az autó és miközöttünk húzódik. Kinyitja az ajtót, hogy az utas kiszállhasson. Nem tévedtem: valóban egy tiszt, de legalábbis egy repülőtéri parancsnok; egész csomó rangjelzés ragyog felém. Most kilép a földre. Néhány lépést közelít felénk, kilép a bozótból, és most teljes megvilágításban ott áll előttünk. Nova felordít, kitépi fiát a karomból, és menekül vele együtt vissza a kabinba, míg én ott állok földbe gyökerezett lábbal, képtelen vagyok megmozdulni vagy egy hangot is kinyögni.
Egy gorilla állt ott.

XII.

Phyllis és Jinn egyszerre kapta fel fejét a kéziratból, és hosszan bámultak egymásra, egyetlen szót sem szólva.
- Szép kis mese - mondta végül Jinn, és erőltetetten nevetett.
Phyllis elrévedezett. A történet egyes részletei meghatották, és sok helyütt igaznak érezte. Meg is mondta barátjának.
- Ez csak azt bizonyítja, hogy mindenütt vannak költők, a világ minden sarkán s tréfacsinálók is.
A nő még elgondolkozott. Végül hagyta magát meggyőzni. De csak méla sóhajtással adta meg magát.
- Igazad van, Jinn. Elfogadom a véleményedet… Értelmes emberek? Emberek, akiknek birtokában van a tudomány? A szellem által vezérelt emberek?… Nem, ez valóban nem lehetséges; az elbeszélő valóban minden határon túlment. De nagy kár!
- Pontosan ez a véleményem nekem is - mondta Jinn. Most aztán ideje, hogy hazatérjünk. Kieresztette a teljes vitorlafelületet, a három csillagnap teljes sugárzását rázúdította. Aztán igénybe vette a kormányszerkezet beállításához mind a négy ügyes mancsát, mialatt Phyllis az utolsó kétségeket is elűzve magától, erélyesen megrázta bolyhos füleit, aztán elővette púderszelencéjét, és a hazatéréshez készülődve egy leheletnyi halvány rózsaszínnel felfrissítette bájos csimpánzpofácskáját.

Kováts Miklós fordítása